

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
MÜHENDİSLİK VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL TURİZM KAPSAMINDA
BÜYÜKADA`DA “KORUMA, DEĞİŞİM VE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK” ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Yıldızay ZORER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİMDALİ

GEBZE

2004

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
MÜHENDİSLİK VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL TURİZM KAPSAMINDA
BÜYÜKADA`DA “KORUMA, DEĞİŞİM VE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK” ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Yıldızay ZORER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİMDALİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Altan AKI

GEBZE

2004

ÖZET

Bu araştırmada amaç, Büyükada'nın sahip olduğu kültürel ve doğal zenginliklerinin ve tüm mevcut kaynaklarının, kültürel turizm kapsamında değerlendirilmesi ile, Ada'nın yaşam kalitesinin gelişmesinin yanında, kültürel ve fiziksel çevrenin korunması ve geliştirilmesine önemli bir katkı sağlamaktır.

Bu amaçla hazırlanan çalışmanın 1. bölümünde araştırmanın konusu, kapsamı, amacı ve yöntemi açık olarak belirtilmektedir. 2. bölümde kültürel turizm açıklanmakta, turizm eyleminin evre, koruma ve sürdürülebilirlikle ilişkisi incelenmekte, Türkiye'de ki turizm politikaları değerlendirilmektedir. 3. bölümde Kültürel Turizm Kapsamında: Büyükada değerlendirilmiştir. Büyükada'nın coğrafi ve sosyal verileri, tarihi, Ada'daki mimari oluşum ve bugünkü durumu hakkında bilgi aktarılmaktadır. Adalar'ın imar planlarında turizmle ilişkisi açıklanmaktadır. Ayrıca Büyükada'da Bizans ve Osmanlı Dönemi Yapılmış Anıtsal Eserler ve Sivil Mimarlık rnekleri üslup ve kronolojik sıralamaya göre sunulmaktadır. 4. bölümde kültürel turizm kapsamında Büyükada için öneriler sunulmaktadır. Bu neriler, Bykada'daki anıtsal eserler ve sivil mimarlık örneklerinin yeniden değerlendirilmesi amacıyla, yeni yapılaşmaya uygun parsellerin kazandırılması zerinedir. 5. bölümde araştırmanın sonucu tespit edilmektedir.

SUMMARY

The purpose of this research is to assess Büyükada's cultural and natural riches, and how existing resources are put to use within cultural tourism. In addition the study considers how to improve the island's quality of life and how to promote conservation of the unique cultural and physical surroundings during future development.

The subject, scope, purpose and methods of the study that was prepared for this purpose are specified on section 1. On section 2, tourism is analyzed extensively and the act of tourism's to nature, safety and sustainability is investigated and Turkey's tourism policies are evaluated. On section 3, Büyükada is evaluated within the scope of cultural tourism. Information relating to Princess Island's geographical and social data, history, the architectural formation on the island and it's current situation are given. The Princes Islands location and their relation to tourism in İstanbul is explained. Moreover the monuments that need to be used with care in Büyükada are presented in style and chronological order. On section 4, the proposals for The Princes Islands under the scope of cultural tourism are presented. Such proposals are based on acquiring new lots in conformity to the re-evaluation of the monumental works and ancient work civil buildings in the Princess Island. On section 5, results of the study are given.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada beni destekleyen, ilgi ve anlayış gösteren tez danışmanım Prof. Altan Akı'ya, bilimsel bir tavırla tezimin hazırlık aşamalarında gerekli desteği veren Doç. Dr. Tülay Esin'e, Yrd. Doç. Dr. Nilay Çoşgun'a ve öğretim görevlisi Dr. Özlem Aydın'a verdikleri desteklerden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	IV
SUMMARY	V
TEŞEKKÜR	VI
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	XI
TABLolar DİZİNİ	XII
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı	1
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırmanın Yöntemi	2
2. KÜLTÜREL TURİZM VE ÇEVRE, KORUMA	3
2.1. Turizmin Tanımları ve Yüklendiği İşlevler	3
2.2. Kültürel Turizm	5
2.2.1. Turizm Mimarlığı	6
2.2.2. Turizm Coğrafyası	7
2.3. Turizm ve Çevre Koruma Politikaları	10
2.3.1. Turizm ve Sürdürülebilirlik	11
2.3.2. Türkiye’de Turizm Politikaları	13
3. KÜLTÜREL TURİZM KAPSAMINDA: BÜYÜKADA	20
3.1. Büyükada’nın Coğrafi ve Sosyal Verileri	20
3.2. Büyükada’nın Tarihçesi	31
3.3. Büyükada’nın İmar Planları	37
3.4. Büyükada’nın Mimari Özellikleri	42

3.4.1. Adalar'da XIX. yy. II. Yarısı ve XX. yy. Başlı Genel Mimari Özellikler	43
3.4.2. Büyükada'da XIX. yy. II. Yarısı ve XX. yy. Başlı Görülen Üsluplar	49
3.5. Büyükada'da Bizans ve Osmanlı Dönemi Yapılmış Anıtsal Eserler ve Sivil Mimarlık Örnekleri	53
3.5.1. Anıtsal Eserler	53
3.5.1.1. Kraliçe İrene Manastır Harabeleri	53
3.5.1.2. Rahibe Kayası	55
3.5.1.3. Ayios Konstantinos Ayazması	57
3.5.1.4. Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi	58
3.5.1.5. Aya Nikola Manastırı (XIV. yy.)	64
3.5.1.6. Büyükada Kalesi	68
3.5.1.7. Hristos Manastırı ve Kilisesi (XVI. yy.)	69
3.5.1.8. Rum Panagia Kilisesi (XVIII. yy.)	72
3.5.1.9. Aya Dimitri Kilisesi (XIX. yy.)	74
3.5.1.10. Ermeni Katolik Kilisesi	76
3.5.1.11. San Pacifika Latin Katolik Kilisesi (XIX. yy.)	78
3.5.1.12. Eski Rum Yetim Okulu (XIX. yy.)	79
3.5.1.13. Kaymakamlık (Hacopulo) Köşkü (XIX. yy.)	81
3.5.1.14. Hamidiye (Selvili) Camii (XIX. yy.)	84
3.5.1.15. Hesed Le Avraam Sinagogu (XX. yy.)	87
3.5.1.16. Anadolu Kulübü Büyükada Şube Ana Binası	89
3.5.1.17. Saat Kulesi ve Fetih Taşı (XX. yy.)	90
3.5.2. Sivil Mimarlık Örnekleri	93
3.5.2.1. Vatikan Büyükelçilik Köşkü (XIX. yy.)	93
3.5.2.2. Mizzi Köşkü (Al Palas) (XIX. yy.)	94
3.5.2.3. Saydam Planet Otel (XIX.yy)	95
3.5.2.4. Eski Çankaya Oteli (XIX. yy.)	96
3.5.2.5. Eski Belediye Binası (Canbulad Köşkü) (XIX.yy)	97
3.5.2.6. İliasko Yalı (Arab İzzet Paşa Köşkü) (XIX. yy.)	99

3.5.2.7. Büyükada Kültürevi (Fabiato Köşkü) (XIX. yy.)	101
3.5.2.8. Con Paşa Köşkü (XIX. yy.)	102
3.5.2.9. Prenses Otel (Ankara Palas Oteli) (XIX. yy.)	104
3.5.2.10. Sapuncakis Köşkü (XX. yy.)	105
3.5.2.11. Büyükada Rum İlkokulu (XX. yy.)	108
3.5.2.12. Büyükada Vapur İskelesi ve Binası (XX. yy.)	110
3.5.3. Günümüzde Mevcut Olmayan Sivil Mimarlık Örnekleri	112
3.5.3.1. Plaj Otel (Hotel De La Plage) (XIX. yy.)	112
3.5.3.2. Sivastopal Köşkü (XIX. yy.)	113
3.5.3.3. Seferoğlu Köşkü (Azeryan Köşkü) (XIX. yy.)	114
3.5.3.4. Hırtıryan Köşkü (Perili Köşk) (XIX. yy.)	116
4. KÜLTÜREL TURİZM KAPSAMINDA BÜYÜKADA İÇİN ÖNERİLER	117
4.1. Anıtsal ve Sivil Mimarlık Örneklerinin Değerlendirilmesi Üzerine Öneriler	122
4.2. Büyükada'da Yeni Yapılaşmaya Uygun Parsellerin Değerlendirilmesi Üzerine Öneriler	124
5. SONUÇ	127
KAYNAKLAR	128
ÖZGEÇMİŞ	132

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%	Yüzde
\$	Dolar
km	Kilo Metre
km ²	Kilo Metre Kare
m	Metre
m ²	Metre Kare
max.	Maximum
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
Ft.	Fotoğraf
hz.	Hazreti
İ.S.	İsa'dan Sonra
K.A.K.S.	Kat Alanı Kat Sayısı
K.A.T.Y.T	Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarının Tahsisi
M.Ö.	Milattan Önce
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
prof.	Profesör
s.	Sayfa
S.S.K.	Sosyal Sigortalar Kurumu
T.A.K.S.	Taban Alanı Kat Sayısı
TUSAP	Turizm Sektörü Ana Planı
T.T.Y .	Turizm Teşvik Yasası
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb	ve benzeri
vs	ve saire
WTO	Dünya Turizm Organizasyonu
yy.	Yüz Yıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
3.1 Adaların anakaradan Uzaklıklarını Gösteren Harita	21
3.2 Büyükada'nın Mahallelerini Gösteren Harita	26
3.3 Büyükada'nın İlk yerleşim Yerlerini Gösteren Harita	34
3.4 Anıtsal ve eski eser sivil yapıların Büyükada içersindeki yerleri	51
3.5 Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi Vaziyet Planı	59
3.6 Aya Nikola Manastır ve Kilise Vaziyet Planı	66
3.7 Hristos Manastırı ve Kilisesi Vaziyet Planı	70
3.8 Aya Dimitri Kilise Planı	75
3.9 Kaymakamlık Köşkü Zemin Kat, 1. Kat ve 2. Kat Planları	82
3.10 Hamidiye Camii Alt Kat Planı	85
3.11 Hamidiye Camii Üst Kat Planı	85
3.12 Canbulad Köşkü Zemin Kat ve 1. Kat Planı	98
3.13 Sabuncakis Köşkü Zemin Kat ve Bodrum Kat Planları	107
4.1 Adalar'a mevcut toplu ulaşım	118
4.2 Büyükada genelinde kültürel turizm için öneriler	120
4.3 Büyükada İskele Bölgesi kıyı alanında kültürel turizm için öneriler	125
4.4 Büyükada Maden Bölgesi, Tepeköy Mevkii'nde kültürel turizm için öneriler	126
4.5 Kültürel turizm kapsamında öneri konaklama (Eski Lido binası)	126

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
2.1 Turistik Mahallerin Seçim Kriterleri (Tez, s: 14)	8
2.2 Turizm Sektöründeki Gelişmeler (DPT s:207)	18
3.1 Adalar'ın 1890 Yılındaki Sabit Nüfus Dağılımı	23
3.2 Sayım Yıllarına Göre Büyükada ve Adalar'da Değişen Nüfus	24
3.3 Büyükada'daki mevcut turistik konaklama tesisleri ve kapasiteleri	30

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

<u>Fotoğraf</u>	<u>Sayfa</u>
3.1 Büyükada sahil şeridinde bitişik nizamda yerleşim dokusu	27
3.2 Büyükada Nizam bölgesi, büyük bahçeler içindeki ayrık nizamda yerleşim dokusu	28
3.3 Hotel Giacomina (1890)	35
3.4 Büyükada Eski Ahşap Vapur İskelesi ve Etrafı (1880-1890)	36
3.5 Büyükada Nizam Bölgesi Kıyı Görüntüsü – 1890	44
3.6 Hotel Calypso – 1890	45
3.7 Prof. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın Büyükada'daki Kır Evi	46
3.8 Yelkencizade Köşkü Ön Görünüş	48
3.9 Stefanidis Köşkü Yan Görünüş	48
3.10 Kraliçe İrene Manastır Harabe Kalıntısı	54
3.11 Rahibe Kayası	56
3.12 Aya Yorgi Kilisesi Genel Görünüş	58
3.13 Aya Yorgi Kilisesi Ön Giriş ve Kiliseye Ait Konut Ön Görünüşü	60
3.14 Gümüş Kaplama Aya Yorgi İkonu	60
3.15 Aya Yorgi Kilisesi Yan Görünüş ve Çan Kulesi	61
3.16 Hagios Haralambos Kilisesi İç Görünüş	62
3.17 Manastırın rehabilitasyon olarak kullanımı	62
3.18 Manastır Hücrelerinin Dış Cepheden Görünüşü	63
3.19 Manastırın Anıtsal Girişi	63
3.20 Kiliseye ait konutun giriş kapısından görünüş	64
3.21 Aya Nikola Manastırı 'ndan Görünüş	65
3.22 Aya Nikola Manastırı Denizden Görünüş	65
3.23 Aya Nikola Kilisesi	67
3.24 Aya Nikola Kilisesi İç Görünüş	67
3.25 Aya Nikola Manastır Binaları	68
3.26 Hiristos Manastırı, 1894	69

3.27	Hiristos Manastırından Bir Görüntü	70
3.28	İsa İkonu	71
3.29	Hiristos Kilisesi İç Görünüşü	71
3.30	Manastırın Güney Cephesindeki Odalar	72
3.31	Rum Panagia Kilisesi	73
3.32	Rum Panagia Kilisesi İç Görünüş	73
3.33	Aya Dimitri Kilisesi Ön Cephesi	74
3.34	Aya Dimitri Kilisesi Arka Cephesi	74
3.35	Aya Dimitri Kilisesi İç Görünüş	75
3.36	Aya Dimitri İkonu	76
3.37	Ermeni Katolik Kilisesi Ön ve Yan Cephesi	77
3.38	Ermeni Katolik Kilisesi İç Görünüş	77
3.39	Santa Pacifico Latin Katolik Kilisesi Ön Cephe	78
3.40	Eski Rum Yetimhanesinin Yandan Görünüşü	79
3.41	Rum Yetimhanesinin Önden Görünüşü	80
3.42	Rum Yetimhanesi Arkadan Görünüş	80
3.43	Rum Yetimhanesinin Tiyatro Salonu	81
3.44	Kaymakamlık (Hacopulo) Köşkü Ön Cephesi	82
3.45	Kaymakamlık Köşkü Seyir Kulesi yan görünüş	83
3.46	Kaymakamlık Köşkü Kule ve Çatı Katı	83
3.47	Hamidiye Camii Ön Görünüşü	84
3.48	Hamidiye Camii Yan Görünüşü	86
3.49	Hesed Le Avraam Sinagogu Ön Cephe Görünüşü	87
3.50	Hesed Le Avraam Sinagogu'ndan Görüntü	88
3.51	Anadolu Kulübü Binası Çatı Katı Görünüşü	89
3.52	Anadolu Kulübü Büyükkada Şube Yapısı Ön Görünüş	90
3.53	Saat Kulesi ve Arkasındaki Eski Aya Yani Kilisesi (1920)	91
3.54	Saat Kulesi ve Bulunduğu Meydandan Bir Görünüş	91
3.55	Kilise Yerine Yapılan Park ve İçindeki Mermer Sütun	92
3.56	Vatikan Elçilik Binası Girişindeki İşlemeli Mermer Merdiven	93
3.57	Vatikan Elçilik Binası	93

3.58 Mizzi Köşkü Ön Cephesinden Görüntü	94
3.59 Otel Saydam, 2002	95
3.60 Eski Çankaya Oteli Ön Görünüşü	96
3.61 Eski Belediye Binası Ön Görünüş	98
3.62 İliasko Köşkünden Cephe Görünüşü	100
3.63 İliasko Köşkünün Deniz Cephesinden Görünüşü	100
3.64 Büyükkada Kültürevi Restorasyon Öncesi	101
3.65 Restorasyon Sonrası Kültürevi Girişi	102
3.66 Kültürevi Giriş Katı Sofası	102
3.67 Con Paşa Köşkü Çankaya Caddesi'nden Görünüş	103
3.68 Köşkün Mermer Merdivenli Girişi	104
3.69 Prenses Otelin Ön Cephesinden Bir Görünüş	105
3.70 1972 Yangınından Önceki Kubbesi ile Sapuncakis Köşkü	105
3.71 Sapuncakis Köşkü Ön Görünüş	106
3.72 Sapuncakis Köşkü Ön ve Yan Cephe	108
3.73 Büyükkada Rum İlkokulu	109
3.74 Vapur İskele Binası Deniz Cephesinden Görünüş	111
3.75 Vapur İskele Binası Yol Cephesinden Görünüş	112
3.76 Eski Plaj Oteli'nin Deniz Cephesinden Görünüşü, 1977	113
3.77 Sivastopal Köşkü Deniz Cephesi	114
3.78 Seferoğlu Köşkü, Ağustos 1999	115
3.79 Hıntıryan Köşkü (Perili Köşk)	116

1.GİRİŞ

1. 1. Araştırmanın Konusu

Gelişmiş dünya ülkelerine bakıldığında, kültürel mirasın korunmasında ve bu mirasın kullanılmasında iç ve dış turizmin önemli bir araç olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ülkeler turizmden yararlanarak, ülke ekonomilerine büyük katkı sağlamaktadırlar. Ülkemizde koruma bilincinin yeni oluşması ve yeterince anlaşılamaması, kültürel mirasların bozulmasında veya yok olmasında önemli bir etkidir. Turizmdeki farklı hareketlerin içerisinde gerek kültürel mirasların korunmasında, gerekse daha fazla gelir temininde kültürel turizmin önemli bir payı vardır. Yerel halk, yaşadığı bölgenin doğal ve kültürel değerleri sayesinde ekonomik bir gelir elde ettiği zaman kısa sürede bu değerlerin koruyucusu olacaktır.

Ülkemiz ve İstanbul Avrupa ve Asya'nın birleştiği yerdeki coğrafi konumu, tarihi ve kültürel değerleri, arkeolojik ve doğal sit alanları, otel konaklama ve konferans tesisleri ve elverişli iklim koşullarıyla ideal bir turizm mekanı konumundadır. Ülkemiz doğru metot ve uygulamalarla, özellikle kültürel turizmde dünya sıralamasında hak ettiği yeri alabilecektir.

1. 2. Araştırmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında genel olarak turizm, kültürel turizm, turizm coğrafyası ve turizm mimarlığı değerlendirilmiştir. Türkiye'de ki turizm politikaları ve kalkınma planlarında turizm araştırılmıştır.

Çalışma alanı olarak kültürler beşiği İstanbul'da anakaraya yakınlığı, zengin tarihi ve farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, Adalar ilçesinin merkezi olan Büyükkada seçilmiştir. Büyükkada'nın coğrafi, sosyal verileri, tarihçesi, mimari özellikleri ve imar planlarında turizmi verilmiştir. Seçilen yerleşimi

kültürel turizm kapsamında değerlendirebilmek amacıyla mimari yapı örnekleri incelenmiş, Büyükada için öneriler sunulmuştur.

1. 3. Araştırmanın Amacı

Bu sınırlı çalışmada Büyükada'nın kültürel turizmin amacına uygun bir dokuda gelişmesi amaçlanmıştır. İstanbul metropoliteninde kültür turizminin gelişmesine yardımcı bir yaklaşım belirlenmiştir. Öncelikle tarihsel çevrenin korunması, mekansal sürekliliğin sağlanması ve fiziki çevrenin bütüncül bir tasarım anlayışıyla planlanması amaçlanmıştır. Bugünün Büyükada'sının yerel halkının, ülkenin gereksinimlerine yönelik olarak geleceğini planlarken, Ada'nın yaşam kalitesinin gelişmesinin yanında fiziki, beşeri, kültürel ve doğal çevrenin de korunması amaçlanmıştır.

1. 4. Araştırmanın Yöntemi

Literatür Çalışması: Çalışmanın başlangıcında, mevcut bilgi ve belgeler derlenerek sınıflandırılmış, belge ve dokümanlar araştırma için gerekli standartlara getirilmiştir.

Saha Çalışması: Büyükada'da ki mevcut yapı stoklarının belirlenmesi ve yeni yapılaşmaya elverişli parsellerin tespiti için alansal saptamalar gerçekleştirilmiştir. Yeniden kullanımın doğru yapılabilmesi ve sürekliliğin sağlanabilmesi için Büyükada'daki mimari ve kentsel doku değerlendirilmiştir.

Bunların sonucu, Büyükada'nın kültürel turizm kapsamında kullanım biçimi tanımlanmış, doğal ve yapay kapasitesi yasalar ve sit esasları çerçevesinde değerlendirilmiş, doğal dokuyu bozmayacak bir kapasitede kullanım getirilmiştir. Bu yaklaşım mevcut kaynakların kullanım kapasitesinin belirlenmesini gerektirmiş ve kaynak sunumu planlaması yapılmıştır.

2. KÜLTÜREL TURİZM VE ÇEVRE, KORUMA

Bu bölümde turizmin tanımları, yüklendiği işlevler ve kültürel turizmle ilgili bilgiler verilmektedir. Kültürel turizm açıklanırken, turizmin mimarlık ve coğrafya ile ilişkisi belirlenmektedir. Turizm, çevre koruma politikaları ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkiye'deki turizm politikaları verilmektedir.

2. 1. Turizmin Tanımları ve Yüklendiği İşlevler

Turizm çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. En basit tanımlama şekli “dinlenmek ve tatil geçirmek anlamıyla geziye çıkmaktır”. İlk sayılabilecek diğer tanımlardan biri de “yabancıların geçici ya da sürekli olarak, iş tutma ve para kazanma amacına bağlı olmayan konaklama ve yolculuklarından doğan ilişkiler bütünüdür” (Özgüç, 1994, s. 8).

Turizm, daha geniş kapsamlı bir tanıma göre, “dinlenme, eğlenme, boş zamanları değerlendirme gereksinimi yada başka amaçlardan kaynaklanan toplumun psikolojik dengesini sağlamada bir hedef olan, topluma açık olma niteliğiyle devletin karışmasını zorunlu kılan ve geçici yer değiştirmeye bağlı olarak, insanların karşılaşmalarını özendiren, yenileyici ve ilişkileri geliştirici, koruyucu yönü bulunan ekonomik toplumsal ve manevi ilişkiler, olaylar bütünüdür”. Bu tanımla, turizmin kentsel, sosyal, kültürel ve ekonomik işlevler taşıyan bir sektör olduğu anlatılmakta, özellikle de turizmin topluma açık olma niteliği vurgulanmaktadır (Vardar, 1989, s. 7, 8).

Turizm tanımlarından, turizm olayının meydana gelebilmesi için, (a) seyahatin devamlı oturulan, çalışılan ve günlük ihtiyaçların sağlandığı yerler dışına yapılması, (b) konaklama sırasında genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin talep edilmesi, ve (c) konaklamanın geçici olması gerektiği anlaşılmaktadır (Vardar , 1989, s. 8).

Turizmin, sosyal ve kültürel işlevleri vardır. Bu etkinliğe katılan bireyler, ister yerli ister yabancı olsunlar, farklı alışkanlıklara sahiptirler. Aynı zamanda ziyaret ettikleri yer veya yörede de, farklı alışkanlıklar ve kültürler mevcuttur. Turistin seyahat ettiği yerdeki yaşam tarzının, turist üzerinde getirdiği bazı değişimler ile, seyahate konu olan yörede yaşayan halkın bir kısmının, yöreye gelen turistin yaşam biçiminden ve kültüründen etkilenmeleri şeklinde, iki yönlü bir etkileşim söz konusudur. Böylece bir kültürel değişim, dönüşüm süreci başlar, bu da farklı kültürler arasında bir yaklaşım yaratır (Vardar, 1989).

Turizmin aynı zamanda ekonomik işlevi vardır ve genel olarak bir tüketim eylemidir. Turizmle ilgili mal ve hizmetler ise üretim olarak kabul edilir. Bazı ülkeler döviz gelirlerinin büyük bir bölümünü dış turizmden elde etmektedirler. İç turizm açısından ele alındığında ise, hem ülke düzeyinde hem de bölgeler arası düzeyde gelir dağılımını sağlayıcı etkiler yaparak sosyal adalet kavramının gelişmesine yardımcı olur (Vardar, 1989, s. 9).

Turizm Türleri: Genellikle, turizmin meydana gelmesinde rol oynayan nedenler yada turizm alanlarının özellikleri, turizmin çeşitlerinin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Örneğin G. Blohberger, turizmi üç guruba ayırmakta, daha sonra bunları bazı alt guruplar halinde toplamaktadır (Özgüç, 1994, s. 9) :

- 1) Doğa turizmi: a) dinlenme, b) spor turizmi;
- 2) Kültürel turizm: a) kültürel toplantılar, b) tarihsel, kültürel ve eğitim merkezlerinin ziyareti, c) dinsel nedenlerle ziyaret;
- 3) İlişki kurma turizmi: a) ferdi ve kolektif turizm, b) iç ve dış turizm, c) siyasal amaçlı seyahatler, d) iş seyahatleri.

Genelde amaç yönünden turizm türleri şöyle sıralanmaktadır:

- 1) Dinlenme ve eğlenme turizmi,
- 2) Kültürel turizm,

- 3) Politik turizm,
- 4) Sosyal turizm,
- 5) Gençlik turizmi,
- 6) İşçi turizmi,
- 7) Öğrenci turizmi,
- 8) Dini turizm (Vardar, 1989, s. 10).

2. 2. Kültürel Turizm

Kültürel Turizm; “doğal, arkeolojik, ekolojik, biyolojik ve kentsel sit alanlarının, müzelerin, dini yapıların ve diğer tüm kültürel varlıkların korunması ve değerlendirilmesi sonucu, ziyaretçilere sunulmasıdır”. G. Blohberger’e göre, kültürel turizm üç alt guruba ayrılmaktadır:

- a) Kültürel toplantılar (kongre, seminer, v.b.)
- b) Tarihsel, kültürel ve eğitim merkezlerinin ziyareti,
- c) Dinsel nedenlerle ziyaret .

Kültürel turizmin bir alt gurubu olan kültürel toplantılarda kongre işi, dünya ölçeğinde 1970’lerin başından beri büyük bir gelişme yaşamıştır. Bu da yeni bir turizm türü olarak “kongre turizmi”ni başlatmıştır. Kongre turizmi; “disiplinlerin kendi uzmanlığında, gerek ülke içi gerekse ülkeler arası bilgi paylaşımına fırsat yaratan ve medeniyetler arasındaki ilişkiyi geliştiren en önemli eylemdir”. Ülkeler arası bilgi paylaşımında, bulunmaz bir fırsat yaratan bu turizmin, ziyaretçi başına tatil turizmine oranla, dört kat daha fazla gelir getirdiği tespit edilmiştir. Bunun farkına varan ülkeler bütçelerinden önemli bir payı, kongre merkezi olabilecek belli başlı şehirlerinin dünyaya tanıtımı ve pazarlanması için aktarmaktadırlar. Kongre turizminin dünyadaki turizm potansiyeli içindeki payı % 30, Türkiye’de ise %2 olarak tespit edilmiştir. Dünyadaki kongre turizminde ilk sırayı Viyana, ikinci sırayı Kopenhag ve üçüncü sırayı Madrid alırken, İstanbul kırk sekizinci sırada yer almaktadır (Kongre derg., 2001).

Ülkemizde turizm gelirlerinin arttırılmasına yönelik, alınması gereken önlemler arasında en önemlilerinden biri, kültürel turizmin geliştirilmesidir. İstatistiklerin gösterdiğine göre, günümüzde turistlerin bir beldeyi seçmelerindeki nedenler arasında, çevre giderek daha çok öne çıkmaya başladı. İnsanlar fazla kalabalık olmayan, kargaşadan ve yapısal ezicilikten uzak ve mutlak çevre sunan yerleri seçmektedirler. Yani deniz ve güneş dışında da turizmi, başka özellikler bularak sunmak, kültürel ve spesifik değerlerle bütünleştirmek gerektiği ortaya çıkmıştır (Çubuk, 1995).

Artık turizm faaliyetlerinde doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevrenin uyumlu ilişkiler içersinde olması gerektiği kesinleşmiştir. Bu değişim ve gelişim sonucunda, “turizm coğrafyası” ve “turizm mimarlığı”nın önemi de giderek artan bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. 2. 1. Turizm Mimarlığı

Turizm dünyanın en hızlı gelişen endüstrilerinden biridir. Her yıl, çok sayıda insan gezecek yeni yerler aramaktadır. Bu eylem sırasında, yüzyıllar boyunca bozulmadan olduğu gibi kalmayı başaramamış birçok ücra köşe, turizm baskısı ve hatta turistik kirlenme tehlikesi ile baş başa kalmaktadır. Taşıma kapasitesinden fazla kullanımın tehlikesi, son derece vahim sonuçlar yaratır. Turizm gelişmiş olan ülkelerde birçok yarar sağlarken, aynı zamanda, hem gelişmiş olan ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde, turistlerin gelmesine neden oluşturan etkenleri tahrip edebilir. Bu sorun ancak özenli yönetim, yaratıcı planlama ve akılcı dizayn ile çözümlenebilir. Bu noktada turizme mimari açıdan yaklaşımın önemi ortaya çıkmaktadır (Mills, 1993).

Turizmin her türünde yapıya ihtiyaç vardır; hem yeni hem de eski yapılara. Bir yandan eski mimariyi tercih eden birçok turist, öte yandan çağdaş konaklama tesislerini tercih eden bir bölüm turist vardır. Bu da hem dünyamızın mevcut mimari eserlerini korumayı gerektirirken, hem de çağdaş teknolojinin imkan kıldığı en yüksek standartlarda yeni yapılar yapmayı gerektirir. Herhangi bir amaç için inşa edilecek tüm yapılar özen ve anlayışla

tasarlanmalıdır. İyi tasarlanmış, doğru orantılı ve ölçekli, uygun malzemenin kullanıldığı çağdaş binalar, her hangi bir tarihi ortam içine de yerleştirilebilir. Ama bunun için yüksek standartlarda detay çalışmaları ve uygun inşaat koşulları gereklidir. Yer, plan, malzeme ve çevre düzenlenmesinin doğru seçimi büyük önem taşır (Mills, 1993).

Gerek restore edilmiş tarihi yapılarda, gerekse yenilerinde, çağdaş güvenlik standartlarının önemi turistik kullanım açısından yaşamsaldır. Yangından koruma, kaçış yolları, güncel atık şebekesi, ışıklandırma, ısıtma, havalandırma ve diğer benzeri öğeler gerek yetkililer gerekse kullanıcılar açısından gereklidir. Bu öğelere özen gösterilmezse, daha inşaatı tamamlanmadan demode olan yapılar ortaya çıkar. Doğal olarak, tarihi yapıların korunması büyük önem taşımaktadır. Ancak çağdaş yapılarda, bizim gelecek kuşaklara mirasımız olacaktır. Bu nedenle hem tarihi yapıların hem de çağdaş yapıların, sürekli bakım çalışmalarıyla ele alınarak, iyi korunmaları gerekmektedir (Mills, 1993, s. 59).

2. 2. 2. Turizm Coğrafyası

Turizm coğrafyası: “turizm kapsamında söz konusu olan, olay ve ilişkilerin mekansal açıklamasıyla ilgilenen bilim dalıdır” (Özgüç, 1994, s. 8). Turizm coğrafyası ile ilgili açıklama yapmadan önce, “turistik mahaller” olgusu üzerinde kısaca durmak gerekmektedir . Turistik mahaller; “ülkedeki turistik ilgi çeken değerlerin pazarlandığı, tüketildiği turistik kapasitenin bulunduğu mekanlardır”. Tunca Toskay’a göre turistik mahaller üç ana bölümde sınıflandırılmaktadır:

- 1) Dinlenme turizmine hizmet eden turistik mahaller,
 - 2) Kültürel turizme hizmet eden turistik mahaller,
 - 3) İktisadi – politik turizme hizmet eden turistik mahaller
- (Toskay, 1978, s. 186).

Geniş anlamıyla turistik mahal, yabancıların konakladığı bütün mahallerdir. Dar anlamıyla yabancıların üzerinde çekici etki yaratan bir nokta, kuvvetli ve zayıf olarak turizm etkilerini taşıyan mahallerdir. Ülkemizde Turizm ve Kültür Bakanlığı Planlama Dairesi Başkanlığının hazırlamış olduğu, turizm fiziksel planlarında turistik mahal seçim kriterleri aşağıdaki Tabloda verilmiştir (Vardar, 1989).

Tablo 2. 1. Turistik Mahallerin Seçim Kriterleri (Vardar, 1989, s. 14).

K.T Bakanlığı Planlama daresinin Ekolojik Ağırlıklı Ölçütleri	Turizm Potansiyel Endeksi	Doğal Veriler	Jeoloji-Jeonorfoloji Klimatoloji-Hidroloji Kıyı Olanakları-Flora-Fauna
		Kültürel Katılım	Tarihi ve Arkeolojik Değerler
	Öncelikli Yer Seçimi	Teknik Altyapı	Su Olanakları, Ulaşım Olanakları, Enerji Olanakları
		Ekonomik Yapı	Endüstri Olanakları Turizm ve Hayvancılık Olanakları, Fiyatlar
		Demografik ve Sosyal Yapı	Nüfus Karakteristikleri Eğitim, Sağlık, Belediye Yönetici ve Diğer Hizmetlerin Düzeyi Nüfusun Kültürel Yapısı Örgütlenme Düzeyi

Coğrafyanın hemen tüm alanları turizmle ilgilidir, örneğin rekreasyon faaliyetlerine ve turizme uygun çevre elemanları iklim ve coğrafi görünüm (landscape) gibi. Kültürel bakış açısından rekreasyon ve seyahate uygun özellikler, rekreasyonel geziler fiziki coğrafyanın, turistlere verilen hizmetlerle ilgili ekonomik sorunlar ile turizmden doğan toplumsal ve kültürel sorunlarda beşeri ve iktisadi coğrafyanın incelenme alanı içine girmektedir. Turizmin

“uygulamalı coğrafya” içinde düşünülmesi gerektiğini ileri süren Robinson (1976) , konunun bir coğrafi inceleme alanı olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenlerden bazıları şöyle özetlenebilir:

- 1) Turizm mekansal koşullarla son derece ilişkilidir: Mekansal farklılıklar olmasıydı zaten turizm denilen olay da olmayacaktı.
- 2) Turizmin coğrafi görünüm üzerinde çift yönlü etkisi vardır. Birincisi, otel ve turizm endüstrisinin gerektirdiği benzeri tesisler yoluyla yaratılan değişimler ve ikincisi de “ulusal park”lar, “doğal koruma alanları” vb. gibi doğal görünümü koruma ve saklama çabaları. Turizm, böylece arazi kullanılışını açıkça etkilerken, aynı zamanda da biri yoğunlaşmayı hızlandıran, diğeri ise koruma amacıyla yoğunlaşmadan kaçan, birbirine tümüyle zıt iki tür coğrafi görünüm ortaya çıkarmaktadır. Coğrafya belirli mekanlar üzerinde turizm faaliyeti ile birlikte arazi kullanışlarını dengelemede, özellikle de planlama sırasında, önemli bir role sahiptir.
- 3) Boesch’un (1964) da dikkati çektiği gibi, turizmin girdiği alanlardaki demografik yapı üzerinde büyük etkileri olmaktadır. Gerek arazi kullanılışı ve bunu sınırlayan faktörler, gerekse ekonomik – demografik değişimler öteden beri coğrafyacıların ilgi alanını oluşturmaktadır.
- 4) Dünya toplam ticaret hacminde turizm en önemli madde olan petrolden sonra ikinci sırayı almaktadır. Turizm bir ticaret faaliyetidir ve bu yüzden de ekonomik coğrafyanın konusudur (Özgüç, 1994, s. 10, 11).

Turizmin çok geniş çaplı ve değişik bir faaliyetler dizisini kapsaması ve bunların sürdürülmesinin sağlanması, onun “endüstri” olarak anılmasına da yol açmaktadır. Ayrıca, birçok ülkede hizmet sektörü de endüstri olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle, turizmde hizmet sektöründe yer aldığı için, bir hizmet endüstrisi sayılmaktadır. Bu da ekonomik coğrafyanın inceleme alanıdır (Özgüç, 1994, s. 11).

2. 3. Turizm ve Çevre Koruma Politikaları

Günümüzde turizm ve çevre ilişkisinde, çevrenin turizm için önemli bir girdi olduğu kesinleşmiştir. 1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından, doğal kaynakların korunmasının, geniş kapsamlı ekonomik ve sosyal stratejiler ile bütünleştirilmesi için, yapılan evrensel ölçekteki girişimler, Stokholm'de yapılan bir konferans ile başlamıştır. 1980'de hazırlanan dünya koruma stratejisi ve Brundtland Raporu (1987) ile de geliştirilmiştir. Bu girişimlerde çevre korunmasının kalkınmaya bir engel teşkil etmediği, tersine doğal çevrenin korunmasının kalkınma için önemli olduğu kabul edilmiştir (Karaaslan ve Özelçi, 1995, s. 361).

Çevre korunmasında turizmin rolü, Dünya Turizm Organizasyonu'nun Manila Bildirgesi (WTO,1980) ile, ortaya konmuştur. Bu bildirmede; "turizm kaynaklarının kullanımının kontrolsüz bırakılmamasına, turizm gereksinimleri karşılanırken turizm alanlarında yaşayan nüfusun sosyal ve ekonomik yaşantısına, turist çeken tarihi ve kültürel alanlarda doğal kaynaklara zararlı olacak faaliyetlerde bulunulmamasına, bütün turizm kaynaklarının insanoğlunun mirası olduğuna" değinilmiş ve uluslar arası ölçekte doğal ve kültürel kaynakların korunmasının, geniş kapsamlı turizm planlamasının amacı olduğu belirtilmiştir (Karaaslan ve Özelçi, 1995, s. 361).

Manila bildirgesinden sonra Dünya Turizm Organizasyonu (WTO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ortaklaşa bir bildirme yayınlamışlardır. Bu bildirmede; "turizm gelişmesinin sağlanması için, insanoğlunun çevresini oluşturan elemanların korunması, geliştirilmesi, kalitesinin arttırılmasının temel koşul olduğu, bunun karşılığında turizmin rasyonel yönetimi ile kültürel ve fiziksel çevrenin gelişmesine, yaşam kalitesinin yükselmesine katkıda bulunulabileceği" görüşleri ileri sürülmüştür (Karaaslan ve Özelçi, 1995, s. 362).

Turizm faaliyetlerinde, doğal ve soysa kültürel çevrenin uyumlu ilişkiler içinde olması gerekir. Bir yandan turist kabul eden ülkeler, diğer yandan

turistlerin sorumluluğunda olan alanlar, WTO 1985 toplantısında şu şekilde ele alınmıştır: “İnsanoğlunu mirası olan doğal , sosyal ve kültürel özellikleri içeren turizm çevresi bugün ve gelecek nesiller için korunmalıdır. Günöbirlik veya uzun süreli turizm faaliyetlerinde turistler mevcut politik, sosyal, ahlaki, dini kurallara, kanunlara ve yönetmeliklere uymak durumundadırlar. Turistler, sosyal, kültürel, doğal hayata saygı göstermek ve başkalarını rahatsız etmekten çekinmek zorundadırlar” (Karaaslan ve Özelçi, 1995).

Turizmin gelişmesi için ilkelerin oluşturulduğu ve ‘turizm planlaması’ üzerinde önemle durulduğu Hugue Bildirgesi (WTO) 1989 yılında yayınlanmıştır. Turizm ve çevre arasındaki temel ilişkilerin ortaya konduğu bu bildirmede: “Bozulmamış doğal, kültürel ve fiziksel çevrenin, turizmin gelişimi için temel koşul olduğu, bunun karşılığında rasyonel bir turizm yönetimi ile yaşam kalitesinin gelişmesine olduğu kadar kültürel ve fiziksel çevrenin korunması ve geliştirilmesine önemli katkıda bulunacağı”, görüşü benimsenmiştir (Karaaslan ve Özelçi, 1995, s. 362).

Bugün başta Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı olmak üzere, dünyada ve Türkiye’de değişik kuruluşlar ve akademik çevreler “sürdürülebilir kalkınmada turizm planlamasını” farklı açılardan ele alarak incelemektedirler. Sürdürülebilirlik bugün dünyada tartışılan en önemli konulardan biridir ve beşeri yaşamın bir gerekliliği olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla turizm olayı da bu çerçevede ele alınmaya başlanmıştır.

2. 3. 1. Turizm ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, 1987 yılında Brundtland raporu ile dünya gündemine girmiştir. Bu rapor, yaşamın her alanında kötüye giden duruma yönelik endişeden yola çıkarak “Sürdürülebilir Kalkınma” olarak bilinen kavramı ortaya atmıştır. Yapılan tanımlamada, Sürdürülebilir Kalkınma; “bugünün gereksinimlerinin, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarından ödün vermeden karşılanması olarak tanımlanmıştır. İki hedef

üzerinde durulmuştur: a) Bugünün gereksinimlerini sağlamak , b) Çevreden yararlanmayı geleceğin gereksinimlerini sağlamayı garanti edecek biçimde sınırlamak (Gökçen ve ark., 1995, s. 334).

Turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı ise, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek, çekiciliklerinin devamını sağlamayı ifade etmektedir. Turizmde sürdürülebilirlik kavramı Avrupa Topluluğunun, 1990 yılını Avrupa Turizm Yılı ilan etmesiyle güncellik kazanmıştır. Çünkü, “doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılayabilme olanaklarını ellerinden almayan, ekonomi ve ekosistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikteki ekonomik kalkınma” turizm alanındaki kalkınmayı da kapsayabilmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın ve beraberinde getirdiği sürdürülebilir turizm kavramının kaynak kullanımına bakış açısı, ekonomik kalkınma sağlanırken doğal kaynakların tüketilmemesine dayanmaktadır (Gökçen ve ark., 1995).

1993 yılında WTO yayınında Butler “sürdürülebilir turizm, insanın etkileşim içinde bulunduğu yada bulunmadığı çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir kalkınma şekli” olarak ifade etmektedir. Bu tanımda yerel halkın kalkınması “gerek şart” olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yapılan turizmden elde edilen gelirin anlamlı bir kısmı yerel halka, yörenin kalkınmasına gitmelidir (Baş,1995).

Turizm sektörünün avantajlarının çevre ve turizm arasındaki olumlu ilişki çerçevesinde değerlendirilmesiyle, sürdürülebilir turizm gelişimi ve sürdürülebilir kalkınma sağlanabilir. Bunun için, kaynakların yenilenememesine neden olacak faaliyetlerden kaçınılmalıdır. Özellikle ormanlar, vahşi hayat türleri, tarihi kentsel alanlar, anıtsal değerler ve yöresel

peyzaj özellikleri v.b. tekrar kazanılamayan değerlerdir (Karaaslan ve Özelçi, 1995). Sürdürülebilir turizme yaklaşımda, fiziksel ve sosyal - ekonomik yapının incelenmesi, stratejik kararlar üretilmesi, yönetim ve teknik konularda deneyimler kazanılması ve eğitim gerekmektedir. Bu bağlamda:

- a) Gelişmenin olumsuz çevresel etkilerini en aza indirecek, çevreye duyarlı ekonomik organizasyon modellerinin araştırılması,
- b) kaynakların aşırı kullanımını en aza indirecek ve çevresel faydaları en çoğa çıkaracak mekansal, sosyal organizasyon formlarının geliştirilmesi;
- c) çevresel sorunlu ve dengeli kalkınmayı sağlayan planlama için sektörel ve mekansal elemanların bir arada ele alınması, önem kazanmaktadır (Karaaslan ve Özelçi, 1995, s. 371).

İnsan gereksinimlerine ve arzularına yönelik olarak geleceği planlarken, çevrenin sunduğu olanaklar yada çevrenin 'taşıma kapasitesi' ile sınırlı olmak durumundadır. Çünkü "insan, fiziksel çevre ve ekosistem birbirlerini etkileyen ve sınırlayan faktörlerdir" . Dolayısıyla, temel amaç bugün ve de yarın için yaşanabilir bir dünya yaratmak, yani insanın ve doğanın kendini yeniden üretmesini sağlamaktır (Gökçen ve ark., 1995).

2. 3. 2. Türkiye’de Turizm Politikaları

Türkiye 1961 yılından itibaren bir planlı karma ekonomi politikası izlemiştir. Gelişme yada kalkınma politikası niteliği taşıyan bu ekonomi politikasının ayrıntıları, "Beş Yıllık Kalkınma Planları"nda yer almaktadır. Kalkınma planları kamu sektörü için emredici, özel sektör için ise teşvik edici, yol gösterici bir özellik taşımaktadır. Turizm sektörü beş yıllık kalkınma planlarında, ekonomik – toplumsal – fiziksel açılardan bir planlama konusu halinde ele alınmıştır. Bu planlarda turizm, ülke ekonomisine "döviz" getirici niteliği yönünden yer almıştır. Döviz ve yatak sayısındaki belirleyici rakamlar büyük ölçüde her plan döneminde özellikle vurgulanmaktadır (Özgüç, 1994, s. 283).

1960'lı yıllarda turizm sektörü, yalnızca ekonomik gelişmeye olan katkısı yönüyle ele alınmıştır. Ziyaretçilerden elde edilecek gelirlerin ve yerel halka sağlayacağı iş imkanlarının yatırımcılar tarafından değerlendirilmesi ile turizmin ele alınması devlet tarafından teşvik edilmiştir. Doğal çevreye yapılan müdahalelerin negatif etkileri göz ardı edilmiştir (Eryoldaş, 1995, s. 326).

1963 -1967 yılları arası için hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren turizm, esas olarak, ödemeler dengesindeki açığın olabildiğince kapatılmasında rol oynayacak sektör olarak görülmüştür. Bunu gerçekleştirmek üzere Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerine öncelik verilmesi ve turizm alanında yatırımların genellikle özel sektör tarafından yapılması öngörülmüştür (Özgüç, 1994, s. 283).

1972 yılından 1994 yılına kadar izlenen yerel turizm ilkelerinde, yirmi yılı aşkın süre içinde kitle turizm politikalarından, kişisel turizme ağırlık veren ve fiziki çevrede ortaya çıkan sorunları ele almaya başlayan hedef ve ilkelerin kalkınma planına alındığı görülmektedir. 1970 - 1974 yılları arası için hazırlanan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, yatak kapasitesinin arttırılmasını öngörmüş, tarihi ve turistik yöreler yakınında, yatırımcılara hazır arsa sunabilmek için, Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca özel planlama alanları müsabakaya çıkarılmıştır. Bu nitelikli kritik yatırım alanlarının varacağı son, doğal kaynakların özelliği, kıyıya yapılan el atmanın boyutları, ormanlık alanlardaki mülkiyet kavramları değerlendirilmemiştir. Halkın kendi kendine yaptığı yatırımları kısıtlayan hiçbir tedbir alınmamıştır. Böylece belediye sınırları dışındaki köy yerleşik alanlarındaki doğal ve tarihi doku imar mevzuatındaki boşlukların kurbanı olmuştur (Eryoldaş, 1995).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1975 – 1979), ülkemizdeki turizm gelişmelerini altyapı yatırım maliyetlerini düşürecek, yatırımlardan maksimum yararı sağlayacak biçimde öncelikli alanlarda toplu olarak yönlendirilmesi ve desteklenmesi gereğini vurgulamıştı. Bu hususa uygun olarak Türkiye’de de “Turizm gelişme projeleri hazırlanmıştır (Özgüç, 1994, s. 285). Üçüncü plan

için hazırlanan, Turizm İhtisas Raporu, turizm bölgelerindeki fiziki planlamanın Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından yapılmasını vurgulamaktaydı. Bu dönemde, Turizm Bankası tarafından Türkiye'nin Ege ve Akdeniz bölgesinde kıyı boyunca planlamalar yapılmıştır. Ancak bu planlar imar yasal mevzuatı içinde onanmıştır (Eryoldaş, 1995, s. 327).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1980 – 1984) döneminde turist yatak kapasitesinin artırılması için çaba gösterilmiştir. Planın 1. maddesinde, sektörün işleyişi öncelikle kitle turizmi ilkesine göre düzenleneceği vurgulanmıştır. “Turizm Teşvik Yasası” (T.T.Y.) (12. 03. 1982) ve “Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi “ (K.A.T.Y.T.) (7. 01. 1983) için yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yasa ve yönetmelikle, devlet tüm olanaklarıyla turizm yatırımcısını özendirmek, her türlü kolaylığı göstermek ve destek olmakla kendini görevli, hatta sorumlu kılmıştır. Bu plan döneminde yayınlanan 22863 sayılı yasa (23.07.1983) ile, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun uygulayıcısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı olmuştur. Böylece ilk defa Turizm Bakanlığı, ülke kaynaklarının koruma altındaki bölgelerde “sürdürülebilir turizm” kapsamında değerlendirilebilmesi için, yasal araçlara kavuşturulmuş olup, koruma altındaki çevrenin denetlenebilmesi bir ölçüde sağlanmıştır (Eryoldaş, 1995). Ancak yine bu plan döneminde, devlet desteğiyle sektörde yatak kapasitesi ve yan hizmet tesislerinin artırılması hususunda yatırımcıyı teşvik eden, 1982 T.T.Y.' da ve 1983 K.A.T.Y.T. yönetmeliğinde temel tercihlerin salt ekonomik gelirler yönünden odaklaşmış olması, kültür ve çevre zenginlikleri açısından büyük ölçüde olumsuz gelişmelere sebep olmuştur. Başlıca bozulmalar sahil kasabalarındaki geleneksel kent dokularında, arkeolojik ve doğal sit alanlarında, kentsel yeşil alanlarda, kültürel merkezler de ve kıyı kuşağındaki ormanlık arazilerde ortaya çıkmıştır (Ekinci, 1991).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985 – 1989), Türkiye turistik ilişkilerini OECD ülkeleri ve OPEC ülkelerinde de geliştirmeyi planlamaktadır. Bu kalkınma planında: Ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ve güzelleştirme gibi çok genel bir ilke yanında, “doğal ve kültürel çevre değerlerinin, turizm amaçlı kullanımında koruma stratejileri ile turizm

geliştirme stratejilerinin entegrasyonu” ve “turizm kaynaklarının envanteri ile fiziksel planlama çalışmalarında ilgili kamu kuruluşları, bilim adamları ve kurumları gönüllü kuruluşlar ve özel sektör kurumları arasında işbirliği” öngörülmektedir (Özgüç, 1994, s. 284). Burada ilk defa çevre değerlerini koruma stratejilerinden söz edilmiştir. Ancak bu korumanın turizm geliştirme stratejileri ile entegrasyonu önerilmiştir (Eryoldaş, 1995). Bu plan döneminde özellikle turizm sektöründe uygulanması gereken başlıca ilke;”Türkiye’nin tabii, tarihi, arkeoloji ve kültürel varlığı, kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli, ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ve güzelleştirme ilkeleri doğrultusunda değerlendirilecektir” olarak belirlenmiştir (Eryoldaş, 1995, s. 329, 330).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1990 – 1994) turizm sektöründe “insan” ı ön planda tutan politikalar dikkate alınmaya başlamıştır. Sağlık, gençlik, kongre, termal, golf turizmin geliştirilmesi için öneriler bulunmaktadır. Bu planda ilk defa, “insanlığın kültür ve tabiat mirası durumundaki değerlerin etkin şekilde korunması, çevre ve kültür peyzajı ilkelerinin esas alınarak turizm faaliyeti ve yatırımlarının planlanması” bir politik hedef olarak belirlenmiştir. Bu plan dönemi içinde, “doğal güzelliklerin ve kültürel değerlerin korunmasına öncelik verilecek, belirli sahaların korumaya alınarak turizme açılması teşvik edilecektir”. Bu söylemde, problemli alanları çok olan ve çözümleri kapsamlı çalışmalar gerektiren ilkeler bulunmaktadır (Eryoldaş, 1995, s. 330).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 - 2000), turizmin çeşitlendirilmesine olan ihtiyacın devam etmekte olduğu ve ülkemizin bu konuda büyük potansiyele sahip olmasına rağmen, alternatif turizm imkanlarının henüz yeterli organizasyon, altyapı ve hizmet düzeyine getirilememiş olmasından duyulan kaygı vurgulanmaktadır. Bu planda ilk defa, sürekliliğin sağlanmasından söz edilmektedir. “Sektörün temel amacı, rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel

değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğinin sağlanması” olarak ifade edilmektedir.

Bu Kalkınma planında, “doğal ve kültürel varlıkların korunması ile turizmin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması ilkesi çerçevesinde 1996 yılında İpek yolu tarihsel ve kültürel değerleriyle yeniden canlandırılarak bu güzergahtaki han, hamam ve kervansarayların turizme açılması hızlandırılacaktır. Ayrıca, yıl içinde ülkemizde UNESCO, Dünya Turizm Örgütü ve ilgili ülkelerin katılımı ile uluslar arası ipek yolu semineri yapılması” planlanmıştır. İlk defa bu planda İpek Yolu’nun turizm açısından değerlendirilmesi planlanmıştır. Geniş katılımlı bir seminerle konunun tanıtılması amaçlanmıştır (DPT yedinci beş yıllık kalk. pl., 1996).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (2001 – 2005) turizm ülkemiz için dış pazarlarda rekabet gücü en yüksek sektörlerden birisi olarak görülmüştür. Bu nedenle, öncelikle turizm sektörünün direncini artırıcı önlemler alınarak, kriz dönemlerinde ayakta kalabilen, kendi kaynağını yaratabilen ve özdenetim yapabilen sağlıklı bir yapıya kavuşturulması öngörülmüştür. Bu planda sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özen gösterilmesi üzerinde durulmuştur. Son kalkınma planında ilk kez olarak turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizmle ilgili kararlara katılması hedeflenmiştir (DPT sekizinci beş yıllık kalk. pl., 2001).

Bu planda turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesine ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sistemi getirilmiştir. Turizme yönelik arazi kullanım planlarını yapma, yaptırma, onama sürecini yeniden tanımlayan, yetkileri belirleyen ve etkin bir denetim sistemi getiren bir yasal düzenleme yapılması gündeme getirilmiştir. Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacına yönelik dinamik ve stratejik Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP) uygulamaya geçirileceği ifade edilmektedir.

Ayrıca Ekolojik yönden aşırı duyarlı Milli Park alanlarında sürdürülebilir turizm gelişimi için gerekli düzenlemeler yapılması öngörülmüştür.

Bu son kalkınma planında ülkenin turizm açısından tanıtımı hususunda politikalar geliştirilmiştir. Tanıtım faaliyetlerinde süreklilik içerisinde yurt içinde ve yurt dışında Türkiye'nin tanıtımıyla birlikte, bu faaliyetten ekonomik faydayı da sağlayacak bir çerçeveye kavuşturulması temel amaç olarak belirtilmiştir. Türkiye'nin tanıtımında tüm kamu ve özel kesim kuruluşları ile meslek ve sivil toplum örgütlerinin bir koordinasyon içinde katılımı hedeflenmiştir. Böylece son kalkınma planında, turizm sektörü için beklenen politik duyarlılığın yeterince ifade edildiği görülmektedir. Bu dönemde turizm sektöründe hedeflenen gelişmeler aşağıdaki Tabloda verilmektedir.

Tablo 2. 2. Turizm Sektöründeki Gelişmeler (DPT sekizinci beş yıllık kalk. pl., 2001).

	1995	1999 (1)	2000 (2)	2005 (2)	Yıllık Ortalama Artış (%)	
					VII.Plan Dönemi	VII.Plan Dönemi
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (Bin Kişi)	7.727	7.484	9.000	13.600	3.1	8.6
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (Bin Kişi)	3.981	4.756	5.000	8.500	4.7	11.2
Turizm Geliri (Milyon \$)	4.957	5.203	7.200	11.627	7.8	10.1
Turizm Gideri (Milyon \$)	911	1.471	1.850	3.690	15.2	14.8

Not: (1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Tahmin

24.07.2003 tarihinde çıkan yasa ile 1982 yılında yürürlüğe giren Turizm Teşvik Yasası'nın bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır. 1982

sonrası özendirme politikası içinde, kamu mülkiyetindeki birçok arazi yatırımcılara tahsis edilirken, bu araziler içinde yer alan tarihsel ve doğal değerlerin de turizm yapılaşması nedeniyle büyük ölçüde zarar görmelerine yol açmıştır (Ekinci, 1991, s.38). 2003 yılı yasa değişikliğinde; “turizm bölgeleri”, “turizm alanları” ve “turizm merkezleri” ibareleri “Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezleri” olarak değiştirilmiştir. Yasanın 8. maddesinin (G) fıkrasında, Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinde kamu kuruluşlarına ait turizm, eğitim ve dinlenme maksatlı tesisler ile araziler üzerindeki tahsislerin, tasarruf hakları bakanlığa verilmektedir. Ayrıca aynı maddeye eklenen (H) fıkrasında bu bölgelerdeki parsellerin tahsisinin ve imar planlarının Bakanlıkça yapılacağı ve onaylanacağı belirtilmektedir.

3. KÜLTÜREL TURİZM KAPSAMINDA: BÜYÜKADA

Tarihte Adalar XV.yy.a kadar, Bizans sarayının sürgün yerleri olmuştur. XV.yy.da Adalar'da Osmanlı dönemi başlamıştır. XV.yy.dan XIX.yy.a kadar geçen sürede, küçük Rum balıkçı köyleri, manastırlar ve kiliseler olduğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz. XIX. yy. sonunda yoğunlaşan batılı yaşam biçiminin, Adaları da etkilediği görülmektedir. Böylece Adalar, XIX.yy. ikinci yarısında azınlıkların ve Osmanlı seçkin zümresinin, yazlık konutlarını yaptıkları bir sayfiye yerleşimi olmuştur. Bunun sonucu XIX. yy. son çeyreği ve XX.yy başlarında, Adalar'da batılı anlamdaki mimarî üslupların yoğunlaştığı görülmektedir. Günümüzde ise Adalar genel olarak, XIX.yy.da gelişen mimarîyi yansıtmaktadır. Araştırmada Büyükada'nın seçilmesinde, söz edilen bu mimarî örneklerinin yoğunluğu ve üsluplarının çeşitliği açısından diğer Adalar'dan farklılığı, tarihi dokusunun büyük ölçüde korunması ve sahip olduğu doğal değerler önemli rol oynamıştır.

Bu bölümde Büyükada hakkında genel bilgiler açıklanmaktadır. Büyükada'da Bizans ve Osmanlı döneminde yapılmış anıtsal eserler ve sivil mimarlık örnekleri üsluplarına ve kronolojik sıralamaya göre vrilmektedir.

3. 1. Büyükada'nın Coğrafi ve Sosyal Verileri

Coğrafi Konum, İklim ve Bitki Örtüsü: Marmara Denizi'nin kuzey doğusunda yer alan Büyükada, yerleşime açık takımadalar zincirinin en büyüğüdür. Adalar ilçesinin de merkezidir. Büyükada İstanbul yakasından 13 ile 22 km arasında değişen uzaklıklarda, Sirkeçiden 20.3 km, Anadolu yakasından 4 ile 8 km, Kartal'dan 2,3 km, Bostancı kıyılarından ise 6.3 km uzaklıkta yer alır (Şekil 3. 1). Ada 5,4 km² (540 hektar) yüzölçümüne sahiptir.

Büyükada topografyası, Kuzey-Güney yönünde uzanan iki yüksek tepeden oluşur. Kuzey bölümündeki en yüksek tepe İsa Tepesi (Hristos) 163 m, daha güneydeki Tepeköy (Nevruz Tepe) ise 145m'dir. Güney bölümünde ise Ada'nın en yüksek noktasını oluşturan Yüce Tepe (AyaYorgi) 202 m yüksekliktedir. Yüce Tepenin hemen güneyinde yer alan yüksek kesim ise Güvercin Mevkii olarak tanımlanmaktadır (İmar Raporu, 1987, s. 10,11) Ada'nın batı yönünde daha fazla girinti çıkıntılar görülür, bu çıkıntılardan en önemlisi Ada'nın kuzey güney doğrultusunun hemen hemen yarısında denize uzanan Dil Burnu'dur. 300 m uzunlukta 100-150 m genişlikte dar bir çıkıntı halindedir. Dil Burnu'nun kuzeyinde Değirmen Koyu, güneyinde Yörükali Koyu vardır (İst. Ansk., 1994, s.350).

Şekil 3. 1. Adaların anakaradan uzaklıklarını gösteren harita

Büyükada İstanbul iklim özellikleri taşımakla birlikte, kuzey rüzgarlarından Kocaeli Yarımadası yükseltileri tarafından korunduğundan, daha yumuşak bir alt iklime sahiptir. Yazlar az yağışlı ve sıcak, kışlar soğuk ve yağışlı geçer. Toprak örtüsü Akdeniz iklim kuşağında görülen, özellikle kurak mevsimlerde kıvılcık bir renk alan maki bitki örtüsüne elverişli demir oksitli

topraktır (İst. Ansk., 1994, s.350). Adalar'ın tümünde olduğu gibi Büyükada'da da yerleşim dışındaki bitki örtüsü incelendiğinde, iğne yapraklı (*Pinus brutialen*), maki ve garig formasyonundan oluştuğu görülmektedir. Adalar'da orman kuran tek ağaç türü kızılçamdır. Kızılçam ormanı dışında görülen ikinci bitki tipi maki (süpürgeotu, kocayemiş, taşmeşesi, bodur ardıç, herdemtaze ve katırtırnağı gibi) dir. Ada'da oldukça boylu, sekonder tipte oluşmuş maki elemanları görülür. Yerleşim yerlerinde ise pek çok ekzotik bitki türü Ada'ya uyum sağlamış olarak görülür (Yaltırık, 1993, s. 8,9). Bunlardan yasemin, mimoza, zakkum, hanımeli gibi süs bitkileri ve şebboy, karanfil, glayör gibi çiçekler başta gelmektedir (İst. Ansk., 1994, s.350).

Adalar'da ve Büyükada'da Nüfus: Adalar tarihinde en eski yaşam belirtisi Helenistik döneme aitse de, bu dönemle ilgili Adalar genelinde yaşayan halkın nüfusu hakkında hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır. Bizans dönemine gelindiğinde ise, Adalar'da yaşayan nüfusun çeşitli tarihsel olaylarla değişime uğradığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Özellikle Latinler yani Katolikler tarafından, farklı zamanlarda uğradıkları baskınlar sonucunda bunalan Bizans halkı çoğunluğunun, Adalar'da ki manastırları ve köyleri boşaltarak İstanbul'a , civar kasaba ve köylere göç ettikleri bildirilmektedir (Erdenen, 1962, s.53).

Türklerin Adalar'ı alması ile başlayan Osmanlı Dönem'i içinde Fatih Sultan Mehmet emriyle özellikle Kuzey Anadolu Karadeniz sahillerinden bazı Rum Ortodoks grupların, İstanbul ve Adalar'a yerleştirildiği ve bunun sonucu olarak Adalar'ın yerleşik nüfusunda demografik değişimler meydana geldiği anlaşılmaktadır (Millas, 1988a, s. 51). Nüfusta değişime neden olan bir başka olay da 1562'de İstanbul'da çıkan büyük bir veba salgınıdır. Bunun üzerine bir bölüm Hristiyan zenginlerinin, Adalar'da ki manastırlara sığındığı yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir. XVII. yy.da okunan Hudutnameye göre Cezire-i Sürh (Kızılada) ve köylerinde nüfus olarak Kariye-i Rumiyan da 96 kişi (kumsal), Kariye-i Kariye'de 49 kişi (Maden), Kariye-i Serifiyan'da 46 kişi (Nizam) yaşadığı kayıtlıdır (Bu hudut nameyi Dr. Mahmut Sakiroğlu okumuştur) (Millas, 2000b, s. 305). Ünlü Türk gezgini Evliya Çelebi

seyahatnamesinde; ilk kez 1641 yılında Heybeliada'ya uğradığını, sonra sırasıyla Tavşanadası, Burgazada, Kınalıada ve Büyükadayı ziyaret ettiğini, bu Adalar'da 100-200 haneli köyler bulunduğunu anlatır (Tuğlacı, 1995, s. 27, 30).

XVIII. yy.da Adalar'ın özellikle Rumlar için bir sığınak yeri olduğu, hatta Rumlar için olduğu kadar, Yunanistan'dan gelen göçmenler, küçük Asyalılar ve Lazlar tarafından da sığınak yeri olarak kullanıldığı Eptalofos gazetesinde ifade edilir (Eptf. gaz.,1992, s.11). Adalar'da XIX. yy.ın başından XX. yy.ın ilk yarısına kadar nüfusun arttığı görülmektedir. 1816'da Skarlatos Vizantios, Adalar'ın yerli halkını 1200 kişi olarak göstermektedir. 1846 yılında küçük gemilerin hizmete başlamasıyla birlikte Türkler'in de Adalar'a yerleşmeye başladığı bildirilmektedir. Aynı zamanda Adalar'da nüfus hızla artmaya başlamıştır. 1865'de Kleantimos ve H. Papadopoulos Adalar'da ki nüfusu 6000 olarak belirtmektedir. 1875'de daha büyük gemilerin gelmesi ile düzenli seferlere geçilmiş ve böylece Adalar'daki nüfus daha da hızla artmıştır (Erdenen, 1962, s.53).

1890 yılında Adalar'da ki nüfus 10.503 kişi olarak tespit edilmiştir. Adalar'da 1890'da yaşayan halkın nüfus dağılımı hakkında bilgi Tablo 3. 1'de verilmektedir (Schlumberger, 2000, s.10).

Tablo 3. 1. Adalar'ın 1890 yılındaki sabit nüfus dağılımı

Topluluk adı	Nüfus	%
Rum Ortodos	5.010	48
Müsluman	2990	28
Ermeni Gregoryan	1300	12
Ermeni Latin Katolik	1203	11
Toplam	10503	99

1900 sıralarındaki resmi istatistiklerde ise, Adalar'da kışın 12.000 kişinin oturduğu, yazınsa bu nüfusun bir misli çoğaldığı gösterilmektedir. 1935 istatistiğinde Adalar'daki nüfus 16.814 olarak belirtilmiştir (Tablo 3. 2). 1960

yılında da Adalar'da ki yerleşik nüfus 19.834 kişidir. 1960'dan sonra yapılan sayımlarda ise Türkiye ve İstanbul'da ki hızlı nüfus artışına karşın, Adalar'da genel olarak aksi yönde azalan bir eğilim görülmektedir. 1927 - 2000 yılları arası Adalar geneli ve Büyükada nüfusu Tablo 3. 2 'de verilmektedir (DİE, 2000).

Tablo 3. 2. Sayım yıllarına göre Büyükada ve Adalar'da değişen nüfus

Sayım Yılları	Büyükada Nüfus	Adalar Toplamı	Sayım Yılları	Büyükada Nüfus	Adalar Toplamı
1927	-----	12.310	1970	5196	17.600
1935	-----	16.814	1975	4851	13.171
1940	-----	13.325	1980	6232	18.232
1945	-----	14.053	1985	5167	14.785
1950	-----	15.405	1990	7074	19.413
1955	-----	16.564	1997	6418	16.171
1960	6966	19.834	2000	7335	17.760
1965	5279	15.219			

Tablo 3. 2'de verilen rakamlar yaz kış Adalar'da oturan yerleşik nüfusun göstergesidir. Bu nüfus son elli yıl içerisinde Adalar'da oluşan mimari çevrenin değişiminde birinci derecede etken olmamıştır. Bu alandaki değişimin daha ziyade gelir seviyesi yüksek ve batı ilişkileri yoğun yazlıkçı nüfusun talebinden oluştuğu söylenebilir.

Gezginlerin notlarından ve tarihsel olaylardan anlaşıldığı kadarıyla, Bizans döneminde olsun, Osmanlı döneminde olsun, Büyükada hep meskun kalmış, yerleşmeler zaman zaman parlak dönemler yaşamış, zaman zaman da talanlar, yangınlar, saldırılar yüzünden gerilemiştir. XIX. yy. ın ilk yarısında 2000 - 3000 arasında olduğu tahmin edilen Büyükada nüfusu, aynı yüzyılın ikinci yarısında Adalar'a vapur işlemeye başladıktan sonra artmış, XX.yy.ın başlarında 5000'in civarını bulmuştur (İst. Ansk., 1994, s.351). 1960 ve sonrası nüfus yaklaşık 5000 – 6000 arasında değişim göstermiştir. 1990 sayımında ise Ada'nın sürekli nüfusu 7074 kişidir. 2000 yılı itibarı ile Ada'da 7335 kişi yaşamaktadır (Tablo 3. 2). Yaz aylarında ise bu nüfus yaklaşık 10

katına çıkmaktadır. Adalarda yaz nüfusu hafta sonları günöbirlikçilerle yaklaşık 200 bin kişiye ulaşmaktadır.

Yukarda ki Çizele 3. 2'de görölen nüfus oranlarındaki değışimin yanında, nüfusun etnik ve dinsel bileşimi de özellikle 1960 sonrasında önemli ölçüde değışmiştir. Geçmişte tümöyle bir Rum köyü olan Karya'dan günümüzün Büyökada'sına doğru gelindikçe Rum nüfusunda, önce 1910 yılında Rumların askere alınması ile sonra 1922-1923'lerde, daha sonra 6-7 Eylül (1955) olayları nedeniyle daha sonrada Kıbrıs olaylarına bağılı olarak 1964 ve 1974'ten sonra Ada'yı ve Türkiye'yi terk etmeleriyle düşüş görölür. Gidenlerin yerini Müslöman Türk nüfus, son yıllarda da Türkiye'nin doğu kesiminden iç göçle gelenler almıştır. Büyökada'da ayrıca Museviler ve Ermeniler de yaşamaktadır (İst. Ansk., 1994).

Büyökada'nın da diğör Adalar'da olduğı gibi XVIII.yy. dan itibaren, yerleşik halkın yanında özellikle İngiliz, Fransız, İtalyan gibi yabancıların yazlık olarak veya tedavi, hava değışimi, dinlenme gibi çeşitli maksatlarla tercih edildiğı görölmektedir. Daha sonraki yüzyıllarda gayrimöslim zenginlerin, elçilik mensuplarının yanı sıra Osmanlı aristokrasisi ve aydınlarının da ilgisini çekmiştir. Ayrıca 1920'lerde Rusya'daki devrimden ve iç savaştan kaçarak İstanbul'a gelen on binlerce Beyaz Rus'un bir bölümü Büyökada'ya yerleştirilmiştir. 1930'lardan sonra, Yat kulübünün Anadolu Kulübü'nün şubesine dönüşmesiyle birlikte, Cumhuriyet döneminin devlet ekranının bakan ve milletvekillerinin tercih ettikleri bir yer haline gelmiştir. Günümüzde Büyökada, hala yaz ayları rağbet gören, eski özel yaşamı ve demografik yapısından bir şeyler yitirmiş olmakla birlikte, İstanbul'un gelenekli gayrimöslim zenginlerinin yanında Türk burjuvazisinin ve kimisi Ada'da yaz kış yaşayan sanatçı, yazar ve aydınların yerleştikleri yada yazlığa geldikleri bir semttir (İst. Ansk., 1994, s. 351, 352)

İdari Yapı: Önceleri idari şekli köy olan Adalar'da , 1861 yılı Abdölaziz döneminde İstanbul'un ilk üç belediye dairesinden biri olarak, "Yedinci Daire-i Belediye" adı altında belediye teşkilatı kuruldu ve merkezi Büyökada oldu. (Erdenen, 1962, s.55) Adalar'da kaymakamlık makamı 1876 yılında kuruldu

muhtarlığında ise Nizam, Meşrutiyet ve Karanfil mahalleleri bulunmaktadır. (Şekil 3. 2) Ada'nın mahallelere ayrılması ve haritanın yapılması 1911'de karara bağlanarak gerçekleştirilmiştir (Tuğlacı, 1995, s:135).

Büyükada'da Yerleşme: Büyükada'da yerleşim alanları Ada'nın kuzey yönünde yer almaktadır. Adadaki tüm yollar organik yapıda oluşmuştur. Genellikle doğal eğime paralel yerleşilmiştir. Yapı parselleri çoğunlukla geniştir ve yol şemalarında çıkmaz sokaklara rastlanır.

Ada'da iki tür yerleşme biçimi görüyoruz. Bunlardan ilki; sahilde bahçeli sıra evler biçiminde, çoğunlukla bitişik nizamda oluşan yerleşmelerdir (Ft. 3. 1). Bu yerleşimlerin mahalli bir karakteri vardır. Yapılar, küçük, dar cepheli ve genellikle iki katlıdır. Diğeri ise İsa Tepe'si ile Yüce Tepe'nin yamaçlarına kadar devam eden, ayırık nizamdaki yerleşimlerdir (Ft. 3. 2). Genellikle iki ve üç katlı olan bu yapılar, XIX.yy. köşkü niteliğindedir (Günay, 1984, s.100). Ada'da yerleşim, özellikle Dil Burnu'nun güneyinde yer alan büyük bahçeler içindeki köşklerle sona erer. Ada'nın güneyinde, yerleşim bulunmamaktadır.

Ft. 3. 1. Büyükada sahil şeridinde bitişik nizamda yerleşim dokusu (Adalar Belediyesi takvimi, 1998)

Ft. 3. 2. Büyükada Nizam bölgesi, büyük bahçeler içindeki ayırık nizamda yerleşim dokusu (Adalar Belediyesi takvimi, 1998)

Ekonomik Yapısı ve Ticaret: İlk çağa göre Bizans dönemi ile başlayan Ortaçağ'da Adalar'ın ekonomik yapısı hakkında daha somut tarihsel kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtlarda bu dönemde Adalar'ın yalnızca sürgün yeri olmayıp, dünya ile ilişkisini kesenlerin çile doldurdukları manastırların yakınlarında ziraata elverişli arazilerde üzüm bağı ve bahçecilikle uğraştıkları, buğday ziraatı yaptıkları ve el yazması dini kitapları çoğalttıkları belirtilmektedir. Küçük köylerde de halkın balıkçılık, zeytincilik, meyvecilik, üzüm bağları ve şarapçılıkla geçindikleri ifade edilmektedir (Akpınar, 1984). Bu dönemde Büyükada'nın buğdayı ve Şarabının ünlü olduğu bildirilmektedir (Tuğlacı, 1995, s. 146).

Yine tarihi kayıtlara göre Bizans döneminde Adalar'ın 860 yılında Rus kazak korsanları tarafından yağma edildiği, 1182 yılında Eminönü'ndeki Rum'ların İtalyan'lara saldırdığı ve bu katliamdan gemilerle kaçan 14000 İtalya'nın öç almak için Büyükada köyünü ve manastırlarını yaktığı bildirilmektedir (Mamboury, 1943, s. 63). Büyükada'nın 1203-1204 yılları

arasındaki IV. Haçlı Seferi sırasında Latinler tarafından karargah yeri olarak kullanıldığı ve 1204 yılında aynı kavim tarafından yağma edildiği, 1302'de ise Giritli ve Eğri Bozlu korsanların saldırısına uğradığı bildirilmektedir (Millas 1988a). Böylece bu dönemde Adalar defalarca yağma ve talan edildiğinden ekonomik yapının da sürekli zarar gördüğünü söyleyebiliriz.

İstanbul'un fethinden sonra Osmanlılar manastır ve kiliselere saygılı oldukları için, keşişler el yazması dini eserleri çoğaltarak para kazanmışlardır. XVIII.yy.'da ki endüstri devrimine kadar Adalar'da ekonomik yapının değişmediğini söyleyebiliriz. Nitekim Evliya Çelebi, 1641 yılında ki seyahatnamesinde Adalar'da ki köylerin bağlık bahçelik, köy sakinlerinin ise zengin Rum balıkçı reisleri olduğunu yazmaktadır (Akpınar, 1984, s. 13). XVIII.yy.'ın sonlarında ise ada halkı, balıkçılık ve ağaçlardan yaptıkları kömürle geçimlerini sağarlardı (Tuğlacı, 1995, s. 147).

Büyükada'nın bugünkü Maden semtinde takriben 1824 yılı civarında demir madeni işletilmeye başlandığı, 1846 yılında aynı bölgede bakır madeninin bulunduğu belirtilmektedir (Tuğlacı, 1995, s. 147). Ayrıca 1860 yılında demir madeni bölgesi civarında somaki taşı madeni bulunduğu belirtilmektedir. Hükümet tarafından XVIII yy.da bu alandaki demir madeni işletimine son verilmiştir (Tuğlacı, 1995, s. 146).

XIX.yy.'ın ortasında deniz ulaşımının gelişmesi ile Adalar'ın ekonomik yapısı da büyük oranda değişmiştir. Bu gelişimden sonra, ekonomik yapıyı oluşturan ziraat alanlarının azalmasıyla tarımdan doğan girdilerin düştüğünü ve yazlıkçıların Adalar'a getirdiği sermaye ile bu alanların yerini yeni iskan alanlarının ve ticari alanlarının aldığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. XX.yy.a gelindiğinde Adalar'da zeytincilik, meyvecilik, üzüm bağları ve şarapçılığın tamamen yok olduğunu söyleyebiliriz. Bugün Adalar'ın ekonomik yapısı balıkçılık, yazlıkçı, kısa süreli konaklama (Tablo 3.3) ve günübirlikçi turizmin getirisinden oluşmaktadır. Ayrıca Büyükada, Adalar arasındaki idari merkez konumu nedeniyle, ticaretin ve dolayısıyla ekonomik yapının da merkezi durumundadır. Büyükada'daki mevcut turistik konaklama tesisleri ve kapasiteleri aşağıdaki tablodaki gibidir :

Tablo 3.3. Büyükkada'daki mevcut turistik konaklama tesisleri ve kapasiteleri

Otel İsmi	Oda Sayısı	Kapasite (kişi)	Hizmet süresi (ay)
Saydam Otel	12	30	12
Splendit Otel	70	129	4 (yaz ayları)
Princess Otel	24	55	12
Club Mavi Otel	20	60	4 (yaz ayları)
İdeal Pansiyon	12	20	4 (yaz ayları)
Villa Rifat Pans.	10	16	4 (yaz ayları)
Toplam	148	310	

Ulaşım: Adalara ilk toplu deniz ulaşımı, XVIII. yy. da Beyoğlu yakasındaki Tophane iskelesinden kalkan Pazar kayıklarıyla sağlanıyordu. Pazar kayıkları, XIX.yy.da yanına Aya Dimitri Kilisesi ve XX. yy.ın başlarında Plaj Oteli yapılan kesme taş iskeleye yanaşıyorlardı. İstanbul, Kadıköy ve Adalar arasında ilk vapur seferleri, Hazine-i Hassa Vapur Şirketinin kuruluşundan (1843) üç yıl sonra 1846'da başlamıştır (Deleon, 2003, s. 18, 19).

1861'de Kadıköy ve Adalar deniz ulaşımı için devlet tarafından "Fevaid-i Osmaniye" adlı resmi bir vapur işletme idaresi kuruldu ve emrine tersaneden iki küçük gemi verildi. Ancak bunların zamanla ihtiyaca cevap vermemesi üzerine Sultan Abdülaziz devrinde Şirket-i Hayriye tarafından Adalar ve Kadıköy hatlarında işletilmek üzere 1864'de yeniden iki vapur yaptırıldı. Aynı yıl Londra'da inşa ettirilerek İstanbul'a getirilen bir vapur "Büyükkada" adıyla Adalar hattında sefere konuldu. 1875'lerde İngilizlerden üç vapur daha alındı ve Ada seferleri adı İdare-i Aziziye olarak değiştirilen şirket tarafından yeniden düzenlendi. İdare-i Aziziye adı 1876'da İdare-i Mahsusa oldu. Ada vapurları, o güne kadar Pazar kayıklarının iskelesini kullanıyordu.

Büyükkada'ya ilk vapur iskelesi 1899'da (bugünkü taş iskelenin yerinde) ahşap olarak yapıldı. 1912'de İdare-i Mahsusa kapatılarak yerine "Seyrisefain" adlı deniz yolu idaresi kuruldu ve gelişerek bugünkü Devlet Deniz Yolları İdaresi halini aldı (Deleon, 2003, s. 19).

Günümüzde Adalara Sirkeci, Kabataş ve Bostancı'dan düzenli vapur seferleri yapılmaktadır. Yaz aylarında bu seferler daha da sıklaştırılmaktadır. Ayrıca yolcu motorları da Bostancı Adalar arası sefer yapmaktadır. 1988'de Kabataş Büyükkada ve Bostancı Büyükkada arasında Deniz Otobüsü seferleri de başlatıldı.

3. 2. Büyükkada'nın Tarihçesi

İstanbul Adalar'ı tarihi dört bölümde incelenir:

- a) Bizans Öncesi Dönem (- ,350): Bu dönemle ilgili bilgiler sınırlıdır.
- b) Bizans İmparatorluğu Dönemi (350 -1453): Adalar'ın Bizans tarihini, Bizanslı tarihçilerin yazdıkları kaynaklardan, tarihi kayıtlardan ve döneme ait mimari eserlerden kısmen öğrenmek mümkündür.
- c) Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1453 - 1923): Osmanlı dönemi için, batılı gezginlere ait seyahatnamelerden, tarihi kayıtlardan ve bu dönemden günümüze kalan mevcut mimari eserlerden yararlanılır.
- d) Cumhuriyet dönemi (1923, -): Bu döneme ait bilgilere günümüzdeki mevcut kaynaklardan ve izlerden ulaşmak mümkündür.

İlk çağların meşhur yazarlarından Plinius'un eserlerinden, Büyükkada'ya "Megalo" denildiği öğrenilmektedir. Bu kelime "büyük" anlamına gelmektedir. Buna dayanarak, bu Ada'nın ilk çağlardaki adının da, "Büyükkada" olduğu anlaşılmaktadır (Erdenen, 1962, s. 56). Bu çağa ait diğer bir kanıtta 1928 yılında Büyükkada'da Karacabey mevkiinde (Aya Nikola) Rum Ortodoks mezarlığı yakınında bulunan M.Ö. IV., V., ve VI. y.y.a ait 207 adet sikkeden ibarettir. Bu 207 adet sikkenin içersinde 160 altın sikkenin Belkıs Harabeleri, Kapıdağ Yarımadası, Bandırma - Erdek yöresi arasına ait olduğu, M.Ö 475-550 senelerine ait 4 altın sikkenin Lapseki havalesine, 16 altın sikkenin ise

Kırım yöresine, 27 adet altın sikkenin ise Büyük İskender'in babası Makedonya Kralı II. Filip'e ait olduğu tespit edilmiştir. Bu define bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi Nümismatik Kabinesi'ndedir (Deleon, 2003, s. 77). Büyükada'nın Bizans öncesi dönemi ile ilgili başka bir bilgiye ulaşılammıştır.

Adalar'ın Bizans tarihi, imparatorlukta ortaya çıkan taht kavgaları neticesinde, mücadeleyi kaybeden veya gözden düşen din adamları, imparatorlar ve imparator ailesine mensup soyluların, İstanbul'un hemen yakınındaki Adalar'a sürgün edilmeleri ile başlamıştır (Mamboury, 1943). Adalar'a ilk sürgün, İstanbul'u başkent yapan Doğu Roma İmparatoru Büyük Konstantin zamanında (İ.S.350 yılında) olmuştur. Ermenistan Kralı III. Arşak tarafından, Bizans İmparatoru'na elçi gönderilen Ermeni piskoposu I.Narses ve beraberindeki 10 kişilik heyet, imparator tarafından Büyükada'ya sürülmüştür. IX. yy. başlarında ikonaklaşma (tasvir kırıncı) döneminde, birçok ikonsever rahip, imparator ve imparatoriçelerin Büyükada'ya sürüldükleri bilinmektedir (Erdenen, 1962, s. 57). Bu dönemde Büyükada, İmparatoriçe İrene'nin yaptırdığı Kadınlar manastırına özellikle Bizans sarayından kadın sürgünlerin gönderildiği ve keşişlerin, rahiplerin inzivaya çekildikleri bir manastırlar adası konumundadır (İst. Ansk., 1994, s. 351).

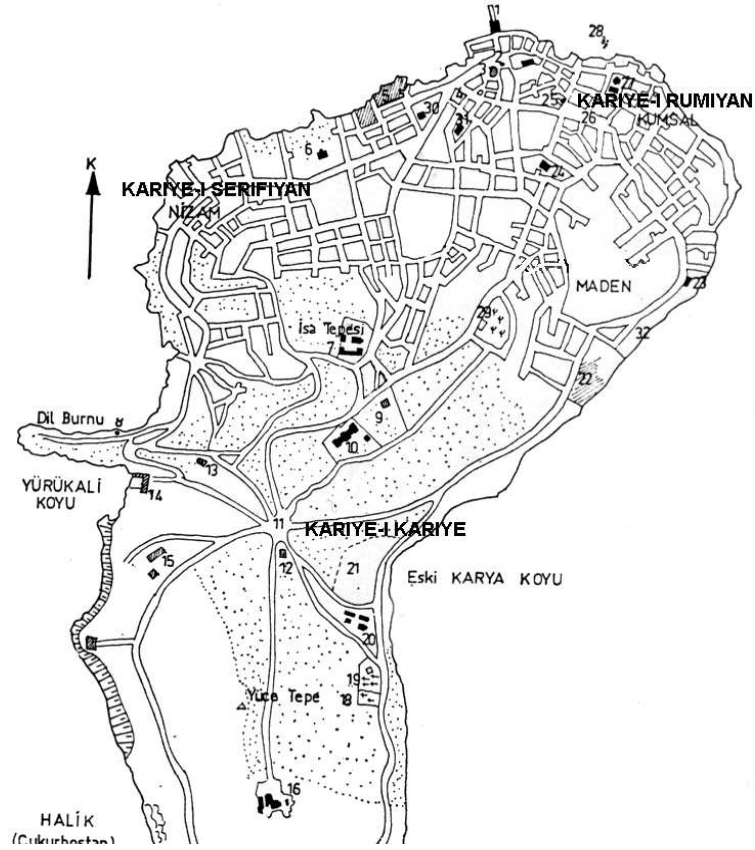
VI.yy.da Bizanslı yazar Cedrenus, İmparator Karopaletes'in İ.S. 569 yılında liman yakınında bir saray yaptırdığını ve böylece bu adaya Prens'in Adası dendiğini yazmaktadır (Mamboury, 1943, s. 62). II.İustinos'un bu sarayı ve manastırı Büyükada'nın doğu kıyılarında, bugünkü Maden Sementinin güneyinde Selvili Yokuş'un hemen altında inşa ettirdiğinden çeşitli kaynaklarda söz edilmektedir (İst. Ansk., 1994, s. 351). Bu sarayın bulunduğu yerde, 797 - 802 yılları arasında imparatoriçe Atinalı İrene tarafından bir kadınlar manastırının yaptırıldığı veya aynı sarayın onarımı yaptırılarak kullanıldığı ifade edilmektedir (Mamboury, 1943). Nitekim Bizans tarihçisi ve gezgin Gustave Schlumberger, "Manastır ilk kez İmparator Iustinos tarafından yaptırılmış, Irene tarafından harika bir şekilde restore edilmişti" şeklinde ifade etmektedir (Schlumberger, 2000).

Büyükada'nın Bizans dönemine ait olduğu bilinen ilk yerleşim yeri Kariye-i Kariye (Karya) köyü olarak ifade edilmektedir. (Şekil 3), Bu köy Ada'nın doğusundaki bugünkü Maden semtinin sonunda bulunan Karacabey yöresindeki vadide kurulu, bir balıkçı köyüydü. Bugünkü Aya Nikola Manastırı'nın bahçesinin bulunduğu vadide yer almaktaydı (Akpınar, 1984, s.27). Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyasettin Keyhüsrev'in, İstanbul'un 1204'de Latinler tarafından işgali üzerine, İstanbul yolundaki bir kalede kaldığı bilinmektedir. Bu kalenin Büyükada'daki kadınlar Manastırı Kalesi yada Pirgos Kalesi olduğu tahmin edilmektedir (Akpınar, 1984, s.10).

1453'de İstanbul'un Türkler tarafından fethinden yaklaşık bir buçuk iki ay önce, Fatih Sultan Mehmet'in kenti kuşatması sırasında, ilk Osmanlı kaptanı deryası Baltaoğlu Süleyman Bey bir donanma ile Kınalıada, Burgazada ve Heybeliada'yı teslim almıştır. Büyükada bir kaleye sahip olduğu için belli bir süre direnebilmiştir. Bu kalenin yüksek olasılıkla Büyükada Maden semtindeki Kadınlar Manastırını çevreleyen kale olduğu sanılmaktadır. 17 Nisan 1453'de Büyükada Kalesi (Maden semtindeki kale) fethedilmiş ve ilk Türk Bayrağı çekilmiştir (Akpınar, 1984, s.12). İstanbul'un fethini izleyen yıllarda Ada'da ki manastırların boşaldığı, halkın adalardan göçtüğü, bir yüzyıl kadar Büyükada'da ciddi bir yerleşme görülmediği belirtilir (İst. Ansk., 1994).

1545 yılında Adalar'ı gezen Fransız tarihçi ve gezgin Pierre Gilles kitabında, sakinleri balıkçılıkla uğraşan Kariye köyünden söz etmektedir. XVI.yy.da Büyükada'da iki köy mevcut olduğu belirtilir (Mamboury, 1943, s. 65). Biri Maden'deki Kariye köyü diğeri de Kumsal'da ki Kariyeyi Rumiyan'dır (Prinkipo). (Şekil 3. 3) Bazı kaynaklarda Kariye köyünde 1545 yılından sonra çıkan bir yangın nedeniyle yerleşimin Kariye köyünün kuzey tarafına doğru geliştiği ifade edilir (Milas, 2000b). Kariye-i Rumiyan (Prinkipo) adını alan bu köy bugünkü Kumsal Semtinin bulunduğu yerdeydi. Bugünkü iskele, Saat Kulesi Meydanı ve Çınar Caddesi de bu köyün mezarlık alanıydı. XV. yy.da Türklerin fethinden XVI. yy.a kadar geçen dönemde, bu mahallelerde dağınık ve seyrek küçük yerleşimler olduğu, XVI. yy.da ise bu yerleşimlerin yeniden canlandığı bildirilmektedir (İst. Ansk., 1994, s. 351).

BÜYÜKADA=PRİNKİPO ya da PRİNKİPONİSSOS

Şekil 3. 3. Büyükada'nın ilk yerleşim köylerini gösteren harita (Akpınar, 1984)

XIX.yy. başında Kariye-i Rumiyan köyünün Aya Dimitri Kilisesi etrafında oluşan dağınık küçük evler, dar sokaklar ve pek çok ticarethaneden oluştuğu bildirilmektedir. Ayrıca bu köyün Ada'nın merkezi olduğu ve kuzey doğusunda ise kayıklar için küçük bir iskelesinin olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Aya Dimitri kilisesinin batısında daha küçük bir mahalleden bahsedilmektedir. Bu eski mahallenin oluşumunun, Aya Dimitri kiliseden daha eski bir tarihte yapılmış olan Panagia kilisesi yapımıyla başladığı, seyrek ve dağınık yerleşmiş yazlık evlerden meydana geldiği ve Aşağı Macari Bölgesi olarak adlandırıldığı bildirilmektedir. 1850'lerde Ada'da çıkan bir yangında Aya Dimitri kilisesinin, çevresinin ve eski merkezin yanarak tahrip olduğu yazılmaktadır. Bu yangın neticesinde merkezin, Panagia Kilisesi'nin de bulunduğu Aşağı Macari bölgesine nakledildiği ve bu yeni merkezde o dönem 1000 kişinin yaşadığı ifade edilmektedir. Bu yerleşimlerin dağılımına bakıldığında Hiristos manastırı etrafındaki bağların mevcudiyeti neticesinde ortaya çıktıklarını söyleyebiliriz (Eptf. gaz., 1992, s. 11,12).

Ft. 3. 3. Hotel Giacomo (1890) (Tuğlacı, 1995)

XIX.yy. ortalarına gelindiğinde ise Ada'nın yerlisine paralel olarak, aristokrat zengin zümrenin Ada'ya gelmeye başladığı görülmektedir. Bu kişilerden Maltalı Sinyor Giakomo'nun 1850'lerde bugünkü Anadolu Kulübü Büyükkada Şubesi yapısı yerinde bulunan eski ilk otel (Hotel Giakomo – Ft 3. 3) yapısını ve 1860'larda Ada'nın batısında Hristos manastırı arazilerinde satılmak üzere ilk 12 yazlık evi yaptırdığı bildirilmektedir. Sinyor Giakomo'yu başkaları da taklit ederek, Büyükkada'nın en sosyetik yöresini oluşturuyorlar. Böylece XIX.yy.da Ada'nın batısında Kariye-i Serifiyen (Nizam) mahallesi kuruluyor. (Şekil 3. 3) Bu yöreye Giakomo (tapu kayıtlarında Cakomi olarak geçmektedir) denmiştir. Bu yüzyılda Ada'nın merkezi hala Kariye-i Rumiyan (Prinkipo) köyünün Kumsal mevki olarak ifade edilmektedir (Akpınar, 1984).

1867'de yapılan eski ahşap vapur iskelesi ve sonrasında iskele civarında yapılan dört adet otel yapısı, bu mahallenin fizyonomisinde önemli bir değişiklik meydana getirmiştir. (Ft. 3. 4) Bu mahallenin aynı tarihlerde Hristos Manastırı'na doğru geliştiği belirtilmektedir. 1870 yılının Haziran ayında, Aya Dimitri Mahallesi'nde meydana gelen II.ve büyük bir yangın sonucunda, çok sayıda yapının yandığı ve yerleşimin tamamının Aşağı Macari bölgesine nakledildiği bildirilmektedir (Eptf. gaz., 1992, s. 11,12). 10 Temmuz 1894'de İstanbul ve civarında meydana gelen depremde Büyükkada'da önemli hasarlar oluşmuş, özellikle taş yapıların büyük bir kısmı yıkılmıştır (Akpınar, 1984).

Ft. 3. 4. Büyükada eski ahşap vapur iskelesi (1880-1890) (Milas, 2000b)

XIX. yy.ın sonlarına doğru özellikle 1860'dan itibaren Büyükada'da köşkler, konaklar, oteller inşa edilmeye, gazinolar, kulüpler ve lokantalar kurulmaya başlanmıştır. Bu dönem Büyükada sosyal hayatında sosyetenin aynası ve aşıklarında yuvasıymış. Şaraplarının kalitesi ve güzelliğiyle ünlü olan Ada'ya şarap içmeye ve eğlenmeye gelinmekteymiş. 1908'de Meşrutiyetin ilanından sonra II. Abdülhamit'in yakın çevresindeki nazırlar, paşalar ve yaverler Büyükada'da oturmaya mecbur edilmişler ve bunlara "Ada misafirleri" denmiştir. Bu zengin ve nüfuzlu kişilerin yaptırdıkları köşkler ve yalılar Ada'ya yeni bir canlılık getirmiştir (İst. Ansk., 1994, s. 352). Bu durum 1914'lere kadar devam eder, 1914 yılı I.Dünya Savaşıyla birlikte tüm ülkede olduğu gibi Adalar'da da sıkıntılı günler başlamıştır.

1918'deki İstiklal Savaşı ardından gelen Cumhuriyet Dönemi ile birlikte Adalar'da tekrar o sakin ve huzurlu yaşama dönülmüştür. 1929 Stalin döneminde Sovyetler Birliği'nden sürülen Troçki bir süre Büyükada'da barınmıştır. 1925'de Panagia Kilisesinin etrafında büyük bir yangın çıkmış ve aynı yıl Hiristos'a giden Yeni Yol açılmış ve orda yeni bir mahalle oluşmuştur. 1930'larda Ankara'dan ve İstanbul'dan gelen Cumhuriyet dönemi devlet ileri gelenlerinin, yüksek rütbeli memurların ve yeni yetişen Türk burjuvazisinin rağbet ettiği bir sayfiye yeri olma özelliğini korumuştur. 1934'de Balkan Antlaşması imzalandığında, Balkan Festivali Büyükada'da Lunapark Meydanında (şimdiki adıyla Birlik Meydanında) düzenlendi (Akpınar, 1984, s. 16, 17). ATATÜRK, hastalığının sonlarında Türkiye'de tedavi edilmeyi uygun bulmuş ve ölümünden önceki kışı Büyükada'da geçirmiştir. 19 Ekim 1937 günü buradan Fransız Hastanesi'ne nakledilmiştir (Tuğlacı, 1995, s. 151).

1940'da Büyükkada Balıkçıl Caddesi'nde 17 adet binanın, 1979'da 23 Nisan Caddesinde Eski Akasya Oteli, Sümer Palas Oteli (bugün yerlerinde apartman bulunmaktadır) ve Anadolu Kulüp binasının, 1991'de Altınordu Caddesi'ndeki Eski Plaj Oteli binasının ve 1999'da Çankaya Caddesi Seferoğlu tesislerindeki tarihi yapının yandığını kayıtlardan öğrenmekteyiz. (Adal. İtfa. Md., 2004) Günümüzde Dil Burnu'nun iki yanındaki Yörükali ve Değirmen Plajları, Maden Plajı, Aya Yorgi, Luna Park, Aşıklar, Viranbağ gibi kır gazinoları, sahil restoranları, Cafe-barları, kulüpleri, korulukları, faytonla ada gezileri, büyük ve küçük tur olmak üzere fayton veya bisiklet turları, eşsiz doğal ve tarihi değerleri Büyükkada'nın özellikleridir.

3. 3. Büyükkada' nın İmar Planları

İstanbul metropoliten alanı içerisinde, kıyı ve orman ilişkileri sağlayan ilçelerin sayısı sınırlıdır. Bu ilçelerin içerisinde en önemlilerinden biri olan Adalar ilçesinde, kıyı ve orman ilişkisi yanında, İstanbul metropoliteni içerisindeki elverişli coğrafi konumu, tarihi, sosyal, kültürel ve doğal değerleri gibi birçok unsur bir arada bulunmaktadır. 29.07.1980 tarihinde İmar ve İskan Bakanlığı tarafından onanan 1 / 50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten alanı Nazım İmar Planı çerçevesinde Marmara Takım Adaları bütünü için R lejandı ile rekreasyon kararı getirilmiş ve Adalar kıyı kullanımına bağlı rekreasyon merkezi olarak kabul edilmiştir. Planın turizm ile ilgili üç ana hedefi vardır. Bunlar:

- Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması
- Metropoliten alanda rekreatif alan ve şehirselsel açık alan gereksiniminin karşılanması
- Arazi kullanımının sektörler arası dengelenmesinde turizmin payını artırılmasıdır (Vardar,1989, s. 20).

Plan politikaları; Kamu eli ile özendirme, kamunun ağırlıklı katılımı ve doğal, tarihi ve kültürel değerler içinse kamulaştırma öngörmekle birlikte, özel kesimi özendirme ve destekleme şeklinde belirlenmiştir. 1 / 25000 ölçekli çevre düzeni plan raporunda iki genel ilke saptanmıştır. Bunlar:

- Adaların İstanbul ve ülke içindeki yaşam imajı,
- Peyzaj özellikleri ile doğal ve kültürel yapı bütünü'nün korunması ve ileriki nesillere aktarılmasıdır (Vardar, 1989).

Kültür ve Tabiat Varlıklar Koruma Yüksek Kurulu tarafından 31.3.1984 tarih ve 234 sayılı karar ile Marmara Takım Adaları'nın bütünü, sit alanı ilan edilmiştir. Birer sit ögesi olan her bir ada, bünyesinde kentsel sit ve doğal sit bölgeleriyle tanımlanmıştır. Bunlardan Doğal Sit içinde kalan bölgede İstanbul metropoliten alan içindeki topluluğa hizmet verecek açık alanların düzenlenmesi ve korunması amaçlanmaktadır. Kentsel Sit alanı içinde ise, mevcut kültürel mirasın ve doğal öğelerin yeni gelişmelerle dejenere olmaması için, mevcut karakterini koruyucu, tasarım esasları ve kararlarının belgelenmesi ve karakterlerinin yorumlanması suretiyle yeni bir uygulama rehberi hazırlanması, gelişme stratejisi olarak belirlenmiştir (Vardar, 1989). Büyükada ve Heybeliada'daki doğal sit alanlarının bir bölümü 9. 04. 1987 tarih ve 19426 sayılı resmi gazetede yayınlanan karara göre "Turizm Merkezi" ilan edilmiş ve bu alanlardaki turizm yatırım alanları yapılanma esasları doğal sit alanlarında saptanan statü içerisinde değerlendirilmiştir (Vardar, 1989, s.21).

Adalar'ın Mimar Sinan Üniversitesi tarafından hazırlanan, 29 Ağustos 1991'de yürürlüğe giren, 1/5000 ölçekli sit koruma planında amaç, uluslar arası niteliği olan Adalar'ın tümünün kültür mirasını korurken, sit ilkeleri doğrultusunda dinlenme ve eğlenmeye ait rekreasyonel düzenlemeler ile turistik potansiyel kalitesini de dikkate alacak mekansal düzenlemeyi yönlendiren, kriterlerin ve çözüm şekillerinin bulunması olarak belirlenmiştir. Beraberinde yapılan 1/1000 ölçekli koruma imar uygulama planları ise, mevcut dokuya ve 1/5000 planlara aykırılıkları nedeniyle onaylanmamıştır. Tekrar amacına uygun olarak hazırlanarak, 1 Mart 2002 tarihinde III nolu K.T.V.K. kuruluna teslim edilmiş olup, tasdik olma süreci beklenilmektedir.

1991 yılından günümüze kadar geçen bu uzun süre içerisinde, 1/1000 uygulama imar planları tasdik edilemediğinden, 1985'den beri K.T.V.K.Y. kurulunca oluşturulan geçici yapılanma koşulları Adalar'da uygulanmıştır. Bu

geçiş döneminde en önemli sorun adalardaki yoğunluk artışıdır. Özellikle bu dönemde Adalar'da tahribat alanları oluşmuş, apartman biçiminde evler artmış ve çoğunlukla bahçe ilişkisinden yoksun, suni şemalar halinde karşımıza çıkmıştır.

1 / 5000 Ölçekli Sit Koruma Planı Hükümleri: 1 / 5000 Ölçekli Sit Koruma Planının asıl amacı "uluslar arası bir (Haut Lieu) durumunda olan Marmara Takım Adalarının tümünün düzenlenmesini koştullandıran ve karakterize eden Adalar bütününün rekreasyonel (dinlenme – eğlenme) ve turistik potansiyel (kapasite) kalitesini dikkate alarak, mekansal düzenlemeyi yönlendiren kriterlerin ve çözüm şekillerinin bulunması, aynı zamanda gelecek nesillere belli bir dönemin kültür mirasından yerleşme örnekleri bırakmak " olarak belirtilmiştir (İmar Raporu, 1987, s. 4, 5). Planda belirtilen diğer amaçlar;

- Kıyı kullanımının değerlendirilmesi ve çeşitli yöntemlerle ıslah edilerek gezi, çekek, plaj v.s. gibi daha etkin kullanıma açılması
- Orman ve tabiat varlıklarını koruyucu önlemler olarak açık alan ve yapı dengesi içinde Ada imajını korumak
- Rekreasyon ağırlıklı kolaylık tesisleri ve günü birlik kullanım için sosyal ve teknik alt yapı getirilmesini sağlamak ve bu donatılardan turizm yatırımcılarının da yararlanması amacı ile uygun yerlerde konaklama kapasitesi yaratmak, ayrıca bu amaçla iskan bölgelerinde konut kullanımlı yapılarını konaklamaya dönüştürmek isteyenlere imkan sağlamak şeklinde özetlenebilir (İmar raporu, 1987, s. 4, 5).

Büyükada İçin Hazırlanmış Öneri 1 / 1000 Ölçekli Koruma İmar Uygulama Plan Hükümleri :

1 No'lu Plan (İskele Cıvarı); İskelenin sağ ve sol yanındaki sahil şeridi yeşil alan olarak düşünülmüştür. Ada halkının akşam üzerleri deniz kenarında dolaşabileceği bir mekan yaratılmak istenmiştir. Tescilli yapıların ve tescili önerilen yapıların bulunduğu alanlar kentsel sit bölgesi içine

alınarak bu alanlar koruma altına alınmıştır. Bu alanlarda yapılacak veya onarılabacak yapılar bu duruma göre bir denetimden geçirileceklerdir. Tescilli yapıların ve tescili önerilen yapıların, çevresindeki sokaklar da korunması gerekli sokaklar olarak belirlenmiştir. Ayrıca eski eser niteliği taşımayan fakat ada karakterine uygun yapılarda tespit edilerek koruma altına alınması imar planında belirtilmiştir. Ada karakterine uygun olmayan yapılarda cephe müdahalesi yapılacak olan yapılar olarak belirlenmiştir ve mümkün olduğu takdirde cepheleri ada karakterine uygun hale getirilecektir (Zaloğlu, 1989).

2 No'lu Plan (Maden Bölgesi); Ada'nın iskele bölgesine göre daha az yoğunlukta yerleşilmiş bölgesidir. Çoğunlukla ayrık nizamda bahçe içinde yerleşmelerdir. Planda bölgenin bu özelliği korunarak, yeni yapılaşmanın yanında spor, park ve çocuk oyun alanlarına daha çok yoğunluk verilmiştir. Eğitim ve sağlık yapıları da bu bölgede toplanmıştır (Zaloğlu, 1989, s. 226).

3 No'lu Plan (Nizam Bölgesi); Bu bölge turizm merkezi olarak kabul edilmiştir. Çünkü bu bölgede özel klüpler (Anadolu Kulübü gibi), oteller (Speland Oteli gibi) yer almaktadır. Bu özelliğinden dolayı planda kültürel tesis alanı bu bölgede ayrılmıştır. Bu bölgede tescilli yapıların yanında tescili önerilen yapılar da çoğunlukta (Zaloğlu, 1989, s. 227).

Arazi kullanım kararları ile; Büyükkada'nın doğal kesiminin üç dereceli doğal sit kararı ile korunması amaçlanmıştır. Planın doğal sit alanlarındaki amacı, doğal potansiyeli zorlamadan önemli rekreasyonel kullanışlar sağlayabilmek ve mevcudun niteliğini korumaktır.

1. Derece Doğal Sit (mutlak koruma alanları) alanları içinde yeniden yapılanmaya izin verilmez. Bu alanlarda mevcut tabiat ve kültür varlıklarının korunması ve onarılması; alansal çevre düzeni, yol düzenlenmesi ve manzara seyir terasları vb. düzenlemeler mevcut doğa dokuyu bozmaksızın düzenlenmiştir. 1. Derece Doğal Sit alanları içinde bulunan tarihi, doğal ve diğer özelliklere sahip alanlar, mesire yerleri olarak düzenlenmiştir. Bu

alanlarda açık alan düzenlemesi dışında herhangi bir düzenleme yapılamamıştır (İmar Raporu, 1987, s. 21).

2. Derece Doğal Sit Bölgesi (sınırlı kullanım, günü birlik kullanıma ayrılan alanlar) kentlinin gününbirlik rekreasyonel gereksinimlerinin karşılandığı nitelikli hizmet odakları ve piknik alanları, kır kahvesi, çay bahçesi gibi hizmetler planlanmıştır. Bu alanlarda TAKS: 0.01, H = Max. 3 m ve bina cephe derinliği 7 m. yi ve toplam inşaat alanı 40 m² yi geçmeyen büfe, wc. gibi sosyal alan gereksinimi için tesisler yapılabilecektir (İmar Raporu, 1987, s. 21).

3. Derece Doğal Sit Alanlarında üç tür kullanım bulunmaktadır:

Rekreasyon Alanları; Boş zamanları değerlendirme olanağı veren dinlenme – eğlenme tesislerinin bulunduğu yerlerdir. Bu alanlarda TAKS: 0.06 ve 4000 m² den büyük parsellerde toplam inşaat alanı 250 m² yi aşamaz (İmar Raporu, 1987, s. 21).

Turizm Tesis Alanları; Turizm merkezi sınırları içinde kalan 3. Derece doğal sit alanları üzerinde arazi kapasitesini aşmayan belirli büyüklükte turizm tesisleri yapılacaktır. Turizm tesisleri için yapılanma koşulları KAKS = 0.25, H = 6.50 m. sınırlaması getirilmiştir (İmar Raporu, 1987, s. 21).

Estetik Müdahale Alanları; Adalarda orman sınırı içinde kalan ve kentsel sit alanına bitişik kesimlerde bulunan, kaçak statüdeki yapıların yer aldığı sorunlu parseller için öngörülmüştür. Bu gibi yerler 1 / 5000 nazım planında ve 1 / 1000 koruma imar planlarında 3. derece doğal sit alanları olarak belirlenmiştir. Bu alanlar içinde bulunan konut kullanımındaki mevcut yapılar büyütülemez, değiştirilemez, yıkılıp yeniden yapılamaz. Ancak yapıların cephe ve kütle düzenlenmesine ait hazırlanacak projeler için estetik düzenlemeler yapılabilecektir. Ancak bu alanlarda bulunan ve orman idaresince ormanla ilişkisi olmadığı belgelenen parsellere TAKS = 0.06, h = 3.50 m.'yi aşmayacak şekilde sınırlı yapılanma koşulu geliştirilmiştir (İmar Raporu, 1987, s. 21).

Doğal Sit Bölgelerinde Turizm Tesis Alanları için Önerilen Yapılanma Koşulları: Bu alanlar için yapılanma KAKS = 0.25, yapı yüksekliği iki kat

olarak belirlenmiştir. Bodrum, müstemilat ve çatı emsale dahil edilmeyecektir. Ancak müstemilat toplam inşaat alanının %10 unu geçemez. Planda genel olarak bir yatak için 30 m² yapılanma alanı öngörülmektedir. Doğal sit bölgesi turizm tesis alanlarında tesis yapılacak en küçük parsel alanı 2500 m² olacaktır. Ancak plan doğal sit sınırları içinde ayrılmış olan turizm tesis alanları bütünü içinde kalan 2500 m² den küçük parsellerin, 1 / 500 ölçekli kentsel tasarım projesi bünyesinde değerlendirilmesini öngörmektedir. Turizm Tesis Alanlarında tesis türü olarak otel, motel ve apartotel yapılabilecektir. Dolayısıyla doğal sit bölgesinde turizm tesis alanı bütün bir turistik kompleks gibi ele alınacak bünyede turistik üniteler yaratılacaktır. Turizm kompleksi için ortak Turizm, rekreasyon merkezleri düşünülecektir (Vardar, 1989, s. 23).

3. 4. Büyükada' da Mimari Özellikler

Adalar'ın Bizans öncesi dönemdeki mimari oluşumu ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Adalar'da On asırlık Bizans dönemi mimari eserleri: saray (II.İustinos sarayı), kiliseler, manastırlar, ayazmalar(1), kale ve kulelerdir. Günümüzde bu saray, kale ve kulelerden hiçbir iz kalmamıştır. Manastır ve kiliselerden bazıları da çeşitli olaylarla (yağma ve talan, doğal afetler, yangınlar ve define avcılarının tahribatı gibi) tamamen yıkılmış veya harabe haline gelmiştir. Bazıları ise onarım görmüş ve eklentilerle şekil değiştirmiştir. Bu dönemde Adalar'da bulunan küçük balıkçı köylerinde yaşayan halkın evlerinin basit surlarla çevrili, taştan ve tek katlı yapılmış olmaları yüksek olasılıktır (İmar Raporu, 1987).

(1) Manastırlar kesişlerin yaşadıkları yerlerdi. Ayazmalar ise putperestlikten Hristiyanlığa geçmiş bir aziz veya azizenin adına adanmış, kuyu ve pınarlardı. Halk arasında suyunun çeşitli maraz ve illetlere karşı şifalı olduğuna inanılırdı. Ayazmalar, adını aldıkları aziz veya azizenin (yortu günü) gününde, halk tarafından ziyaret edilir, ruhani ayin yapılır ve şifalı sudan içilirdi. Bu ziyaretlerde ayazmanın fukara sandığına gönülden kopan bir sadaka parası atılıp aziz veya azizenin ikonu önünde bir mum yakmak ziyaret gereğiydi. Yortu günlerindeki bu ziyaretler bir panayıra dönüşürdü. [Erdenen,1962, s.50, 51] Bu yortu günlerinde günümüzde de başta Müslümanlar olmak üzere diğer dinlerden de ziyaretçi yoğunluğu oluşmuştur.

Osmanlıların erken döneminde Adalar'da mevcut manastır ve kiliselerin onarıldığı ya da yenilendiği ifade edilmektedir. XV. yy.dan XIX yy.ın ikinci yarısına kadar geçen sürede Adalar'da dini yapılar dışında, sivil mimaride durağan bir dönem olduğu görülmektedir. Buna sebep olarak Adalar'ın Osmanlı ekonomisi ve politikası için bir önem taşıması ve ulaşım zorluğu olduğu söylenebilir (İmar Raporu, 1987). Adalar'da en eski mimarlık eserleri Osmanlı Ampir ve Osmanlı Barok sivil mimari örnekleridir. Adalardaki gerek barok, gerekse ampir eserler, çok belirgin Osmanlı-İslam üslup özellikleri taşırlar. Hatta Osmanlı-İslam temeli üzerine ilave edilmiş bazı barok ve ampir elemanlardan oluştuğu söylenebilir (Cansever, 1984, s. 77, 78). Ayrıca XVI yy.da inşasına müsaade edilen manastır ve kilise mektepleri mimarisinde Helenistik kültürün etkileri de görülmektedir. XIX.yy.da yapılan yapılarda ise, batı etkileri açıkça görülebilir (Cansever, 1984).

Adalarda ve Büyükkada'da bugün mevcut olan yapılardaki yoğunluğun son bir iki asırlık döneme ait olduğu tespitlidir. Bu yapılar özellikle XIX.yy. mimarisini yansıtmaktadır.

3. 4. 1. Adalar'da XIX. yy. II. Yarısı ve XX. yy. Başı Genel Mimari Özellikler

XIX. yy. Avrupa'sında, sanayileşme ve gelişen teknoloji sonucu sosyo-ekonomik yapılar değişmiş, kentleşme süreci hızlanmıştır. Yeni yapı malzemeleri, yeni yapım teknikleri ve yeni mimari üsluplara neden olmuştur. Buna karşın endüstrileşmenin başlamadığı ve çöküş döneminde olan Osmanlı İmparatorluğunda mimari, seçmeci ve biçimci yanıyla batı örneklerinin tekrarı biçiminde gelişmiştir. İstanbul'un mimarisindeki bu değişim çok uzun süreli doğu ve batıdan gelen ticari, kültürel ve sanatsal temaslardan kaynaklanarak oluşan, sosyal tabakalaşmanın sonucuydu. Özellikle Osmanlı geç dönemi kendi sanatsal ve mimari geleneğinin dışında, genellikle batıdan ve doğudan gelen her türlü yerel etkenlere açıktı. Bunun sonucu olarak da Batı Avrupa mimarisindeki üslupların çok somut bir şekilde

İmparatorluğun bütün yörelerinde ve özellikle de başkentinde büyük etki yarattığı, bu y.y.dan günümüze kalan eserlerde görülmektedir.

XIX. yy İstanbul'unda yerleşim eski sınırlarının dışına taşmıştır. Yeşilköy, Bakırköy, Göztepe, Erenköy, Bostancı ve Adalar yeni gözde mekanlardı ve yeni modaya uygun köşklerle donanıyorlardı. Bu dağılımın temel sebebi, sarayın baskısından ve şüpheci kontrolünden uzaklaşıp, batı yaşamını rahatça uygulama arzusu olduğunu söyleyebiliriz. Aynı eğilimdeki azınlıklarda, manastır ve kiliseleriyle kutsal saydıkları İstanbul Adalar'ını tercih etmişlerdir. XIX. yy. ikinci yarısına kadar yerleşimlerin mimarisinde, Osmanlı – İslam kültürüne ait tezyini karakterinin hakim olduğu belirtilmektedir (Zaloğlu, 1989, s. 32).

Ft. 3. 5. Büyükada Nizam bölgesi kıyı görüntüsü – 1890 (Milas, 2000b)

Ancak XIX.yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise, özellikle 1850'den sonra büyük gemilerin hizmete girmesiyle birlikte, Adalar'da yüzyılın özelliklerine bağlı olarak köşkler, konaklar ve yalılar yapılmaya başlandığı görülmektedir (Cansever, 1984, s. 15). Ayrıca Adalar'daki arsa fiyatlarının çok düşük olması nedeniyle, özellikle azınlıklar ve zengin Türkler yazlık konutları için Adalar'ı tercih etmişlerdir (Ft 3. 5). O devirde kışın yaşadıkları Pera ve Galata'nın kapalı, dar ve sıkışık dokusunda gösteremedikleri zenginliklerini, burada sergileme ve yarışma olanağı bulmuşlardır. Adalar

mimarisin de bu yapılar çoğunlukla büyük bahçeler içinde, büyük kuvvetli kütlelerden oluşmuştur. Bu yapılarda batı etkili eklektik, neo-klasik, neo-gotik, neo-barok ve ampir üslupları uygulanmıştır (Zaloğlu, 1989, s. 33).

Osmanlı mimarisinin, Art-Nouveau üslubuyla tanışması 20.yy. başında İtalyan mimar D'Aranco ile olmuştur. Bu üslup 20-30 yıl gibi bir süre kagir ve ahşap yapıların daha çok süslemesinde etkin olmuştur. Art-Nouveau bezemenin ahşaba işlenmesi İstanbul ve Adalar'da ki konut mimarlığında da çokça görülür. Art-Nouveau üslubunun ahşapta uygulanması, sadece Osmanlı mimarlığında görünen önemli bir özelliktir. (Günay, 1984, s. 99) Büyükkada'da Rum Yetimhanesi (200 yataklı ahşap otel) veya 1910'lardan itibaren Artnouveau'ya yakışır tarzda ahşabın imkanlarının en zengin şekilde kullanılmasıyla yapılan köşkler, bu tarzın dikkat çekici örnekleridir. XIX.yy. sonunda Büyükkada'daki mimari çevreyi, çeşitli üsluplardaki eşsiz mimari eserler, mahalli sokak döşemeleri, bahçeler, flora, hurma, palmiye, zakkum gibi temel zenginlikler ve kültürel değerlerin bütünü oluşturmaktaydı (Cansever, 1984, s.81).

Ft. 3. 6. Hotel Calypso – 1890 (Milas, 2000b)

XX. yy. başında Adalarda otellerin yapıldığı görülmektedir (Ft. 3. 6). Adalar mimarisindeki bu zenginlik I. Dünya savaşına kadar devam etmiştir. I. dünya savaşı sonrası Adalar'da mimarinin pek faal olmayan fakat yeni unsurlar getiren bir dönemi başlamıştır. Dönemin yeni üslubu olan Neo-klasik Osmanlı üslubu Adalar'da pek kendini gösterememiştir. Bunun nedeni bu akımın etkisiz ve sınırlı kalışının yanında, Adaların nüfus yapısının da bunda belirleyici oluşudur. Geç Osmanlı döneminin servet birikim merkezi olarak Adalar'da, kübizm ve ekspresyonizmin ufak tefek denemeleri vardır. II. Dünya savaşına kadar Adalar, çok az sayıda varlıklı ailenin ve devlet adamlarının yaz aylarını geçirdikleri, konakladıkları yerler olmuşlardır (Zaloğlu, 1989, s.109).

Cumhuriyet döneminde Ada'da Asım Mutlu, Sedat Hakkı Eldem, Emin Necip Uzman ve Aşil Kayvano tarafından modern Ada mimarisini simgeleyen yazlık konutlar yapılmıştır (Tuğlacı, 1995, s.187). Türkiye'de halk sanatlarına ilginin filizlendiği, 1935-1945 yılları arasında bir miktar orta Avrupa köy mimarisi unsurlarını içeren, seviyeli örnekler uygulanmışsa da yaygınlaşmamış denemelerdir (Zaloğlu, 1989, s. 109). (Prof. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın 1940-45 yıllarında yaptıkları kır evi – Ft. 3. 7)

Ft. 3. 7. Prof. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın Büyükada'daki kır evi

Ülkemizde özellikle 1950'li yıllardan sonra demografik değişimler, spekülasyon gelişmeler, sosyal çevre bilincine ve yapı faaliyetlerine hakim olunca, kent dokularında önemli derecede tahribatlar oldu. Adalar'da bu tahribat alanlarından biridir. Yeni yapılan yapılar bahçe ilişkisinden yoksun

apartmanlara dönüştürüldü. Böylece oluşan yeni çevrede bina cepheleri suni, anlamsız şemalar halinde Adalar'ın görünüşlerine kısmen hakim oldular (Cansever, 1984). Günümüzde Adalar yerleşimlerinde, özellikle merkezlerde ve ticaret alanlarında yoğun olmak üzere yer yer beton yapılar olsa bile, makro ölçekte sahip oldukları tüm kültürel miras ve eşsiz değerleri sürdürebilen nadir yerleşimlerdenidir.

Adalarda Seminati, Villy, Bolland, Prof. Denario, Seno, Denari, Caivano ve Dandolo gibi yabancı uyruklu, özellikle İtalyan mimarlardan başka sayıları oldukça kalabalık olan yerli mimar ve kalfalar iş yapmışlardır. Bunlardan bazıları: Victor Adaman, Celal Esat Arseven, Mihran Azaryan, Hovsep Aznavur, Kirkor Amira Balyan, Prof. Turgut Cansever, Hiristo Dimopulos, Prof. Sedat Hakkı Eldem, Prof. Fotiadis, Koço kalfa, Niko kalfa, Yorgo kalfa, Prof Asım Mutlu, Vedat Tek, Prof. Feridun Kunt vb. (Tuğlacı, 1995, s.32).

XIX.yy.da, Büyükada'nın genel mimari karakteri ve estetik normlarının, İstanbul'da varolan çeşitli unsurların etkisi altında ve farklı sanatsal tutumların, kendi içinde bir tezat oluşturması sonucu belirlediğini söyleyebiliriz. İstanbul'daki bu etkinin sonucu olarak Büyükada'da oluşan geleneksel yapı planda fazla değişmezken, dış cepheye gelen süsleme unsurlarıyla, görünümde oldukça fazla çeşitlilik göstermiştir. Büyükada'nın mimari karakterini etkileyen bir diğer unsur ise, uzun süren yazlık yaşama geleneğidir. Bu gelenek sonucu oluşan yazlık evler, devamlı yaşanan evlere göre farklı ihtiyaçlara cevap vermesi açısından, değişik boyutlarda oluşmuştur. Böylece Ada'daki mimari çevre, farklı boyutlu ve görünüşlü yapılardan oluşmuştur. Ancak Ada'daki asıl ulaşılmak istenen mimarinin tek ve en iyi olma düşüncesi olduğu söylenebilir (Eptf. gaz.,1992). Böylece XIX.yy. sonunda Büyükada'daki mimari çevreyi, çeşitli üsluplardaki eşsiz mimari eserler, mahalli sokak döşemeleri, bahçeler, Adaya ait batılı kültürün beraberinde getirdiği flora, hurma, palmiye, zakkum gibi temel zenginlikler ve kültürel değerlerin bütünü oluşturmaktaydı (Tuğlacı, 1995).

Büyükada'daki XIX.yy. ve XX.yy.a ait yapılar genellikle iki ve üç katlıdır. Yapıların ön cepheleri sokağa veya caddeye bakar. Bu köşklere yapı

malzemesi olarak kolay, çabuk ve ucuz uygulanabildiği için ahşap tercih edilmiştir. Ahşap-kagir karışımı örneklerde vardır. Bodrum ve giriş katları kagir, üst katlar ahşap yapılmıştır (Ft. 3. 8) (Zaloğlu, 1989, s. 42). Ahşap kullanımı yapılarda çıkmaların yapımını kolaylaştırırken, bu çıkmalarda yapıda süsleyici öğelerin kullanılmasını kolaylaştırmıştır. Cephede planın simetriği bazen bir kule ile bozulmaktadır. Adanın zengin evlerinde görünen, bu tuğladan yapılmış görkemli kuleler, ahşap evlerin en büyük tehdidi olan yangın tehlikesine karşı, önlem olması amacıyla yapılmıştır. Çoğunlukla bu kuleler daha sonra ki dönemlerde yapılmış ilavelerdir ve mermerden yangın merdivenleri içermektedirler (Ft. 3. 9) (Eptf. gaz., 1992).

Ft. 3. 8. Yelkencizade Köşkü (Tuğlacı, 1995)

Ft. 3. 9. Stefanidis Köşkü (Tuğlacı, 1995)

Cephede üstü kapalı balkonlar, çıkmalar biçiminde yapının orta kolonlu girişinden, çatıya kadar devam eder. Bu balkonlardaki korkuluklar, oyma süslü ahşaptan yapılmıştır. Bu pencereler, yapıların tümünü yazın güneşe, kışın da dış etkilere kapatmak için panjurludur. Barok süslemeler pencere denizlikleri altında, korkuluklarda, balkon altlarında, konsollarda, kapılarda, pencere ve saçak pervazlarında her üslup içinde, o üsluba göre biçimlenmiş ve süslenmiş olarak görülür. Çatılar sivri ve iki yöne eğilimlidir. Çatı alınlıkları kemerli ve dantel gibi süslüdür. Yüksek bacalar, çatılardan dışarıya çıkan üçgen tavan arası pencereleri, çatı mahya ve saçaklarındaki tepelikler gotiğin özellikleridir. Çatı katı vardır ve çatı alınlığı altı balkondur. Geniş saçaklar furuşlarla süslüdür. Klasik üsluplarda üçgen katı alınlıkları, yuvarlak çatı pencereleri, duvara yapışık sütunlar ve başlıklar, yatay silmeler, üçgen pencere alınlıkları, kolonlu üstü kapalı zemin kat terasları izlenir. Bu yapıların teras ve bahçelerinde ise korkuluklar pik ve ferforje demirdendir. Bahçe kapıları da yine aynı oranda ve biçimde demirden süslü alınlıklar taşır (Günay, 1984, s. 100).

3. 4. 2. Büyükada'da XIX. yy. II. Yarı ve XX. yy. Baş Görülen Üsluplar

Neo-Barok üslup: Büyükada'da ahşap evlerde barok öğeleri oluşturan sarmal dalların, kıvrımlı çizgilerin "S" ve "C"lerin, istiridye kabuğunun, kırık ve yüksek profilli kornişlerin uygulandığını görüyoruz. Cepheler pencere çevreleri, konsol, kapı aynası, saçak gibi yapı elemanlarında görülmektedir. Barok biçimler büyük çoğunlukla diğer üslup özellikleriyle beraber kullanılmıştır (Zaloğlu, 1989, s. 44).

Ampir üslup: Ahşap konutlarda bir üslup birliği içinde kullanılmış olduğunu görüyoruz. Ahşap işçiliği gereği motifler yüzeyselleştirilmiş, palmet ve yaprak kesitlerine dönüşmüştür. Basık kemer, yuvarlak kemerde kilit taşı kullanılması pencere söğelerine etrafındaki düz ve birbirine geçmiş çitalar ampir özellikleri tanımlar (Zaloğlu, 1989, s. 45).

Neo-Yunan üslubu: Bu üslup çoğunlukla ampir ile karışmıştır. Yapılarda pencere veya alınlık gibi elemanlarda diğer tarihsel üsluplar ile birlikte uygulanmıştır. Ahşap evlerin beşik çatı alınlığına yerleştirilen oyma bezemenin ve akroteri anımsatan tepeliklerin bu üslup etkisi verdiğini söyleyebiliriz (Zaloğlu, 1989, s. 56).

Neo-Gotik üslup: Kuleler, sivri çatılar, yüksek bacalar, çatılardan dışarıya çıkan üçgen tavan arası pencereleri sivri kemerler bu üslubun ahşap yapılarıdaki belirgin özellikleridir (Zaloğlu, 1989, s. 66).

Neo-Klasik Osmanlı üslubu: Bu üslup öncelikle anıtsal izlenimini yaratan kemerlerin kullanımıyla dikkat çeker. Pencerelerin dikdörtgen çerçeve içerisine alınışı, pencere kemerlerinde Osmanlı Selçuklu bezeme örgeleri, kitabelerin kullanımı bu üslup özelliğidir. Balkon korkuluklarında, çoğu kez kara, altıgen, benek ve yıldız motifleri kullanılmıştır (Zaloğlu, 1989, s. 66).

Art-Nouveau üslubu: Pencere çerçevelerinin biçimlendirilişi ve pencere üst ve alt başlıklarının yan parçalarının ovalimsi görünümü Art-Nouveau üslubuna özgün niteliklerdir. Bitkisel kökenli motifler, düşey ve yatay kullanılan çiteler üzerine yerleştirilen tek ve iç içe daireler bir art-nouveau örgeyi oluşturur. Fruşlarda daire ve paralel çizgiler bu üslubu gösterir. Silmelerde ise kısa çitelerle bağlanmış daireler oval ve daire çizgileri bu üslubu yansıtır. Büyükkada'da art-nouveau bezemeler batıdan farklı olarak simetrik kullanıldığı görülür (Zaloğlu, 1989, s. 69, 74).

Eklektik üslup: Birden fazla üslubun bir arada kullanıldığı yapılar bu üsluba girer. Bu üslubun görüldüğü yapılarda örneğin bir kat penceresi neo-yunan esinliken diğer kat penceresi İslam esinli olabilmekte. Yani üsluplar arasında uyum ve devamlılık yoktur (Zaloğlu, 1989, s. 90).

Şekil 3. 4. Anıtsal ve eski eser sivil yapıların Büyükkada içersindeki yerleri
(Kangür edit. , 2002)

Şekil 3. 4'deki Anıtsal ve Eski Eser Sivil Yapılar:

1. Kraliçe İrene Manastır Harabeleri (Kadınlar Manastırı)
2. Rahibe Kayası
3. Ayios Konstantinos Ayazması
4. Aya Yorgi (Hagios Georgiyos) Manastırı ve Kilisesi
5. Aya Nikola (Hagios Nikolaos) Manastırı
6. Büyükada Kalesi
7. Hristos Manastırı ve Kilisesi
8. Rum Panagia Kilisesi
9. Aya Dimitri (Hagios Dimitriyos) Kilisesi
10. Ermeni Katolik Kilisesi (Surp Asdvadzadzin Kilisesi)
11. San Pacifika Latin Katolik Kilisesi
12. Eski Rum Yetim Okulu
13. Kaymakamlık (Hacopulo) Köşkü
14. Hamidiye (Selvili) Camii
15. Hesed Le Avraam Sinagogu
16. Anadolu Kulübü Büyükada Şubesi Ana Binası
17. Saat Kulesi ve Fetih Taşı
18. Vatikan Büyükelçilik Köşkü
19. Mizzi Köşkü (Al Palas)
20. Saydam Planet Otel (Hotel Delakuridis)
21. Eski Çankaya Oteli (Hotel Des Princes)
22. Eski Belediye Binası (Canbulad Köşkü)
23. İliasko Yalı (Arab İzzet Paşa Köşkü)
24. Büyükada Kültürevi (Fabiato Köşkü)
25. Con Paşa Köşkü
26. Prenses Otel (Ankara Palas Oteli)
27. Sapuncakis Köşkü
28. Büyükada Rum İlkokulu
29. Büyükada Vapur İskelesi ve İskele Binası
30. Plaj Otel (Hotel De La Plage)
31. Sivastopal Köşkü (Trocki'nin İkinci Köşkü)
32. Seferoğlu Köşkü (Azeryan Köşkü)
33. Hırtıryan Köşkü (Perili Köşk)

3. 5. Büyükada'da Bizans ve Osmanlı Dönemi Yapılmış Anıtsal Eserler ve Sivil Mimarlık Örnekleri

3. 5. 1. Anıtsal Eserler

3. 5. 1. 1. Kraliçe İrene Manastır Harabeleri (Kadınlar Manastırı)

(Şekil 3. 4 -1)

Kadınlar manastırı, Maden semtinde bugünkü Selvili Yokuş'un hemen altından sahile kadar uzanan hafif eğimli alanda yer alırdı. Bu manastır imparator II. İustinos'un VI. y.y.da yaptırdığı saray üzerinde, VIII. y.y.da imparatoriçe Atinalı İrene tarafından ya yeniden yapılmış yada onarılarak kullanılmıştır (Mamboury, 1943, s. 62).

Manastır da, kilise ve hücreler (odalar) olarak iki kısım vardı. Kilise manastırın tam ortasında 14x13 m boyutlarındaydı. Kilisenin etrafını çevreleyen, 70 m uzunluğundaki bir binada odalar bulunmaktaydı ve bu odalara yalnızca kilise tarafına bakan cephesinde pencere açılmıştı. Kilise'nin alanı 160 m² idi ve Manastırın deniz tarafındaki sahilde küçük bir liman mevcuttu. Manastırın muhafızlığını yapan erkekler binası da sahildeydi ve bu yapının 120 m ilersinde kalıntıları bulunan, dairesel planlı yaklaşık 16-18m çapında, 2 m kadar yükseklikte bir kule vardı. Bu yapı için, manastırın hamamı yada sarnıcı veya bir kalesi olduğuna dair görüşler mevcuttur. Manastır ile sarnıç arasındaki saha ise mezarlık olarak kullanılmış (Erdenen, 1962).

Bizans tarihçisi ve gezgin Gustave Schlumberger 1884 yılında Adalar'a yaptığı gezinin anılarında, "Aya Nikola'ya varmadan epey önce tam Sedef adacığının karşısında kalıntılarla karşılaşılır. Kalıntılar, nispeten yeni bir dönemde kurulan maden ocağının artıkları, yığınları altında kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu karmakarışık harabeye yaklaşıldığında bir zamanlar burada,

önemli bir yapının yer aldığı anlaşılır. Geniş bir alanı kaplayan, tonozları hala yarı yarıya ayakta duran odalar, harabe olmuş hücreler, yıkıntıların doldurduğu koridorlar, yukarıdan kayan topraklar ve otlara gömülmüş kalın duvarlar, bu bölgenin halk arasında Kamares “Kamaralar, odalar” adıyla anılmasına yol açmıştır. Taştan yontulmuş tezyinat artıkları yerlerde sürünüyor, bunların bir bölümü de yıkılmadan kalmış salonları hayvan ağılı olarak kullana bilmek için örülen duvarlarda kullanılmıştır. Bu salonlardan biri küçük bir ibadet evine benzemektedir. Nihayet yukarıda, yoldan iki adam ötede bugün kuru ve nerdeyse molozla dolmuş bir sarnıç yer alır ve son kalıntıları bu harabelerden ibaret yapının bir zamanlar taşıdığı önemi açıkça kanıtlar” şeklinde ifade etmektedir (Schlumberger, 2000).

Ernest Mamboury ise 1943’de şunları yazmaktadır: “Harabelerin ortasında kilise kalıntıları ve rahibe hücrelerinin bulunduğu kuzeye ve güneye yaslanmış iki uzun kanat görülür. Harabelerin toplam uzunluğu 250 m’lik bir alan kaplar. Deniz kıyısında manastırın küçük limanı halen görülmektedir. Yolum yakınında iç çapı 18 m olan dairesel bir sarnıç hala mevcuttur. Her tarafta duvar kalıntıları, açık veya kapalı kubbeler eski mermerler, kolon parçaları Bizans tuğlaları toprağın üzerine saçılmış durumdadır” (Mamboury, 1943, s. 80, 81). Bu manastır dönemin imparatoriçeleri ve yüksek düzeyde birçok tutsağın burada kalmasıyla ün kazanmıştır. Manastır harabelerinin 1970’li yılların başına kadar yolun hemen altında ve sahilde hala durmakta olduğu belirtilir. Ancak bugün bu Manastır’ın yerinde yapılar bulunmaktadır.

Ft. 3. 10. Kraliçe İrene Manastır Harabe kalıntısı (Millas, 2000b)

3. 5. 1. 2. Rahibe Kayası (Şekil 3. 4 - 2)

Rahibe Kayası, Yılmaz Türk Caddesi'nin (Maden Mevkii) Küçük Tur Yolu'yla birleştiği Maden evleri sonunda bulunan Reşat Nuri Güntekin Köşkü'nün bahçe duvarına bitişik yer almaktadır. Sedefadası'nın tam karşısında olan Rahibe Kayası'na ulaşabilmek için evin içinden geçerek bahçeye çıkmak ya da kayıkla denizden yaklaşmak gerekir.

İstanbul Adaları üzerine anıtsal çalışmalar gerçekleştirmiş olan Dr. Akyas Milas, İstanbul folklorunda Rahibe ("Kalogria") Kayası olarak anılan ikinci bir taşı anlatır. Büyükada Kadınlar Manastırı'nın sahil uzantısında yer alan ve Marmara Denizi'yle İstanbul'un silüetine bakan bu kaya, efsaneye göre Bizans İmparatoriçesi Euphrosyne'nin taşlaşmış halidir. Dr. Milas, Rahibe Kayası öyküsüne yazılı kaynak olarak Fenerli Dr. Nikolaos Vassiliadis'in "İstanbul'dan ve Atina'dan Tablolar" başlıklı çalışmasını gösterir. Dr. Vassiliadis, bir zamanlar Ada'daki Ayios Nikolaos Manastırı'nda yaşamıştır (Deleon, 2003, s. 50, 51).

VI. .Constantinus'un (780-797) kızı olan Euphrosyne, Kadınlar Manastırı'nın hücreleriyle ilk kez yedi yaşındayken tanışır (797). Oğlu VI. Constantinus'u tahtından indirerek gözlerine mil çektiren Eirene (797-802), torunu Euphrosyne'nin manastıra kapatılmasını buyurur.

Kâhinler, İmparatorluk Muhafızları Başkumandanı Mikhail'in, halkı V. Leo'ya (813-820) karşı ayaklandıracağını ve tahta geçeceğini söylerler. Paniğe kapılan İmparator, genç subayı tutuklatarak zindan duvarına zincirletir. 820 yılında, V. Leo rahip kıyafetindeki düşmanları tarafından saray kilisesinde Noel ilâhisi okurken tuzağa düşürülür. Başı örtülü ve pelerinli Leo'yu (Bizans imparatorlarına özgü) erguvanî terliklerinden ve gür sesinden tanıyan suikastçılar, urbalarının altına gizledikleri kılıçları çıkararak İmparator'un çevresini sararlar.V. Leo, kendisini eline geçirdiği ağır bir haç ya da adak şamdaniyle savunmaya çalışır ama düşmanları kalabalıktır. Kılıç darbeleri altında yere yıkılan İmparator'un başını "atlar"ın önünde kesen

saldırganlar, zaman kaybetmeden sarayın mahzenine inerler ve cellâda teslim edilmek üzere olan Frigyalı Mikhail'i kurtarırlar (Deleon, 2003, s. 51).

Muhafızlıktan imparatorluğa yükselen 2.Mikhail (820-829), Bizans'ın altın tahtına el ve ayak bileklerinde zincirlerle çıkar; karmaşada kelepçelerin anahtarları kaybolmuştur. Tarihçi Joseph McCabe, anahtarların 5.Leo'nun koyduğunda saklı kaldığını ve bu nedenle bulunamadığını öne sürer. 2. Mikhail tahta geçtikten kısa süre sonra İmparatoriçe Thekla ölür ve İmparator (Ortodoks dünyasını ve oğlu Theophilus'u karşısına alan) bir karar verir: Yaşamını Kadınlar Manastırı'ndaki Euphrosyne'yle birleştirecektir. Din adamlarının baskısına boyun eğmeyen 2.Mikhail, rahibeyi Büyükada'dan getirir ve (imparator kızı olmasına karşın çeyrek yüzyıl boyunca manastır hücresinde çile dolduran) Euphrosyne Bizans İmparatoriçesi olur (823). Ama (tüm klasik tragedyalarda olduğu gibi) yazgı değiştirilmez: 2.Mikhail'in ölümüyle tahta geçen Theophilus (829-842), Euphrosyne'yi Kadınlar Manastırı'na geri gönderir (Deleon, 2003, s.51, 52).

Bu efsanede, Euphrosyne'nin, İstanbul'dan sonsuza dek ayrı kalmanın acısıyla taşlaştığı anlatılır. (Ft. 3. 11) Jak Deleon'a göre Rahibe Kayası bir kadının (deniz ötesindeki silüetini nefes aldığı sürece göreceği ama toprağına hiçbir zaman ayak basmayacağı) şehrine duyduğu özlemin simgesidir.

Ft. 3. 11. Rahibe Kayası (Deleon, 2003)

3. 5. 1. 3. Ayios Konstantinos Ayazması (Şekil 3. 4 - 3)

Dil Burnu'nun kuzey yüzünde, Piknik Alanı'ndan taş ve mermer basamaklarla inilen sahilde, Büyükada Dalyanı'nın karşısında bulunan Ayios Konstantinos Ayazması, İmparator ve Aziz I.Constantinus'a (324-337) adanmıştır. Dört duvarla çevrili ve düz bir damla örtülü bir kayanın altında, üçgen bir hazne içinde toplanan suyun şifalı olduğuna inanılır. Sağ duvarda, adak mumları için oyulmuş bir "niş" görülür; girişin karşısındaki duvarda bulunan kabartma haç, zamanla silinmiştir. Ayazmanın içinde (girişin karşı duvarında), Ayios Konstantinos'la annesi Ayia Helena'nın 1881 tarihli kabartma tasvirleri görülmekteydi. Mermere oyulmuş bu figürler, iki kabartma haçın arasında yer almaktaydı. Zamana 120 yıl direnen bu ikona, 21.yüzyılın başlarında (Dr. Akylas Millas'ın yorumuna göre) "insan eliyle" yok edilmiştir (Deleon, 2003, s. 75).

İnanışa göre, I.Constantinus'un annesi Ayia Helena, Kudüs'e yaptığı hac ziyareti sırasında (326) Hazret-i İsa'nın gerildiği çarmıhın bir parçasını ve elleriyle ayaklarını delen çivilerin bir bölümünü bularak İstanbul'a getirmiştir. Hazret-i İsa'nın Çile Yolu'nun ("Via Dolorosa"), çarmıha gerildiği yerin ("Glogotha") ve lâhitinin ("Holy Sepulcher") Ayia Helena tarafından aynı yıl bulunduğu söylenir. Önceleri yerinde Ayios Konstantinos Kilisesi (4.yüzyıl) bulunan Kutsal Lâhit ("Holy Sepulcher") Kilisesi, Hristiyan dünyasının hac yeridir. Külliye'nin bir bölümü Ayia Helena Şapeli'ne ayrılmıştır. Ayia Helena Yortusu, 18 Ağustos günü kutlanır (Deleon, 2003, s. 76).

Ortodoks Kilisesi, efsaneye göre Ayios Nikolaos'u rüyasında gördükten sonra Hristiyan olan Ayios Konstantinos'u "havarilerle eşit" anlamına gelen "isapostolos" mertebesiyle onurlandırır; Rasgate Benedşktin Rahipleri'nin derlediği "Onbin Aziz" başlıklı çalışmaya göre, Ayios Konstantinos Doğu'da "13.Havari" olarak görülür. Ayios Konstantinos Ayazması'nın panayırı (Aziz'in yortusu olan) 21 Mayıs günüdür; hücrenin demir kapısındaki asma kilit, yalnızca o gün açılır (Deleon, 2003, s.76).

3. 5. 1. 4. Aya Yorgi (Hagios Georgiyos) Manastırı ve Kilisesi

(Şekil 3. 4 - 4)

Ft. 3. 12. Aya Yorgi Kilisesi genel görünüş (Milas, 2000b)

Büyükada'nın 202 m. yükseklikteki en yüksek tepesi olan ve güneye bakan Yüce Tepe (Aya Yorgi Tepesi)'de kurulmuştur (Ft. 3. 12). Halk arasında Kudunas diye anılır (Kudunas çingiraklı demektir). Şifalı olduğuna inanılan bir ayazmanın yanında kurulmuştur. E. Mamboury burada bulunan ilk manastırın VI. yy.'da yapıldığını yazmaktadır. Diğer bilgi ise ilk yapının Nikiforos Fokas tarafından 963 senesinde yaptırıldığıdır (Erdenen, 1962, s.64). Eski yapı çeşitli zamanlarda yağma edilmiş, yakılmış ve doğal afetlerde yıkılmıştır. Ağustos 1986 yılı yangınında büyük hasar gören kilise 1989 yılında restore edilmiştir (Deleon, 2003, s.61). Kiliseye ait konut (Başrahıp Evi) 1993 yılı ekim ayında büyük oranda yanmış ve onarılmıştır (Adal. İtfa. Md., 2004).

Aya Yorgi Kilisesi çeşitli amaç için, çeşitli zamanlarda inşa edilmiş küçük yapılardan oluşur. Yeni kilisenin yanından aşağı inen basamaklı yol eski kiliseye gider. Bu eski yapıda, Haralambos kilisesi, Hagios Georgiyos'un eski dua yeri ve Hagios Georgiyos ayazması-Havariyunlar şapeli olarak üç küçük mabet vardır. Bu yapının Patrikhane kayıtlarına göre inşa tarihi 1751'dir ve 1760 yılında Patrikhaneye bağlanmıştır (Akpınar, 1984, s.29). Bir başka görüşte Millas bu yapının 1751 -1760 yılları arasında Rahip İsaías tarafından tümünden onarıldığını ifade ederken; Mastoropoulos ise, İsaías'ın eski

Ft. 3. 13. Aya Yorgi Kilisesi ön giriş ve kiliseye ait konut (Milas, 2000b)

1. Aya Yorgi (Hagios Georgios) Kilisesi: Bu yeni kilisenin önünde bahçe ve girişinde çan kulesi bulunur. Kilise ve çan kulesi kesme taştan yapılmıştır. (Ft. 3. 13) Çatısı kırma çatı olup kiremit-örtülüdür ve zemini mermer döşelidir. Dikdörtgen planlı ve üç neflidir. Yan nefler, 4'er sütunla orta neften ayrılırlar. Absid kısmı dıştan bir altıgenin yarısı şeklinde, içten ise daireseldir. Sütunlar mermer olup kemerlerle birbirlerine ve duvarlara bağlanırlar. Açıklıklar çapraz tonozla absid kısmı yarım kubbe ile örtülüdür. Narteks kısmı yoktur. Abside göre sağ yan nefte açıklıkların aksına isabet eden 5 kemerli pencere sol yan nefte ise giriş kapısının sağında ve solunda 2'şer pencere vardır. Soldaki

Ft. 3. 14. Gümüş kaplama Aya Yorgi ikonu (Milas, 2000b)

pencerelerin absid tarafındakinin altında bir kapı daha bulunur. Kiliseye kuzey tarafındaki çan kulesinin altından geçilerek bahçeye açılan yan kapıdan girilir. Batı yönündeki kapısı bir terasa açılır. Kapının iki yanında birer pencere vardır. Absidin önündeki ikonastasis mermer olup kıymetli ikonalarla süslüdür. İkonaların en önemlisi gümüş kaplamalı olup sadece yüzü açıkta bırakan Aya Yorgi ikonudur (Ft. 3. 14). Bu ikon IV.

Murat zamanında bulunmuştur. Hakkı Göktürk bu ikonanın en az 1500 senelik bir Bizans eseri olduğunu belirtir. Yaygın görüş, ikonanın II. Justinus tarafından (VI.yy.) Kadınlar Manastırı'ndan getirildiği doğrultusundadır (Deleon, 2003, s.60). Giriş kapısının hemen sağındaki sütunda birkaç basamakla çıkılan ahşap vaiz kürsüsü bulunur. Kürsü ve despot tahtı ahşap olup oymalıdır (Akpınar, 1984, s.31).

Ft. 3. 15. Aya Yorgi Kilisesi yan görünüş ve çan kulesi (Tuğlacı, 1995)

2. Hagios Vlaherna Şapeli: Bizans zamanındaki yapılardandır. Yeni Aya Yorgi Kilisenin terasının altına isabet eden yerdedir. Manastırın avlusundan 5 basamak taş merdivenle inilen, yaklaşık 4x5'm ölçüsünde küçük bir hücredir. Tavanı beşik tonoz örtülüdür. Döşemesi mermerdir. Duvarlar ve tonoz gayri muntazam olup, duvarlarında nişler bulunmaktadır. İkonastasyonu taştan yapılmıştır (Akpınar, 1984, s.31).

3. Hagios Haralambos Kilisesi: Bu eski kilise Bizans yapılarından. Yapı yaklaşık 4x8,5 m boyutlarında küçük bir hücre(oda)den oluşur, tavanı beşik

tonoz, zemini taş kaplıdır. Cam içinde azizlerin tasvirleri vardır. Çok eski olan ikonastasiyonun Barok tarzı göstermesi ilginç bir detaydır (Ft. 3. 16). Bu eski

kilise yapısının bahçesinde iki sarnıç vardır (Akpınar, 1984, s.32).

Ft. 3. 16. Hagios Haralambos Kilisesi iç görünüş (Milas, 2000b)

4. Hagios Georgiyos'un eski dua yeri: Bizans zamanındaki yapılarıdır. Hagios Haralambos kilisesinin içinden iki taş merdivenle geçilir. Tonoz bir hücreden oluşur, zemini mermer kaplıdır. 1790 senesinde yapılmış iki mermer kaidesi vardır (Erdenen, 1962).

5. Hagios Georgiyos Ayazması ve Havariyunlar Şapeli: Bizans zamanındaki yapılarıdır. Bu bölüme Hagios Haralambos kilisesinin içinden, soldaki 17 mermer basamakla inilir. Ayazmanın yanında Aya Yorgi'nin at üzerinde mermer kabartma bir tasviri vardır (Akpınar, 1984).

Ft. 3. 17. Manastırın rehabilitasyon olarak kullanımı (Milas, 2000b)

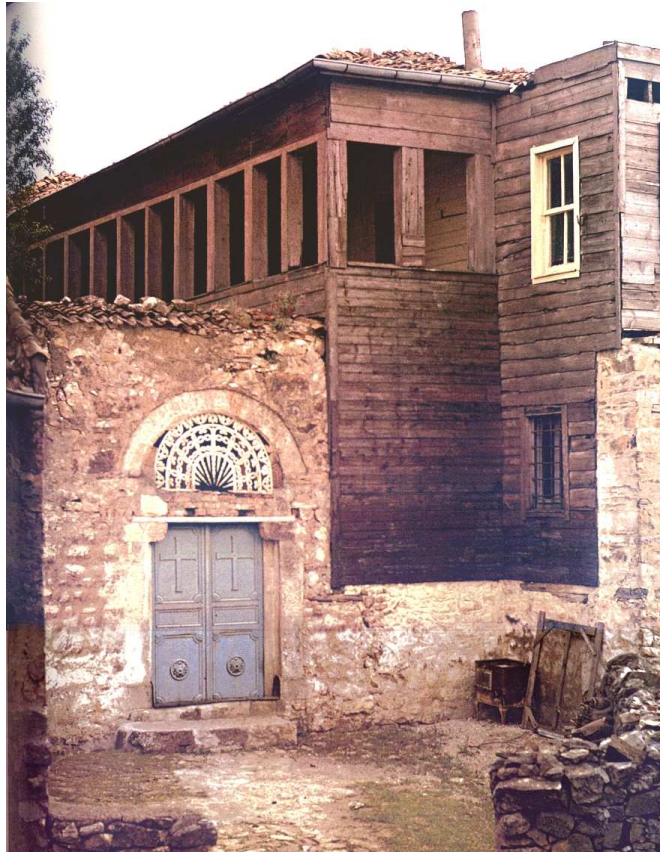
6. Manastır: Ada'nın batı yamacında dik bir yar üzerine kurulmuş olan manastır, 23 basamakla inilen bahçenin hemen sağındadır. Bu manastırda delilerin tedavisi yapılmaktaydı (Ft. 3. 17).

1828'de yapıya Rus esirler yerleştirilmiştir. Alt katı kagir, üst katı ahşap dikdörtgen planlı yapı

zamanla harap olmuştur (Ft. 3. 18, 19) (Akpınar, 1984, s.32). 1986 yılında geçirdiği yangından sonra manastır günümüzde kullanılmamaktadır.

Ft.3. 18. Manastır hücrelerinin dış cepheden görünüşü (Milas, 2000b)

Ft.3. 19. Manastırın anıtsal girişi (Milas, 2000b)

7. Aya Yorgi Kilisesine ait konut: Çan kulesinin sağından üzeri örtülü bir taşlığa girilir. Taşlığın sol tarafından üst kata çıkılır, üst kat ve sağdaki alt kat kiliseye ait konut yapısıdır. 1884 tarihli yapıda taş ve ahşap malzeme

kullanılmıştır (Ft. 3. 20). Taşlıktan 3 basamakla büyük kilisenin arka terasına çıkılır, sağdan ise 23 basamakla aşağı bahçeye inilir. İnşin sağında Hagios Haralambos kilisesini, Hagios Georgiyosun eski dua yerini ve ayazma ile Havariyunlar şapelini birlikte barındıran beşik çatılı, kiremit örtülü, küçük, basit kagir bir bina ile inşin solunda, büyük Kilisenin terasının altına isabet eden bir mekanda, Vlaherna Meryem'ine ait bir şapel bulunur (Akpınar, 1984, s.31).

Ft. 3. 20. Kiliseye ait konutun giriş kapısından görünüş
(Milas, 2000b)

Günümüzde Adalar'da mevcut ibadet yerleri içinde en çok ziyaret edilen kilisedir. Özellikle "Azizi Aya Yorgi'nin İsim günü"

ayini olan 23 Nisan ve "Aya Thekla Yortusu" olarak tarihe geçen 24 Eylül günleri kutsal ziyaret günleri kabul edilmektedir. Bu tarihlerde binlerce insan, mum dikerek dua ederler ve adaklarda bulunurlar. 6 Mayıs Hıdrellez gününde Kiliseye çıkmak gelenek haline gelmiştir. Ziyaretler bir panayıra dönüşmekte ve bugünü, katılan tüm insanlar umut ve coşkuyla kutlamaktadır.

3. 5. 1. 5. Aya Nikola (Hagios Nikolaos) Manastırı (XIV. yy)

(Şekil 3. 4 - 5)

Bizans döneminde Büyükkada'nın ilk yerleşme yeri olan Kariye köyünün bulunduğu yerde, şimdiki Karacabey Koyu'na açılan vadinin kuzeye bakan yamacında, Aya Yorgi Tepesi'nin kuzey doğu eteklerinde kuruludur (Ft. 3. 21, 22). Asıl manastır ve kilise Bizanslılar döneminde XIV. yy.da deniz kenarında kuruluydu.

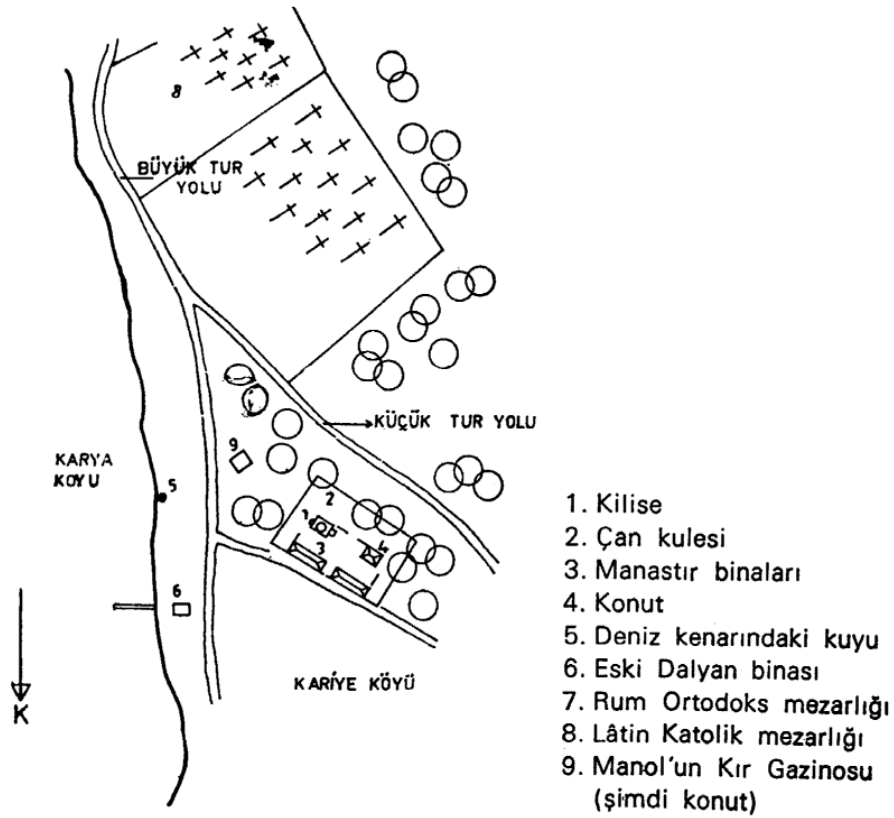

Ft. 3. 21. Aya Nikola Manastırı'ndan görünüş (Milas, 2000b)

Zamanla bu manastır ve kilise yıkılıp denize doğru kayınca, 1868'de şimdiki yerine Aya Nikolas Rum Ortodoks kilisesi yapılmıştır. 1894 tarihinde büyük depremde yıkılan Heybeliada Ruhban Mektebi'ni yeniden inşa ettiren banker Stefanovik, artan malzeme ile de Aya Nikola manastır binalarını yaptırmıştır (Akpınar, 1984, s.33).

Ft. 3. 22. Aya Nikola Manastırı denizden görünüş (Milas, 2000b)

Şekil 3. 6. Aya Nikola Manastır ve Kilise vaziyet planı (Akpınar, 1984)

Bu alanda bir manastır, bir kilise, biri Ortodoks biri Katolik olmak üzere iki mezarlık, ahşap dinlenme evleri, çan kulesi, deniz kenarında bir kuyu bulunmaktadır. Aya Nikola Manastırı topluluğu içindeki yapılar şöyle sıralanabilir (Şekil 3. 6):

1. Aya Nikola Rum Ortodoks Kilisesi: Kilise 8x8 m. boyutlarında, dört duvara oturan kubbeli, merkezi planlı kagir bir yapıdır. (Ft. 3. 23) Kiliseye batı yönündeki narteksten girilir. Kubbesi kurşun örtülü, absid içten ve dıştan dairesel planlıdır (Akpınar, 1984, s.33). Kubbenin ortasında bir pantokrator kompozisyonu, dört kemerin zaviyelerinde incili yazan dört azizin tasviri vardır. Ahşap olan ikonastasyonu gayet sade olup yalnız azizlerin gümüşlü tasvirleri ile tezyin edilmiştir (Ft. 3. 24) (Erdenen, 1962). Yortu günü 6 Aralıktır. Manastırın arka bahçesinde demir putreller ile kurulmuş basit bir çan kulesi vardır. Absidin arkasında bugün suyu kurumuş olan Hagia Paraskevi ayazması vardır (Akpınar, 1984, s.33).

Ft. 3. 23. Aya Nikola Kilisesi (Milas, 2000b)

Ft. 3. 24. Aya Nikola Kilisesi iç görünüş (Tuğlacı, 1995)

2. Aya Nikola Ortodoks Manastırı: Manastır üç ayrı yapıdan oluşmaktadır. İki yapı küçük tur dönüş yolu üzerinde olup, binalar kagir bir bodrum kat ile 2 ahşap kattan oluşur. (Ft. 3. 25) Kıрма çatılı, yaklaşık 10 x 25 m. boyutlarındadır. Yapıların üçüncü katının tur yolu üzerine gelen cepheleri balkonludur. İki manastır bloğu arasından merdivenle orta avluya çıkılır. Avluda sağda konut olarak kullanılan altı kagir üstü ahşap üçüncü yapı bulunur. Bu yapı balkonludur ve dıştan bir merdivenle üst katına çıkılır (Akpınar, 1984). Günümüzde manastırın binaları patrikhaneye bağlıdır ve bu binalar yazın patrikhane tarafından uygun görülen din adamlarının, dinlenmesi için kaldığı misafirhane olarak kullanılmaktadır.

Ft. 3. 25. Aya Nikola Manastır binaları (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 1. 6. Büyükada Kalesi (Şekil 3. 4 - 6)

Büyükada Kalesinin nerede olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu kaleden kaldığı tahmin edilen 3 kule kalıntısı 1800'lere doğru hala görülmekteydi. Bu kulelerden biri Maden'de Kadınlar Manastırı civarında yer alan dairesel planlı duvar kalıntısıydı. Prinkipo Köyünün XVI.yy.da kurulduğu düşünülürse, Baltaoğlu Süleyman bey'in de fethettiği Büyükada Kalesi'nin yüksek bir olasılıkla burası olduğu düşünülmektedir. Diğer Kariye Köyü ile sahildeki Aya Nikola Manastırı arasındaydı. Üçüncüsü ise, Prinkipo Köyü yakınında Çınar Meydanı ile deniz arasında Aşağı Kuyu (Ortodoks

Adalılar'ın deyimi ile Kato Pighadi) denilen yerdeydi (Akpınar, 1984) (Erdenen, 1962).

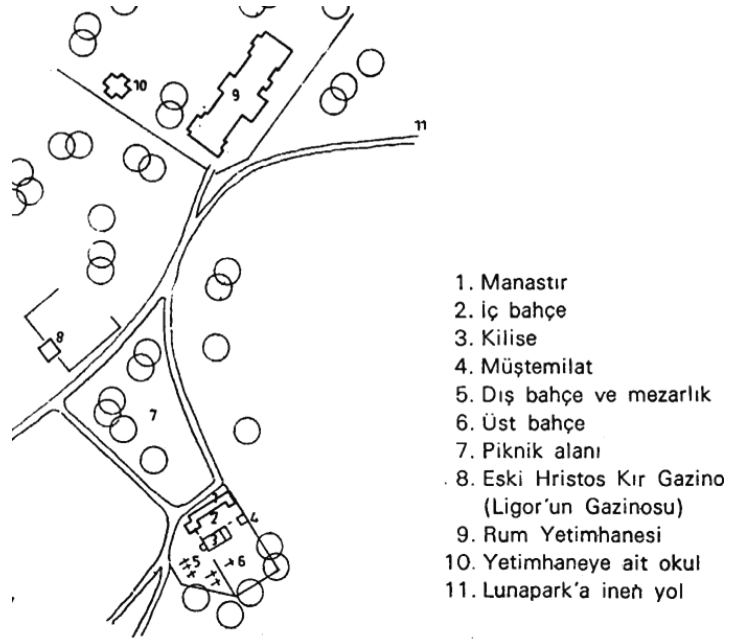
Bazı tarihi kaynaklarda Alexis'in şatosuna ait iki kulenin (1258 – 1453 yılları arasında, İstanbul'da Bizans döneminin son imparatorluk ailesi olan Paleologos ailesi mensuplarından Alexis Apocaukos'un, gerektiğinde sığınmak için yaptırdığı şatoya ait kuleler) hala ayakta olduğu, birinin köyün girişinde diğerinin de Çınar Meydanı ile deniz arasında Kato Pighadi (Alçak Kuyu) denilen yerde olduğu söylenir (Mamboury, 1943, s. 67). Kesin bir şey bilinmemesine rağmen yine bazı tarihçiler Kumsal'da Kuzey deniz kenarında "Pirgos" denilen yerde bir kaleden daha bahsederler. Bu kalenin bugünkü Zağnoz Paşa Caddesi'nin başında olduğu tahmin edilmektedir (Akpınar, 1984). Bu kalıntılardan günümüzde hiçbir iz bulunmamaktadır.

3. 5. 1. 7. Hristos Manastırı ve Kilisesi (XVI. yy) (Şekil 3. 4 -7)

Büyükada'nın ikinci yüksek tepesi olan İsa Tepesi (Hristos Tepesi)'nde büyük bir bahçe içinde bulunur. Aslı belki Bizans dönemine dayanan bu manastır, 1597 yılında Patrik Meletios Pigas tarafından yeniden kurulmuştur (Ft. 3. 26, 27). 1753'de Hristiyan Bezirciler loncasına vakfedilmiş, Patriklikten istifa ederek ayrılan Sofraniyos, 1869 yılında bu manastırda inzivaya çekilerek burada esaslı bir onarım gerçekleştirmiştir (Akpınar, 1984). Manastır binası 1965 yılının ocak ayında geçirdiği bir yangından sonra tekrar onarılmıştır (Şekil 3. 7).

Ft. 3. 26. Hristos Manastırı, 1894 (Milas, 2000b)

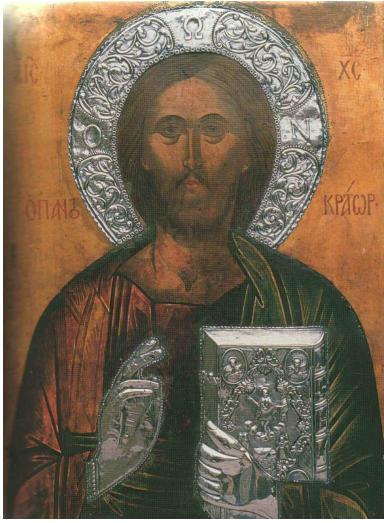

Şekil 3. 7. Hristos Manastırı ve Kilisesi Vaziyet Planı (Akpınar, 1984)

Ft. 3. 27. Hristos Manastırından bir görüntü (Milas, 2000b)

Kilise bahçe içinde, dikdörtgen planlı, uzunlamasına üç nef ve batı yönündeki bir narteksdan meydana gelir. Yan nefler orta neften 5'er ahşap sütunla ayrılır. Sütunlar birbirine ahşap kirişlerle bağlıdır. Yan nefler ve narteks düz tavanlı, orta nef bağdadi beşik tonozdur. Dış duvarlar taş, çatısı ahşap beşik çatıdır. Kirpi saçak binanın 2 uzun istikametinde uzanır. Absid içten ve dıştan dairesel planlı olup yarım kubbe ile örtülüdür. Çatısı marsilya kiremiti kaplıdır (Akpınar, 1984, s. 34, 35).

Ft. 3. 28. İsa İkonu
(Milas, 2000b)

Ahşap oymalı ikonastasis oldukça iyi bir işçiliğin ürünüdür. Abside geçisin sağında kurula uygun olarak Hz. İsa ve Aya Yani, solunda ise kilise İsa'ya adandığı için ikonaları bulunmaktadır. (Ft. 3. 28) Ayrıca muhtelif yerlerde yine Hz. İsa ve Hz. Meryem ile muhtelif azizlerin ikonaları ve Yedikule Balıklı ayazmasının ikonası vardır (Akpınar, 1984).

Manastır doğu-batı istikametinde uzanan, bodrum katı kagir, üst katı ahşap olan kırma çatılı, güney cephesinde geniş balkonları olan iki katlı bir yapıdır. Koridor üzerine odalar sıralanmıştır (Ft. 3. 30). İç bahçe setler halindedir, 3 adet sarnıç vardır. Dış bahçede de 1 adet sarnıç ve 9 mezar vardır (Akpınar, 1984, s. 35).

Ft. 3. 29. Hiristos Kilisesi iç görünüşü (Tuğlacı, 1995)

Ft. 3. 30. Manastırın güney cephesindeki odalar (Milas, 2000b)

6 Ağustos kilisenin yortu günüdür ve bir anlamda bağ bozumunu sembolize etmektedir. Günümüzde de bu tarihte burada ayin yapılmaktadır. Buraya gelen ziyaretçilere papaz tarafından okunmuş üzüm ikram edilmektedir.

3. 5. 1. 8. Rum Panagia Kilisesi (XVIII. yy) (Şekil 3. 4 - 8)

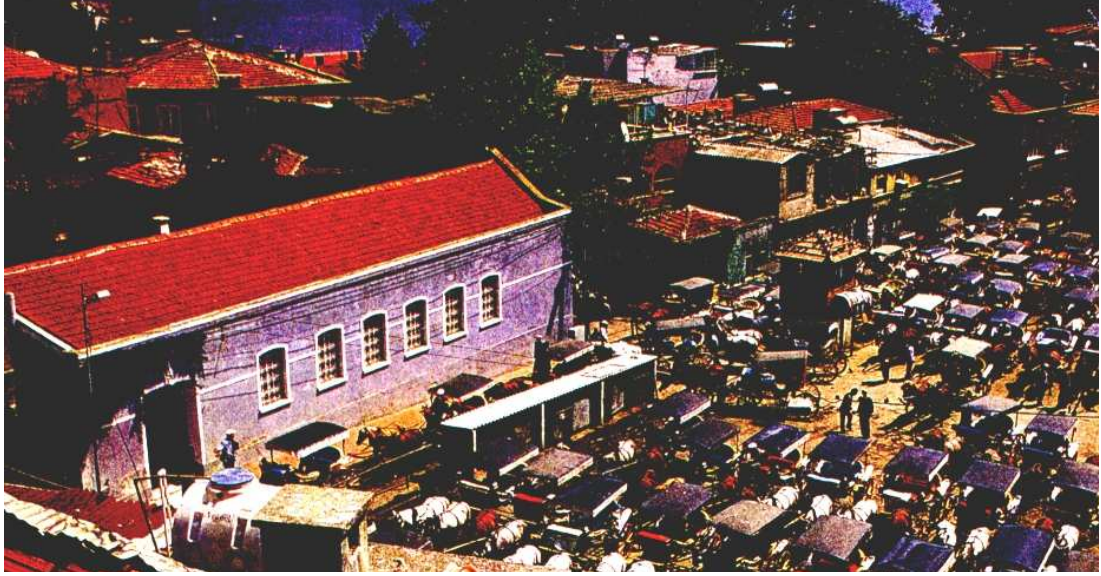
Kilise 1735-1737 yıllarında eski mezarlığın civarında inşa edilmiştir. Bir kapısı Şehit Recep Koç Caddesine (Balıkçıl Caddesi), diğer kapısı Arabacılar meydanına açılır (Ft. 3. 31). Yapı 1793 ve 1861 yıllarında onarılmıştır. 1894 depreminden sonra ise tekrar bir onarım görmüştür. 1926 senesinde etrafındaki mezarlarla birlikte bir kısmı yıkılmış ve bu alan fayton meydanı haline getirilmiştir. Yapının kalan kısımları 1948 yılında tekrar onarılarak bugünkü durumunu almıştır (Tuğlacı, 1995).

Panagia Kiliseleri Meryem Ana adına yapılır ve üç yortuya atfedilebilir:

a. Meryem Aha'nın doğumu: 26 Ekim

b. Meryem Ana'nın mabede girmesi: 21 Kasım

c. Meryem Ana'nın ölümü: 15 Ağustos. Büyükkada'daki Panagia Kilisesi de Meryem Ana'nın ölümüne adanmıştır (Akpınar, 1984, s.38).

Ft. 3. 31. Rum Panagia Kilisesi (Tuğlacı, 1995)

Dikdörtgen planlı olup 3 neften oluşur. Basit bir narteksi vardır. Nartekse, Arabacılar meydanından 7, Balıkçıl caddesine açılan avludan 13 basamakla inilir. Arabacılar meydanı düzenlenirken kilise aşağıda kaldığı için 7 basamak ilave edilmiştir. Yan nefler orta neften 7'şer ahşap kolonla ayrılır. Orta ve yan nefler düz tavanlı ve beşik çatılıdır. İkonastasis ahşap oymalı, despot tahtı ve vaiz kürsüsü ahşap oymalıdır. (Ft. 3. 32) Dış duvarlar taştır, Arabacılar meydanına açılan 6 penceresi, yüksek bir çan kulesi vardır (Akpınar, 1984, s.38).

Ft. 3. 32. Rum Panagia Kilisesi iç görünüş
(Tuğlacı, 1995)

Meryem Ana'nın ikonası gümüşle işlenmiştir ve tarihi değer taşımaktadır. Günümüzde de bu kilisede dini ayinler yapılmaktadır ve Meryem Ana'nın ölümü kabul edilen 15 ağustos kilisenin yortu günüdür.

3. 5. 1. 9. Aya Dimitri (Hagios Dimitriyos) Kilisesi (XIX. yy.)

(Şekil 3. 4 - 9)

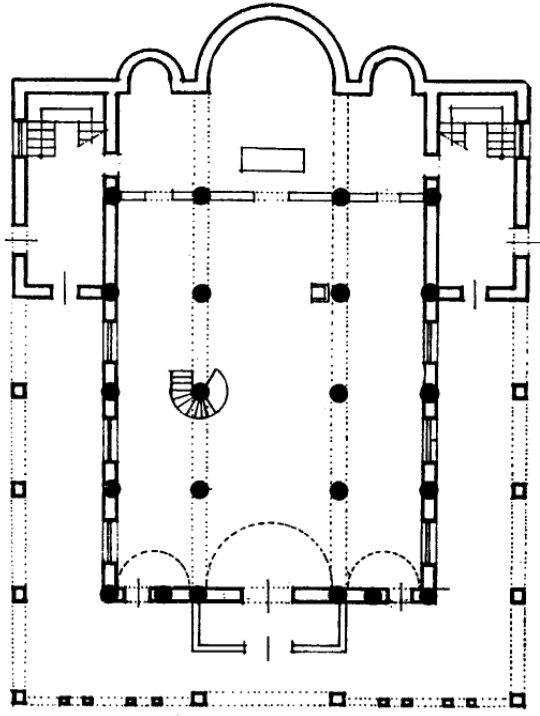
Kilise, Büyükada'nın Kumsal semtinde iskeleye yakın, Zağnoz Paşa Caddesi ile Alaçam Sokağın kesiştiği yerde büyük bir bahçe içindedir (Ft. 3. 33, 34). Daha önce bu kilisenin yerinde, eski Bizans kalıntıları üzerine kurulu küçük bir ahşap kilise bulunduğu bilinmektedir. 1850 yılında adada meydana gelen yangın sonunda bu ahşap kilise tamamen yanmıştır. Yeni kilise Ortodoks halkının müşterek gayret ve katkılarıyla inşa edilmiştir. Dış cephede girişin üzerindeki kitabede yapım yılı 1856-1857 olarak belirtilmektedir. (Akpınar, 1984, s. 37).

Ft. 3. 33. Aya Dimitri Kilisesi ön cephesi (Tuğlacı, 1995)

Ft. 3. 34. Aya Dimitri Kilisesi arka cephesi (Milas, 2000b)

Dikdörtgen planlı, 3 neflidir. (Şekil 3. 8) Yan nefler orta neften 5'er sütunlu bir kolonatla ayrılır. Absid ve absidioller daireseldir. Orta ve yan nefler beşik tonozla örtülüdür. Girişte basit bir narteks vardır. Giriş cephesi ve yan cepheler revakla çevrilidir. Revak yan cephenin sonunda kapalı bir hacimle sona erer. Buradan birer ahşap merdivenle revakın üzerine isabet eden galeriye çıkılır (Ft. 3. 35).

Şekil 3. 8. Aya Dimitri Kilise planı (Akpınar, 1984)

Ft. 3. 35. Aya Dimitri Kilisesi iç görünüş (Tuğlacı, 1995)

Ft. 3. 36. Aya Dimitri ikonu
(Milas, 2000b)

Yan duvarlar galeri katında kesilir, sadece duvar içindeki sütunlar tavana kadar yükselir. Sütunlar, kemerler ve demir gergilerle birbirine bağlıdır. Kilisenin, biri nartekse ikisi revaka açılan 3 kapısı vardır. Oymalı ahşaptan despot tahtı ve vaiz kürsüsü yıldız süslemelidir. İkonastasis mermerdir. Kurala uygun olarak abside geçişin sağında Hz. İsa ve Aya Yani, Solda ise Hz. Meryem ve Aya Dimitri ikonaları (Ft. 3. 36) vardır (Akpınar, 1984). Günümüzde halen büyük dini bayramlardaki ayinler burada yapılır. 26 ekim kilisenin yortu günüdür.

3. 5. 1. 10. Ermeni Katolik Kilisesi (Surb Asdvadzadzin Kilisesi) (XIX.yy) (Şekil 3. 4 -10)

Kilise, Büyükkada'da Mehmetçik Sokağında yer almaktadır. Yapının Katolik Ermeni Cemaatinin ileri gelen zenginlerinden Andon Apelyan tarafından, Meryem Ana adına yaptırıldığı, alandaki mermer Ermenice kitabeden anlaşılmaktadır. Yapım fermanı 1856'da alınmış ve 1858 yılında yapımı tamamlanmıştır (Ft. 3. 37).

Kagir kilise, 9 x 20 m boyutlarında ve 11 m yüksekliğindedir. Tek açıklıklı dikdörtgen bir hacimden ibaret, beşik tonoz örtülüdür (Ft. 3. 38). Beşik çatısı Marsilya kiremiti örtülüdür. Giriş bölümünde koronun yer aldığı balkon bulunur. Her iki yanında üçer bol ışık veren pencereler vardır. Yapı tarzı olarak Samatya'daki Ermeni Katolik kilisesinin bir benzeri oluşundan mimarının Andon Tülbentçiyen olduğu tahmin edilmektedir. 1984 yılında

esaslı bir biçimde onarılarak yeniden ibadete açılmıştır (Tuğlacı, 1995, s.182). Günümüzde kilisede dini ayinler yapılmaktadır.

Ft. 3. 37. Ermeni Katolik Kilisesi ön ve yan cephesi (Tuğlacı, 1995)

Ft. 3. 38. Ermeni Katolik Kilisesi iç görünüş (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 1. 11. San Pacifiko Latin Katolik Kilisesi (XIX. yy)

(Şekil 3. 4 - 11)

Kilisenin bahçesi bir taraftan Lala Hatun Sokağı, bir taraftan Yeni Sokağı bakar. Kilisenin yapımına Büyükada'daki Katoliklerin ibadeti için 1856 yılında başlanmış ve 1862 yılında tamamlanmıştır (Ft. 3. 39). Yapının mimarı Stampa'dır. 1885 yılında bugünkü kilisenin yapı taşı takdis edilmiş ve kilise Aziz Pacifiko Severino adına sunulmuştur (Tuğlacı, 1995, s.179).

Dikdörtgen planlı, tek açıklıklı beşik tonoz örtülü, ahşap beşik çatılıdır. Apsiddeki freskte Büyükada'nın Heybeliada'dan görünüşü ve onun üzerinde yanında iki melek ile San Pacifiko tasvir edilmektedir. Ayrıca Hz. Meryem, Hz. İsa, Hz. Cebrail, Hz Yusuf, St. Antioine ve Santa Theresa'nın heykelleri ve İsa'nın muhtelif tabloları vardır. Ortodoks kiliselerinin aksine ikonastasis yoktur. Basit bir narteksi vardır. Narteksin üzeri koro için galeri şeklindedir (Akpınar, 1984, s. 39). Günümüzde kilisede dini ayinler yapılmaktadır.

Ft. 3. 39. Santa Pacifico Latin Katolik Kilisesi ön cephe (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 1. 12. Eski Rum Yetim Okulu (XIX. yy) (Şekil 3. 4 -12)

Yapı İsa Tepesinde, Hiristos manastırından biraz ilerde geniş bir alanda yer almaktadır. 1899 yılında bir Fransız şirketi tarafından yapılmıştır. Şirket yapıyı otel olarak işletilmek üzere, padişah II. Abdülhamit'ten işletme izni alamayınca satışa çıkartmıştır. Patrik III. İoakim, banker eşi Eleni Zarifi'yi ikna ederek binayı satın aldırılmış ve yapı yetimhane yapılmak üzere patrikhaneye bağışlanmıştır (Ft. 3. 40, 41, 42). Ayrıca E. Zarifi bu muazzam ahşap yapıda öğrencilerin gereksinimlerini karşılayacak şekilde düzenlemeler yaparak atölyeler ve bir amfiteatr ilave ettirmiştir (Ft. 3. 43). Böylece Rum yetimhanesi 1902 yılında faaliyete başlamıştır (Akpınar, 1984, s. 35).

Ft. 3. 40. Eski Rum Yetimhanesinin yandan görünüşü (Milas, 2000b)

Birinci Dünya savaşında Kuleli Askeri Lisesi, burada eğitim vermiştir. Sonra Alman askerleri ile dolmuş, daha sonra işgal kuvvetleri tarafından binaya Rus göçmenleri yerleştirilmiştir. Bu sırada iyice harap olan yapı, savaştan sonra tekrar patrikhaneye verilmiştir. 1942 yılında Heybeliada Rum

kız yetimhanesinin çocukları bu binaya yerleştirilmiştir. Okulun faaliyeti 1972 de sona ermiştir. Temel eğitimin yanında mesleki eğitiminde verildiği, 70 öğretmenin görev yaptığı yetimhanede torna, terzilik, kunduracılık, demircilik ve marangozluk atölyelerinde öğrenciler birer meslek edinir, zanaatkar olarak yetişirlerdi (Akpınar, 1984, s. 35, 36).

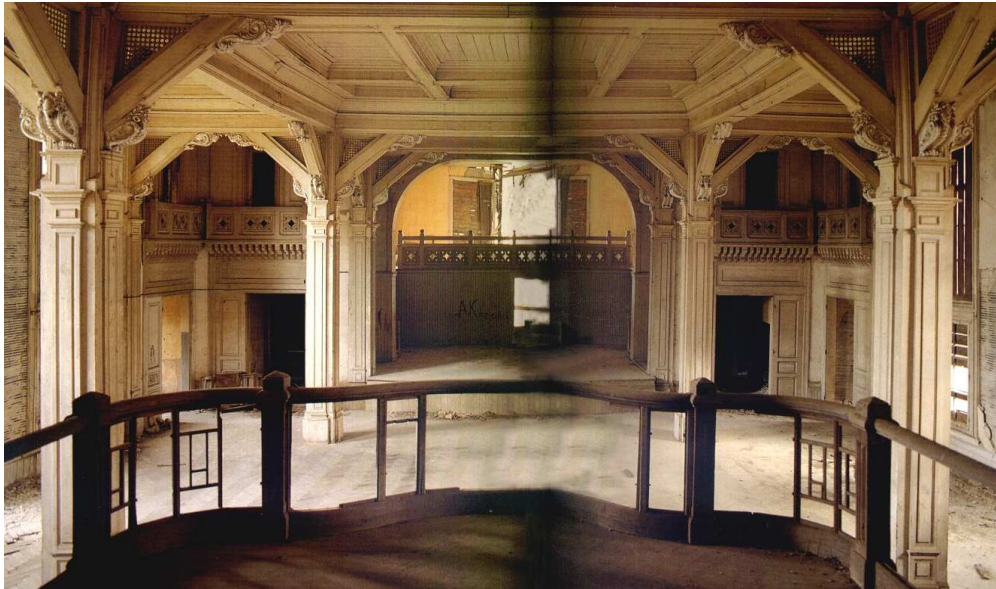

Ft. 3. 41. Rum Yetimhanesinin önden görünüşü

Ft. 3. 42. Rum Yetimhanesi arkadan görünüş

26.000 m²'lik bir alanda yer alan yapı ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir. 102,5 x 35 m boyutlarında, 5 ve yanlarda 6 katlı olup, 206 odalıdır. Art-Nouveau üslubundaki yapının, cephe mimarisi olabildiğince sadedir. Tiyatro salonundaki iç mekan ahşap süsleme detaylarına karşılık, diğer iç mekanlarda sade bir mimari hakimdir. Bahçesinde 13 odalı iki katlı ahşap bir yapı daha vardır. Bu yapı ilk yapıldığında yetimhanenin hastanesiydi daha sonra 1959'da zengin bir Rum'un yardımı ile esaslı bir onarım görmüş ve okul olarak kullanılmıştır (Akpınar, 1984, s. 35). Dünyada bir eşi daha bulunmayan yapı geçirdiği depremler ve yangın sonucu zamanla harap olmuş, günümüze kadar bakımsız kaldığından bugün tamir edilmesi oldukça güçleşmiştir.

Ft. 3. 43. Rum Yetimhanesinin tiyatro salonu (Milas, 2000b)

3. 5. 1. 13. Kaymakamlık (Hacopulo) Köşkü (XIX. yy)

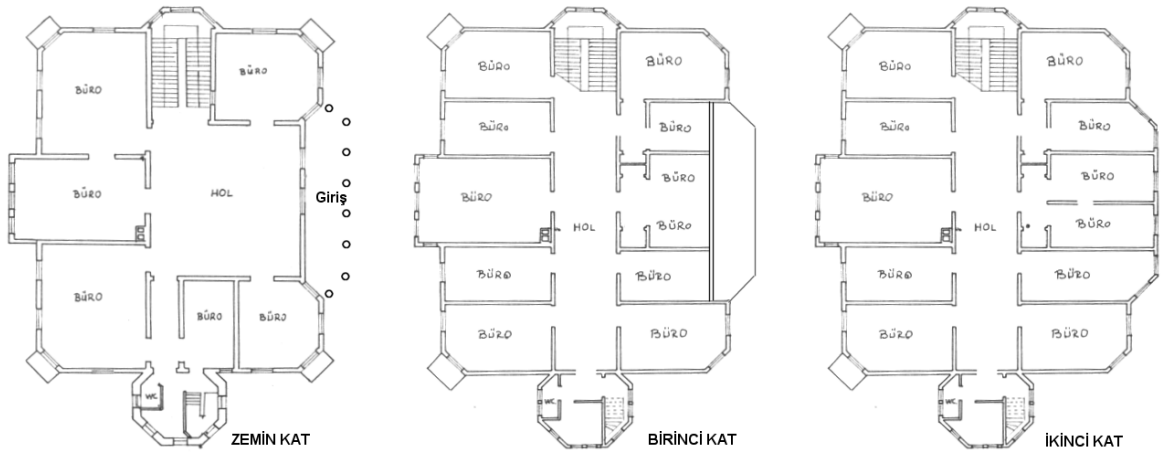
(Şekil 3. 4 -13)

Nizam mahallesi, Çankaya Caddesi'nde bulunan yapı, 1870 yılında inşa edilmiştir. İstanbul'un tanınmış Rum zenginlerinden Kiryako Hacopulos'a ait yapı, bu kişinin ülkeyi terk etmesi üzerine mülkiyeti hazineye geçmiştir. 1919-1923 yılları arasında "Büyük Emperial Oteli" olarak kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1927 yılında yapı hükümet konağı olmuştur.

1960'taki onarımında yapı beyaz yağlı boya ile boyanmıştır (Ft. 3. 44) (Tuğlacı, 1995, s. 277).

Ft. 3. 44. Kaymakamlık (Hacopulo) Köşkü ön cephesi

Şekil 3. 9. Kaymakamlık Köşkü Zemin kat, 1.kat ve 2.kat planları

Yapıya bahçe kapısından on üç basamak merdivenden inilerek girilir. Kagir bir bodrum kat üzerinde üç ahşap kattan oluşan yüksek bir yapıdır. Kapalı orta sofa planlıdır (Şekil 3. 9). Zemin kat orta sofanın üç yanına, beş

odanın dizilmesiyle kurulmuştur. Zeminde Girişin doğu yönünde bulunan çift kollu merdiven otuz iki basamaklıdır. Sekiz sütunlu ana giriş üzerinde, birinci katta balkon, ikinci katta ise kapalı bir mekan yer almaktadır. Zemin katta beş büyük oda, birinci katta on oda, ikinci katta ise on bir oda vardır. Girişin batı yönünde kalan kagir kule üzerinde seyir balkonu bulunmaktadır (Ft. 3.

Ft. 3. 45. Kaymakamlık Köşkü seyir kulesi yan görünüş (Milas, 2000b)

45). Otel olduğu zaman eklenen birde çatı katı vardır (Ft. 3. 46). Köşkün duvar ve tavan süslemeleri halen daha durmaktadır. Görkemli köşk bugün hükümet konağı olarak kullanılmaktadır.

Ft. 3. 46. Kaymakamlık Köşkü kule ve çatı katı ön görünüş (Milas, 2000b)

3. 5. 1. 14. Hamidiye (Selvili) Camii (XIX. yy) (Şekil 3. 4 -14)

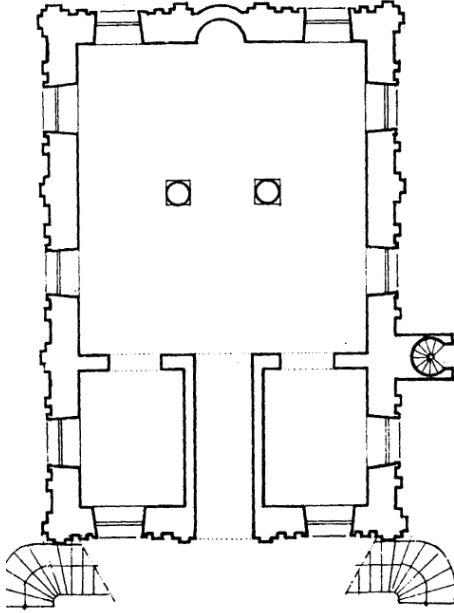
Cami, Ada cami sokağında yol kotundan daha yukarda bir sette, bahçe içinde bulunur. II. Abdülhamit'in emriyle 1893'de yapımına başlanan cami 1895'de tamamlanmıştır. Hamidiye cami, 1894'deki depremde hasar görmüş ve onarılmıştır. Cami bu onarımı dışında 1901 ve 1906 yıllarında da çeşitli onarımlar görmüştür. 1960 yılında kubbe kurşunları değişimi gibi basit onarımların yapıldığı caminin, 1965 yılında büyütülmesi yönündeki istekler ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kabul edilmemiştir. Yapıldığı yıllarda camiinin zemin katı eğitim amaçlı kullanılmıştır. Okulun taşınmasından sonra bu kat mescit olarak değerlendirilmiştir (Ft. 3. 47) (Seyhan edit., 2001, s. 22).

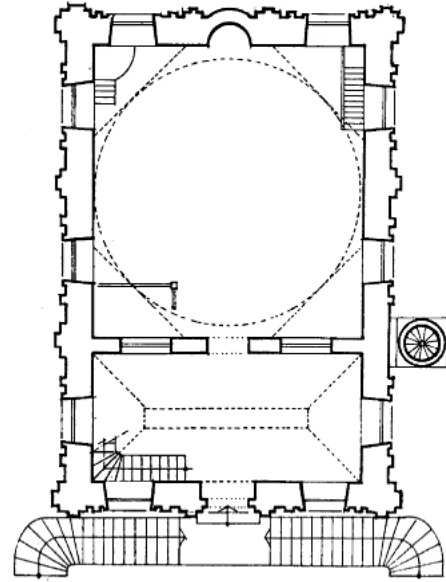
Ft. 3. 47. Hamidiye camii ön görünüşü (Tuğlacı, 1995)

Yapı batı etkisinde olup eklektik bir tarzı vardır. Kesme küfeki taşından yapılmıştır. Plan şeması boyuna dikdörtgen olarak gelişen cami İki katlıdır. yapının zemin katı İki sütunlu ve düz tavanlıdır. Caminin ibadet mekanına, dıştan iki yandan on dokuz basamaklı mermer merdivenle çıkılır. Kapısı demirden olan caminin son cemaat yeri alçak ahşap tavanlı olup, dört adet

pencereden ışık alır. Basık tavan çıtalarla dikdörtgenlere bölünmüş ve göbek bölümüne iki yanında hilal bulunan sekiz kollu bir yıldız yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinde duvarlar ve pencere içleri, mavi, sarı ve lacivert renklerin hakim olduğu kalem işi bezemeyeyle doldurulmuştur.

Şekil 3. 10. H. Camii alt kat planı

Şekil 3. 11. H. Camii üst kat planı

Bu mekandan girişe göre sol taraftaki merdivenle kadınlar mahfiline çıkılır. Kadınlar mahfilinin üzeri dışardan kurşun kaplı aynalı tonozla örtülüdür. Tonozun içi mavi zemin üzerine, kalem işi tekniği ile yapılmış baklava dilimlerinin içine yerleştirilen bitkisel süslemelerle bezelidir. Mahfilde dört adet ince yivli demir sütun zeminden tavana uzanır. Mahfilin sol köşesi ise kare bir çıkma şeklinde ileriye uzatılmıştır. Bu çıkma zarif bir sütun ile harim bölümünün zemininden desteklenir.

Kareye yakın dikdörtgen planlı harim bölümü, içerden bağdadi sıvalı, dışardan kurşun kaplı, ahşap bir kubbe ile örtülüdür. Kare mekanın duvarları ile kubbe eteği arasında kalan köşe üçgenleri kalem işleriyle süslü tavan birimleriyle örtülmüştür. Kubbenin merkezindeki yuvarlak göbeğin içine altın yaldızla ihla süresi yazılmıştır. Kubbenin geri kalan yüzeyi klasik üslupta,

salbekli şemselerle süslenmiştir. Kalem işi bezemeli duvarlar nakışlarla süslüdür. Harim bölümü, iki kat boyunca açılan geniş dikdörtgen pencerelerden bol ışık alır. İki taraftan pilastrlarla sınırlanan mihrap dışarıya silindir şeklinde bir çıkıntı yapar (Tuğlacı, 1995, s. 155,160).

Yapının cepheleri dörder kalın pilastr ile üçe bölünmüş ve her kata üçer pencere açılmıştır. Camii profilli bir saçak kuşatır. Çifte merdivenin arasından zemin katına girilir. Alt kat ve son cemaat yerine açılan kapı günümüzde camekanla kapatılmıştır. Caminin kuzey batısındaki ince uzun minare, prizmatik bir kaide ile yapı kitlesine bağlanır. Girişi dışarıya açılmaktadır. Silindir biçimindeki gövdesinin üzeri pilastrlarla çevrelenmiştir. Şerefesi ve külahlı taştandır (Ft. 3. 48).

Hamidiye Cami'nin taş kaplı avlusunda musalla taşı vardır. 1998 yılından 2001 yılına kadar yapıdaki son restorasyon çalışmaları devam etmiştir. Hamidiye Camii, Adalar'da bulunan en önemli İslam yapısıdır.

Ft. 3. 48. Hamidiye Camii yan görünüşü (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 1. 15. Hesed Le Avraam Sinagogu (XX. yy.) (Şekil 3. 4 - 15)

Büyükdada'nın *Pancur Sokağı'nda bulunan* ilk ve tek sinagogu olan Hesed Le Avraam, II.Abdülhamid döneminde (adanın Yahudi nüfusunun tapınma gereksinimlerini yerine getirmek için) inşa edilmiştir. O güne değin cemaat ileri gelenlerinin evlerinde Cuma akşamları ve Cumartesi günleri toplanarak dua eden yazlıkçılar, bir sinagog yaptırmaya karar verirler. Arsayı Avram Fresko Efendi bağışlar; bu nedenle sinagoga Hesed Le Avraam ("Avram'ın İyiliği") adı verilir. Sinagogun yapımı için maddi bağışta bulunanlar arasında, Meclis-i Cismanî Reisi Mücevhercibaşı (kuyumcubaşı) Jak Bey Deleon da vardır (Deleon, 2003, s. 42).

Ft. 3. 49. Hesed Le Avraam Sinagogu (Tuğlacı, 1995)

Büyükdada Sinagogu, 30 Mart 1904 tarihinde hizmete girer; açılış töreni, 1 Nisan 1904 günü gerçekleşir. Naim Gülerüz, bu tarihleri (açılışı izleyen) "Stamboul" gazetesinin arşivinden günışığına çıkarmıştır. Gülerüz'e göre, tören günü sinagogun dış cephesi Türk bayraklarıyla donatılmış, ibâdet mekânı çiçek demetleriyle süslenmiştir. Bina (Prof. Dr. Avram Galante'nin saptamasına göre) mimar Gabriel Tedeschi'nin çizgilerini taşır. Sinagog 1904

yılında tamamlanarak (büyük olasılıkla II. Abdülhamit'in sözlü iradesiyle) ibâdete açılmış, varlığı 1906'da ("emr-i âli"yle) kâğıt üzerinde resmiyet kazanmıştır (Ft. 3. 49) (Deleon, 2003, s.42).

Kâgir ve dikdörtgen planlı yapıdır. Hazret-i Davud'un altı köşeli yıldızıyla taçlandırılmış olan kubbenin (kuzeye, güneye, doğuya ve batıya açılan) dört yuvarlak penceresi vardır (Ft. 3. 50). Kadınlar galerisi'ne, mermer basamaklı bir merdivenle çıkılır. Cümle kapısının üzerindeki iki pencere, Hazret-i Davud'un altı köşeli yıldızını resmeden dairesel bir vitrayla taçlandırılmıştır. Ön cephe, ince sütunlar üzerinde yükselen arabesk motiflerle tezyin edilmiş, süslemelerin sivri uçlarına madalyonlar yerleştirilmiştir (Deleon, 2003, s.43).

Ft. 3. 50. Hesed Le Avraam Sinagogu'ndan görünüş (Tuğlacı, 1995)

Dökme demir iskeletli kristal bir avizeyle aydınlatılan ibâdet sahnı, dört sütun tarafından taşınır. İbâdet sahanının odak noktası olan “ehal”e (parşömen üzerine elle yazılmış Tevrat’ı barındıran ve Kudüs yönüne bakan dolap) yarım parmaklıkla çevrili yüksekçe bir platforma açılan iki basamakla çıkılır; “teva” (dua kürsüsü) bu platformdadır. “Ehal”in üzerinde Hazret-i Davud’un Yıldızı yer alır; kubbe eteğinin oturduğu düz tavan, yine altı köşeli yıldız motifliyle tezyin edilmiştir (Deleon, 2003, s. 43).

3. 5. 1. 16. Anadolu Kulübü Büyükkada Şubesi Ana Binası

(XX. yy.) (Şekil 3. 4 - 16)

Bu yapı 1908 yılında çıkan yangında yanan, Hotel Giakomo’nun yerine yapılmıştır. 1937 yılına kadar Büyükkada İngiliz yat kulübünün şubesi olmuştur. İflas etmesi üzerine Anadolu Kulübü tarafından satın alınmıştır. 1979’da yanan bina esas haliyle yenilenmiştir. Ağaçlık ve iyi düzenlenmiş bir bahçe içinde yer almaktadır. Yapı bir zemin ve iki kattan oluşmaktadır. Kagir olan yapı oldukça büyük bir kitledir. Batı avrupa mimari üsluplarıyla yapılmış eklektik bir yapıdır. Levanten yaşantısına uygun olarak Victoryen-ampir karışımı bir üslupta inşa edilmiştir. Özellikle dik kesik konik çatılar ve saçakları taşıyan destek strüktürler Viktoryen üslubunun özelliğidir (Ft. 3. 51).

Ft. 3. 51. Anadolu Kulüp binası çatı katı görünüşü (Tuğlacı, 1995)

Üst pencerelerde ise Ampir üslubunun özelliği olan madalyonlara yer verilmiştir. Bu yapı sosyal etkinlikler bakımından, her zaman önemli bir buluşma yeri olmuştur. Görkemli ve büyük kütlesiyle ve mimari üslubuyla bugün dahil, adanın önemli yapılarından biri olmaya devam etmektedir (Ft. 3. 52) (Zaloğlu, 1989, s.137).

Ft. 3. 52. Anadolu Kulübü Büyükada Şube yapısı ön görünüş (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 1. 17. Saat Kulesi ve Fetih Taşı (XX. yy.) (Şekil 3. 4 - 17)

İskele Meydanı ve 23 Nisan Caddesi üzerinde yer almaktadırlar. Büyükada'nın simgesi olan Saat Kulesi, 1918 yılında Antoine Sagredo isimli şarap firması tarafından yaptırılmıştır. Bu kule şarap satışı için kısa bir süre kullanılmıştır (Tuğlacı, 1995, s. 582). 1923 tarihli fotoğraflar, ilk saatin kulenin üstünde değil, yandan “çıkma” olduğunu gösterir. Kulenin tepesindeki sivri külâhı taçlandıran pirinç alemin yerinde bir rüzgârgülü, dört yanında sayvanlı posta kutuları bulunuyordu (Ft. 3. 53). Dairesel çim tabandan kuleye açılan kısa yollarda ulaşılan kutular bir süre sonra kaldırılmış, aralıklar silme çimle örtülmüş ve yekpare taban çitle çevrilmiştir. 1950'lerde Saat Kulesi'nin yanındaki revaklı binanın çatısına yerleştirilen (ve kadranı kuleninkinden büyük olan) saat, “kulesever”lerin tepkisi üzerine kısa sürede kaldırılmıştır. (Deleon, 2003, s.23).

Ft. 3. 53. Saat Kulesi ve Eski Aya Yani Kilisesi (1920). (Milas, 2000b)

Günümüzde değişik renklerde çiçek tarhlarıyla dilimlenmiş sekizgen bir “park” içinde oturan Saat Kulesi, restorasyonla birlikte flora ve bitkisel motifli vitraylarla tezyin edilmiştir (Ft. 3. 54) .

Ft. 3. 54 Saat Kulesi ve bulunduğu meydandan bir görünüş (2001)

Bugün Saat Kulesi'nin arkasında 23 Nisan Caddesi'nde bulunan küçük parkın yerinde, eski mezarlık kilisesi küçük ahşap Aya Yani (Haglos İoannes) Kilisesi vardı (Ft. 3. 53). 1948 'de bu kilise Belediye tarafından istimlak edilmiştir. Bu alanda yapılan parka, 1953 yılında İstanbul Fetih Cemiyeti tarafından, Baltaoğlu Süleyman Bey tarafından Ada'nın fethini belirten, mermer bir sütun konmuştur (Ft. 3. 55) (Akpınar, 1984). Küçük bir bahçe içinde, gül ağaçları arasında yükselen dairesel tabanlı, soğan kubbeli ve soğan alemli bir mermer sütun olan bu anıtsal taşın üzerindeki kabartmalı yazıda;

” Büyükada Kalesi İstanbul fethinden evvel Kaptan-ı Derya Baltaoğlu Süleyman Bey tarafından fetih edilmiştir (İ. F. Derneği 1953) “

ifadesi bulunmaktadır. Fetih Taşı'nın önünde (Osmanlı donanmasını simgelediği söylenen) demir bir çapa görülür. (Deleon, 2003)

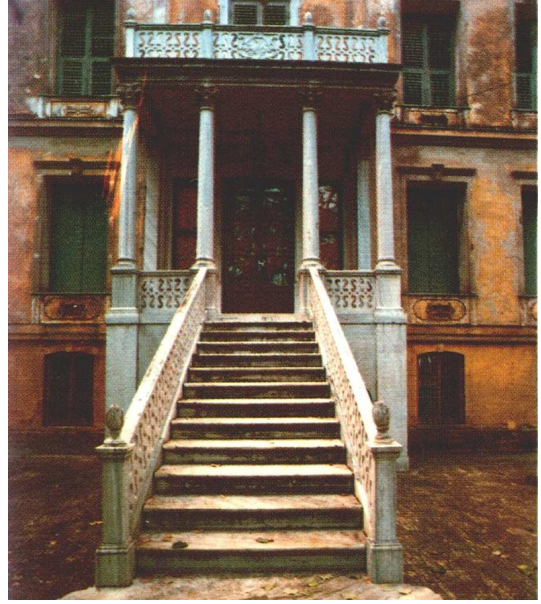

Ft. 3. 55. Kilise yerine yapılan park ve içindeki mermer sütun (2003)

3. 5. 2. Sivil Mimarlık Örnekleri

3. 5. 2. 1. Vatikan Büyükelçilik Köşkü (XIX. yy) (Şekil 3. 4 - 18)

Maden mahallesi, Şehbal Sokağında yer alan yapı, (Ft. 3. 56, 57) 1818 yılında eski bir saray olarak yapılmıştır. İlk sahibi bayan Bartolomeo Iustiniani tarafından, 1908 yılında papa vekillerine yazlık konut sağlamak amacıyla Vatikan'a armağan edilmiştir. 5 Nisan 1932'de papalık makamı İstanbul temsilciliği adına kayıtlı iken, 6 Mart 1965'te Vatikan Devleti tüzel kişiliğinin malı olmuştur (Tuğlacı, 1995, s. 438). Köşk 3 katlı, kagir bir yapıdır ve günümüzde yaz aylarında kısa bir dönem misafirhane olarak kullanılmaktadır.

Ft. 3. 56. Vatikan Elçilik binası girişindeki işlemeli mermer merdiven

Ft. 3. 57. Vatikan Elçilik binası (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 2. 2. Mizzi Köşkü (Al Palas) (XIX. yy) (Şekil 3. 4 - 19)

Köşk, Nizam mahallesi Çankaya caddesinde yer almaktadır. 1860 yılında Maltız George Mizzi isminde Malta adasından, İngiliz uyruklu bir avukat tarafından inşa edilmiştir. 1930-1940 yılları arasında otel olarak hizmet veren köşk, İkinci Dünya savaşı yıllarında kullanılmamıştır. 1952'den sonra yeniden kullanıma açılmıştır. Köşk kagir ve üç katlıdır. Köşkün solunda görülen dört köşeli kulenin tepesinde, Giovanni Mizzi (George Mizzi'nin oğlu) tarafından ikinci bir kule daha yaptırılmıştır. Her yanı camla çevrilmiş olan,içinde otomatik döner bir mekan yer alan kule, rasathane olarak kullanılmaktaydı. Astronomi'ye özel merakı olan Mizzi, berrak gökyüzü yaz gecelerinde buradan teleskopla yıldızları seyrederdi (Tuğlacı, 1995, s.349).

Ft. 3. 58. Mizzi Köşkü ön cephesinden görüntü (Tuğlacı, 1995)

Yapı günümüzde yaz aylarında oda oda ailelere kiraya verilmektedir. Bugün bir sayfiye konutu olarak kullanılan ve bir zamanlar “San Remo” oteli adını taşımış olan köşk, günümüzde “Al Palas” olarak bilinmektedir (Ft. 3. 58).

3. 5. 2. 3. Saydam Planet Otel (Hotel Delakuridis) (XIX. yy)

(Şekil 3. 4 - 20)

Rıhtım ve İskele Caddeleri tarafından çevrilmiş olan yapı, 1867’de eski vapur iskelesiyle beraber, Fransız iş adamı J.Baudovy tarafından iki katlı bir otel olarak inşa edilmiştir. 1890 yılında Yani Delakuridis tarafından satın alınmıştır. Yeni sahibinin girişimleriyle yapıya bir kat ilavesi yapılmıştır (Ft. 3. 59) (Milas, 1988a, s. 167,174).

Ft. 3. 59. Otel Saydam, 2002

Yapı üç katlıdır. Alt katı kagir, üst katları ahşap olan otel 26 odalıdır. Özgün işlevini değiştirmeden günümüze kadar gelebilen otelin gazinosu, önce dükkan, sonra tekrar gazino ve bir süre Ankara pazarı olarak kullanılmıştır. Bugün gazino otelin kafesi olarak kullanılmaktadır. (Tuğlacı, 1995, s. 553). Yapı, son olarak 1994 yılında restore edilmiştir ve günümüzde Saydam otel olarak kullanılmaktadır.

3. 5. 2. 4. Eski Çankaya Oteli (Hotel Des Princes=Hotel Bel-Er)(XIX. yy) (Şekil 3. 4 - 21)

Nizam mahallesi, Çankaya Caddesi'nde yer alan yapı, XIX. yüzyılın sonlarına doğru İngiliz uyruklu M. Agopyan tarafından konut olarak inşa ettirilmiştir. Birinci Dünya savaşıdan sonra köşk sahipleri tarafından otel haline getirilerek "Hotel des Princes" adıyla anılmaya başlanmıştır. 1925 yılında Agop Kantar tarafından kiralanarak "Hotel Bel-Er" adıyla 1950 yılına kadar hizmet vermiştir. Daha sonra 1985 yılında Çankaya Oteli olarak yazlıkçılara kiralanmıştır (Ft. 3. 60) (Tuğlacı, 1995, s. 556).

Ft. 3. 60. Eski Çankaya Oteli ön görünüşü (Tuğlacı, 1995)

Bahçe içinde yer alan ahşap yapı Neo-klasik üsluptadır. Üç katlı ahşap yapıda bezeme ön cephede toplanmıştır. Ön cephede tam ortada girişten çatıya kadar yükselen çıkma ve çatısının şekli ile düşey planda anıtsallık

ifadesi aranmıştır. Birinci kat girişinde ve pencere üzerinde yer alan at nalı kemerler İslam kaynaklıdır. Pencere üzerindeki sağır kemer içine, iki adet yıldız geçme yerleştirilmiştir. Giriş üzerinde yer alan at nalı kemerde, dokuz kollu yıldız motifi görülür. Yapının köşesinde yüksek iki sütunlar, başlıklarında ikiz sütunçeler ve mukarnas kesitli bir bezeme vardır. İkinci kat pencere eteğinde Selçuklu – Osmanlı ahşap ve taş oymacılığının belirgin örgesi altı kollu geçme yıldız ve üst başlığında ise yine aynı dönemin taş ve ahşap oymacılığı örneklerinden alınmış üçlü nişler vardır. Yine aynı katın balkon parmaklı sekiz kollu yıldızlardan oluşur. Bunlar İslam kökenlidir. Saçak furuşlarında kare olup, çerçeve içinde tek ve sekiz kollu yıldız motifleri yer alır (Zaloğlu, 1989, s. 69). Yıkılmadan önce giriş eksenine göre simetrik mimaride, iç sofalı planlıydı. İç sofanın dışa açık olan giriş yüzünün karşısında merdiven boşluğu yerleştirilmişti. Sağlı sollu ve köşe odalar sofaya açılır, köşe odaların arasında hizmet bölümleri vardı. Ahşap girişin üstü çıkma olarak düzenlenmişti (Tuğlacı, 1995, s.556).

1988 yılında bakımsızlıktan harap olan otel binası yıktırılarak, dış görünüşü eskisine benzer, altı dubleks daireli bir apartman şeklinde yeniden yapılmıştır. Bugün bu yapı bir bodrum, üç normal kat ve bir çatı katından oluşmaktadır. Yapının ana girişi güney batı yönündedir. Kare planlı olan yapının yeni iç planında, ana merdiven planın ortasında yer alır. Zemin katta bulunan üç dubleks daire merdivenin etrafında dizilerek kurulmuştur. Günümüzde bu daireler, yazlık konut olarak kullanılmaktadır.

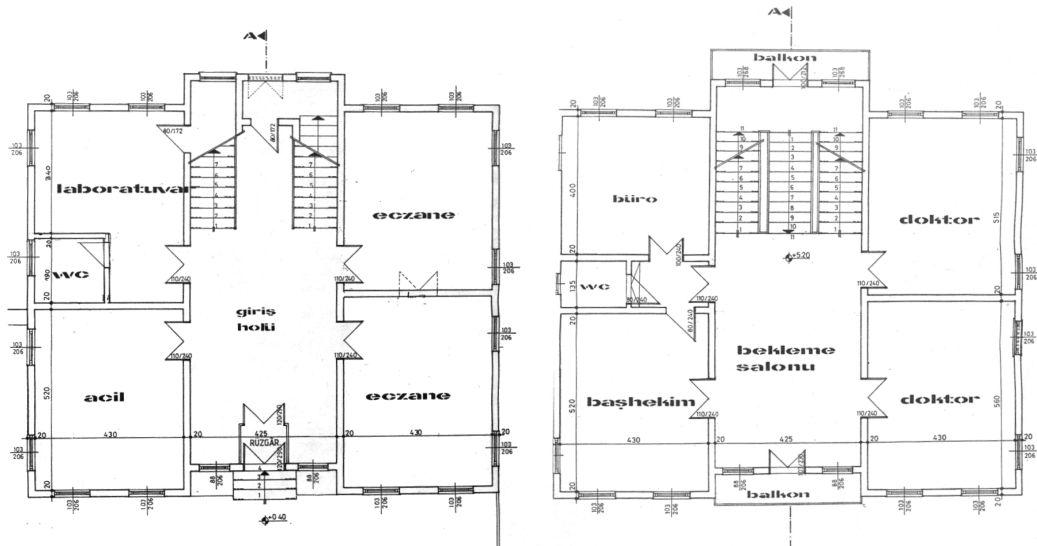
3. 5. 2. 5. Eski Belediye Binası (Canbulad Köşkü) (XIX. yy)

(Şekil 3. 4 - 22)

Nizam Mahallesi Çankaya Caddesi'nde yer alan bahçeli ahşap köşk XIX. yy. sonlarında inşa edilmiştir. Köşk, 1957'den 1984'e kadar İstanbul belediyesine bağlı Adalar Belediyesi Şube Müdürlüğü olarak kullanılmıştır. 1 Ağustos 1984 günü yürürlüğe giren kararname ile yapı bağımsız bir kuruluş olan Adalar Belediyesi'nin resmi makamı olmuştur (Tuğlacı, 1995). 1996'da Adalar Belediye'sinin taşınmasından sonra yapı kullanılmamıştır (Ft. 3. 61).

Ft. 3. 61. Eski belediye binası ön görünüş (Tuğlacı, 1995)

Şekil 3. 12. Çankaya Köşkü zemin kat ve 1. kat planı

Çankaya Caddesine bitişik olan yapı, kagir bodrum kat üzerinde üç ahşap katlı inşa edilmiştir. Yapının girişine, caddeden sekiz basamakla çıkılır. Yapı iç sofalı plan tipinde, “karniyarik şeması”nda kurulmuştur (Şekil 3. 12).

Kat planlarında, dikdörtgen orta sofanın etrafında simetrik dört oda dizilmiştir. Yapının görkemli ahşap merdiveni girişin kuzeyinde kurulmuştur. Çift kollu döner merdivenden yirmi iki basamakla orta kata çıkılır. Bu kattan merdivenin tam ortasında kurulan on bir basamakla orta kota çıkılır. Bu kottan iki ayrı kola ayrılarak, her iki koldan on bir basamakla üst kata çıkılır. Yapının arka bahçesinde Kanarya Sokağına açılan bir kapısı vardır. Bahçenin ortasında bir havuz bulunmaktadır. Yapıda bahçeyi çevreleyen yüzü arka sokağa bakan bir ek bina bulunmaktadır.

Günümüzde mülkiyeti Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ait olan yapı, 14 Aralık 2002 tarihinde Büyükşehir Belediye meclis kararı ile 30 yıl süreliğine kullanılmak üzere, Adalar Belediye Başkanlığı'na verilmiştir. Adalar Belediyesi meclis kararı ile bina sağlık hizmetlerinde kullanılmak üzere S.S.K.'ya 30 yıl süre ile verilmiştir.

3. 5. 2. 6. İliasko Yalı (Arab İzzet Paşa Köşkü) (XIX y.y)

(Şekil 3. 4 - 23)

Nizam Mahallesi Çankaya Caddes'nde yer alan köşk XIX yy. sonlarında inşa edilmiştir (Ft. 3. 62, 63). Mülkiyeti ilk sahibi Konstantinos İliaskos'tan, Arab İzzet Paşa'ya geçmiştir. Bodrum katı ile birlikte üç katlı, çatı arası bulunan yarı ahşap köşk 1978'de acımasızca yıktırılarak yerine bugünkü kagir köşk inşa edilmiştir. Köşk görkem ve güzelliğinin yanı sıra, ünlü Sovyet devrimcisi Troçki'nin B.ada'daki ilk konutu olması bakımından da büyük önem taşımaktadır. İtalyan sarayını andıran köşkün tavanlarına yağlı boya nefis Tablolar resmedilmişti. Ancak 1931 yılında çıkan yangında köşk önemli derecede yanmış ve oturulamayacak duruma gelmişti. Ayrıca Troçki 'nin çıkan bu yangında evraklarının birçoğu yanmıştı ve bunun üzerine Troçki 1932'de tekrar adaya dönene kadar Moda'ya taşınmıştı (Tuğlacı, 1995, s. 289, 290). Günümüzde dokuz dairelik yazlık konut olarak kullanılmaktadır.

Ft. 3. 62. İliasko köşkünden cephe görünüşü (Milas, 2000b)

Ft. 3. 63. İliasko köşkünün deniz cephesinden görünüşü (Milas, 2000b)

3. 5. 2. 7. Büyükkada Kültürevi (Fabiato Köşkü) (XIX. yy)

(Şekil 3. 4 - 24)

Nizam Mahallesi Çankaya Caddesi'nde bulunan yapı, 1878 yılında kayıtlara göre otel olarak yapılmışsa da, otel olarak kullanımı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Yapı Rum ve İtalyan kökenli aileler (1912'de Fabiato ve ailesi gibi) arasında birkaç kez el değiştirdikten sonra, varislerinin vefatı üzerine 1993'de Maliye'ye devredilmiştir. 1995 yılında Hazine tarafından Emniyet Genel Müdürlüğü'ne tahsis edilmiş, 1997'de Kültür Bakanlığına devredilmiştir (Ft. 3. 64). Bu Bakanlık tarafından 25 yıllığına “ Turing Kurumu'na” onarım ve çok amaçlı kullanımı için tahsisi yapılmıştır. Yapı 1997 yılında Turing tarafından yürütülen, 8 ay süren restorasyon çalışmasından sonra 30 Mayıs 1998'de Büyükkada Kültürevi olarak kullanıma açılmıştır (Ft. 3. 65) (Gülersoy, 2001).

Ft. 3. 64. Büyükkada Kültürevi restorasyon öncesi (Gülersoy, 2001).

3364 m² alanda bulunan yapının , bodrum katında mutfak, lavabo, wc'ler ve depolar, giriş katında kitaplık ve kışık cafe bulunmaktadır. Üst katında ise kuyruklu bir piyano konarak konserlere ve çeşitli toplantılara ayrılmıştır. Üst kat lake mobilyalarla açık ve hafif renklerde dekore edilmiştir. Beş terastan oluşan eğimli bahçedeki eski setler, yeni baştan yapılmış, tuğla olarak yenilenmiş ve zeminler doğal taş bloklarla kaplanmıştır (Gülersoy, 2001).

Ft. 3. 65. Restorasyon sonrası
Kültürevi girişi (Gülersoy, 2001).

Ft. 3. 66 . Kültürevi giriş katı
sofası (Gülersoy, 2001).

Günümüzde Kültürevi'nde çocuklara yönelik müzik dersleri verilmekte, resim sergileri, bahçesinde yaz akşamları klasik batı müziği, opera ve operet eserlerinin konu edildiği açık hava konserleri, enfes dans geceleri düzenlenmektedir. Kültürevi etkinlikleri ,Ada halkını kültürle birleştirmiştir. Ayrıca XXI. yy.da adanın kültürel dönemini başlatması nedeniyle büyük bir dönüşüm ve bir devrim niteliği taşımaktadır.

3. 5. 2. 8. Con Paşa Köşkü (XIX. yy) (şekil 3. 4 - 25)

Nizam Mahallesi,  ankaya Caddesi'nde yer alan köşk 1880 yılında inşa edilmiştir. Bahçeli ahşap köşkün ilk sahibi Con Paşa tarafından mimar Arhilevs Policis'e inşa ettirilmiştir. 1938 yılında mülkiyeti Borava Ailesine geçmiştir. 2010 m²'lik bir alanda bulunan İki katlı ahşap yapı Eklektik üslubun özel örneklerindendir. Yapı Art-Nouveau, Neo-Klasik, Neo-Gotik ve Viktoryen

üsluplarını göstermektedir. Balkon ve bahçe parmaklıklarında, payandalarda, sütunlarda Art-Nouveau gözlenmektedir. Yapının pencereleri Neo-Klasik üslup, çatı kuleleri ve yüksek bacaları Neo-Gotik üslup özelliğidir. Tüm cephelerini kaplayan özel ahşap işçiliğiyle tarihi önem taşımaktadır.

Ft. 3. 67. Con Paşa Köşkü Çankaya Caddesi'nden görünüşü (Milas, 2000b)

Yapı dikdörtgen planlı olup, ortadan girişli bütün yüzlerinde ahşap sütunlu yarı açık balkonlar vardır. Yapıda 15 oda, 1 mutfak, 2 banyo, 3 tuvalet ve 1 ofis bulunmaktadır. Bu zarif ve görkemli köşkün oda ve salonlarının tavan ve duvarları renkli resim ve nakışlarla süslüdür. Köşkün bahçesinde halen mermerden bir selsebil, heykeller ve motorla işleyen kulübeli büyük bir kuyu yer almaktadır (Ft. 3. 67, 68) (Tuğlacı, 1995, s.233).

Büyükada'daki tarihi yapılar arasında en ilginç örneklerden biri olan bu köşkün onarılarak müzeye dönüştürülmesi gündemdeydi. Günümüzde Borava Ailesi tarafından yazlık köşk olarak kullanılmaktadır.

Ft. 3.68. Köşkün mermer merdivenli girişi (Milas, 2000b)

3. 5. 2. 9. Prenses Otel (Ankara Palas Oteli) (XIX. yy)

(Şekil 3. 4 - 26)

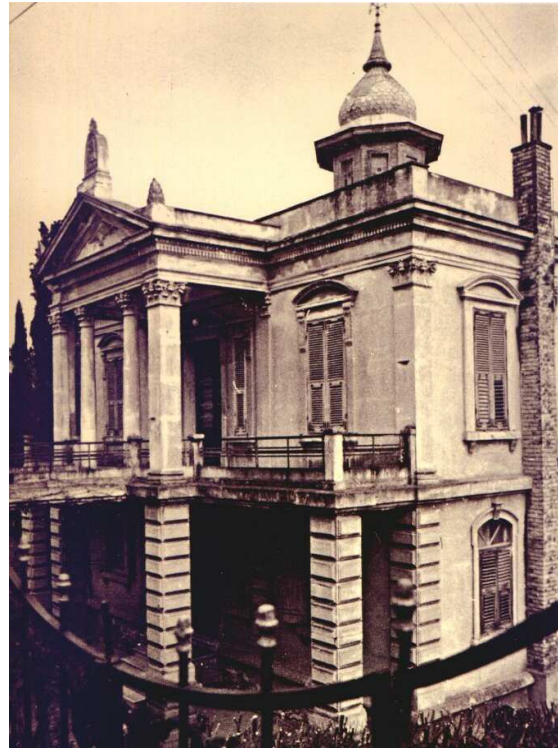
Nizam mahallesi, 23 Nisan Caddesi üzerinde, Büyükada vapur iskelesinden saat kulesine doğru çıkarken doğu yönünde yer almaktadır. 1890 senesinde Hotel Etranger ismi ile inşa edilmiştir. 1895 senelerinde Hotel Petersburg, 1900 senelerinden sonra ise New Hotel ismini almıştır. 1923 senesinden itibaren Ankara Palas Oteli ismiyle hizmet vermiştir (Milas, 1988a). 437 m²'lik alanda bulunan üç katlı kagir yapının zemin katında yedi dükkan, oyu++++n salonu ve bir mağazası vardır. Günümüzde onarım gören yapı Prenses Otelleri zincirine katılarak hizmet vermektedir (Ft. 3. 69).

Ft. 3. 69. Prens Otelin ön cephesinden bir görünüş

3. 5. 2. 10. Sapuncakis Köşkü (XX .yy) (Şekil 3. 4 - 27)

Maden Mahallesi ,
Yılmaztürk Caddesinde
bulunan yapı, II. Abdülhamid
sarayı mensuplarından
Halep'li Yorgi Sapuncakis
tarafından 1904 yılında
yaptırılmıştır. Yapının mimarı
Atina üniversitesinden Prof.
Fotiadis, kalfası ise Simota'dır.
Grek üslubunda inşa edilmiştir
(Ft. 3. 70). 1962 yılında
hazineden Bağrım ailesine
geçmiştir. Yapı 1972'de
geçirdiği yangından sonra
kubbesiz olarak restore
edilmiştir. (Ft. 3. 71, 72)

Ft. 3. 70. Sapuncakis Köşkü (1972
Yangınından önce) (Milas, 2000b)

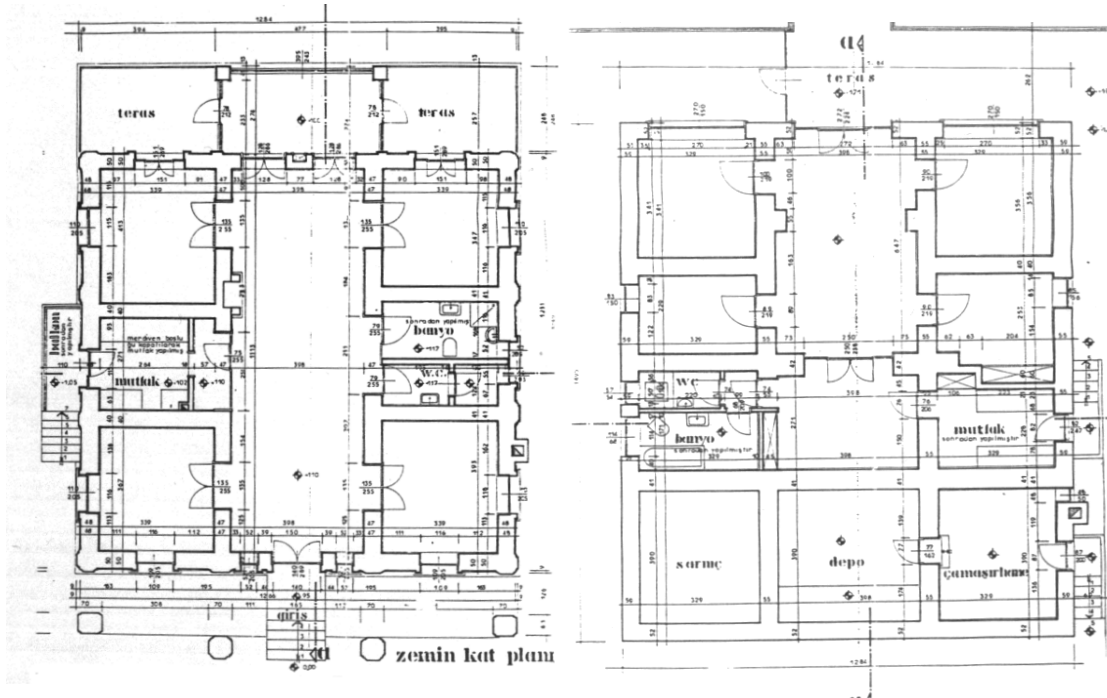

Ft. 3. 71. Sapuncakis Köşkü ön görünüş (Milas, 2000b)

1095 m² 'lik alanda yer alan yapı üç katlı ve kagirdir. Yapının pencereleri, kapı önü çıkmasını taşıyan sütunlar ve çıkmadaki üçgen form üzerindeki süslemeler Neo-Yunan üslup özelliği taşımaktadır. Yapının muhtelif yerlerinde mason sembolleri vardır. Yapının, iki dış kapısı üzerinde döküm demirden yapılmış, 16 arı vardır. Yapının girişinde bulunan ikisi yuvarlak, ikisi dikdörtgen dört sütun, kapı önü çıkmasını taşımaktadır. Alt katta da üst balkonu taşıyan dikdörtgen dört sütun bulunmaktadır. Kapı önü çıkıntısının üstünde bir üçgenin çizilmiş olduğu görülür. Üçgenin içinde bir göz resmi vardır ve gözün çevresinde ışığın parıldadığını ifade eden çizgiler mevcuttur. Üçgenin üstündeki bir levhada, 5 akasya ağacı üstünde iki kişi el tutuşmakta, önlerinde de bir arı kovanı bulunmaktadır (Tuğlacı, 1995, s.396).

Yapının girildiğinde büyük dikdörtgen salon tavanının ortasında eskiden 8 pencere ile aydınlatılan ahşap bir kubbe bulunmaktaydı. Kubbenin tam ortasında doğu ,batı , kuzey ve güneyi gösteren rüzgar gülü ve uçuşan üç

kırlangıç resmedilmişti. Kubbenin iç duvarları gök mavisi rengindeydi. Kubbenin altı bölümünde dört ayrı inanışı simgeleyen frekler bulunuyordu. Salona giriş kapısı tarafındaki duvarda Jüpiter, resminin yanında daha küçük harflerle parantez içinde (yapıcı), Apollus adı yanında parantez içinde (koruyucu) ve Mars'ın yanında ise, yine parantez içinde (yıkıcı) terimleri yazılmıştı. Bu yazıların altında daha küçük yazılarla Yunan-Romen üçlüsünün simgesel resimleri ibaresi okunmaktaydı. Tam karşı duvarda Baal Chamin (yapıcı), Azerbaal (koruyucu), Asdraubal (yıkıcı), yazıları okunmakta ve altında Asur-Finike üçlüsünün simgesel resimleri ibaresi yer almaktaydı. Sağ duvardaki resimde Ammon (yapıcı), Apis (koruyucu), Osiris (yıkıcı), yazıları bulunmaktaydı. Sol duvardaki resimde ise Brahma (yaratıcı), Vişnu (koruyucu) ve Siva (yıkıcı) yazıları yer almakta ve altında da Mısır-Teb üçlüsünün simgesel resimleri ibaresi okunmaktaydı. Bu fresklerin fonu gök mavisi olup çeşitli tonda mavi çiçeklerle çerçevelenmişti. Tanrılarda egemen renkler kırmızı, turuncu ve kahverengiydi. Binanın giriş kapısının üstünde büyükçe bir taş gözükür. Taşın üzerinde 5 akasya ağacı bir erkekle bir kadın bir arı kovanı ve bir arı ilgiyi çekmektedir. Erkeğin başında taç vardır (Tuğlacı, 1995, s.397).

Şekil 3. 13. Sapuncakis köşkü zemin kat ve bodrum kat planları

Malta taşından yapılmış olan bu köşk, bodrum kat, zemin kat ve bir normal kattan oluşmaktadır. Yapının 1. katına Yılmaztürk Caddesi'nden bir köprüyle bağlanılmakta. Bu köprü kuzey batı yönündeki ana girişi belirler. Yapı, dikdörtgen sofanın iki yanına odaların dizilmesiyle oluşan, iç sofalı plan tipinde “karniyarik şeması”nda kurulmuştur (Şekil 3. 13). Sofanın güney batı yönünden, deniz tarafındaki balkona ulaşılır. Yapının eski planındaki merdiven boşluğu kapatılarak mutfak yapılmıştır. Bu nedenle zemin kat ve bodrum kata dışardan bir merdivenle ulaşılmaktadır. Bugün üç bağımsız bölüm olan köşkün zemin katı, Bağrımcı ailesi tarafından daimi konut, diğer katlar ise yazlık konut olarak kullanılmaktadır.

Ft. 3. 72. Sapuncakis Köşkü ön ve yan cephe (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 2. 11. Büyükada Rum İlkokulu (XX. yy) (Şekil 3. 4 -28)

Okul 1850 yılında azınlık çocuklarına ilk öğrenimi vermek üzere Rum Cemaati tarafından kurulmuştur (Ft. 3. 73). Ahşap yapı 1911 yılında,

tamamen yanmıştır. 1911'den itibaren Rum Cemaatinin idaresinde bulunan ve cemaatin idare ettiği binada öğretime devam edilmiş ve üç sene sonra 1914'te yanan okulun temelleri üzerine şimdiki kagir bina, 51/974 sayılı fermanla inşa edilmiştir. 1923 yılına kadar okul iki kısma ayrılmış, bir tarafı kızlara, diğer tarafı erkeklere tahsis edilmek suretiyle öğretime devam edilmiştir. 1923'ten itibaren kız ve erkek kısımları birleştirilmiştir. Okul Maarif Bakanlığına bağlı olarak çalışmaktaydı. 1923'e kadar okulun gerek öğretimi ve gerek ihtiyacı, cemaat yöneticileri tarafından temin edilmiştir.

Bahçeden yedi basamakla yapının girişine çıkılır, ayrıca yapıda hem doğu hemde batı yönünde bahçeye iniş vardır. Girişte çok amaçlı salona varılır, salonun batı ve doğu yönündeki koridorlardan dersliklere geçilir. Yapının üst katlarına salonun doğu ve batı yönündeki köşelerinde bulunan yirmi basamaklı merdivenle çıkılır. Yapı 1999 yılının ağustos ayındaki depremde ağır hasar almıştır. Bu nedenle eğitime kapatılarak bina boşaltılmıştır.

Ft. 3. 73. Büyükada Rum İlkokulu (Tuğlacı, 1995)

3. 5. 2. 12. Büyükada Vapur İskelesi ve İskele Binası (XX.yy)

(Şekil 3. 4 - 29)

Büyükada'nın ilk ahşap Vapur İskelesi, 1899 yılında eski Plaj Oteli'nin hemen yanında inşa edilmişti. II. İskele ve binasının yapımına 1914 yılında bugünkü yerinde başlandı, 1915 yılında tamamlandı. Planı İzmitli mimar Mihran Azaryan tarafından çizilen iskelenin rıhtımı da İstanbul Ordu Levazımı Reisi Topal İsmail Hakkı Paşa tarafından yapıldı. Padişah V. Mehmet Reşat döneminde inşa edilen yapının alt katında bilet satış gişeleri ve bekleme salonları vardı. İkinci katı ise 1918 -1923 yılları arasında gazino, Cumhuriyetin ilanından Demokrat parti'nin 14 Mayıs 1950'de iktidara geçiş tarihine kadar ise CHP adalar İlçe Merkezi olarak kullanılmıştır. Bu tarihten sonra ise gazeteci Cemil Tekçe, romancı Turan Aziz Beler'le birlikte Ada'nın ilk sinemasını yapının bu katında kurmuşlardır (Seyhan edit., 2001, s. 24).

İki katlı kagir yapı Neo-Klasik Osmanlı üslubundadır. Yapının zemin katında anıtsal izlenim veren Osmanlı kemeri kullanılmıştır. Kolonların köşelerinde mukarnas izlenimi veren bezemeler yapılmıştır. Yapının dış yüzü dikdörtgen taş bloklarla kaplı olup yer yer alçı saraklar, bordürler ve sarkıtlarla bezenmiştir. Yapı değişik boyutlarda çini ve çini panolarla süslenmiştir. Üzeri kiremit kırma çatıyla örtülü olan yapıda ortada yer alan firuze renkli çini kasnaklı dilimli örtüyle bezenmiş bir süs kubbesi bulunur. Yapının birinci katı iki dikdörtgenin uzunlamasına yerleştirilmesinden elde edilmiştir. Girişin birinci bölümünü oluşturan dikdörtgen planlı mekanın ortasında uzun koridor biçiminde bir hol ve bu koridorun iki uzun kenar çevresine karşılıklı sıralanmış dükkanlardan oluşmaktadır. “Y” biçiminde düzenlenen iskelenin holü yapının ikinci bölümüne açılmaktadır. Sekizgen holün girişinin iki tarafına bilet gişeleri yerleştirilmiştir. Gişelerin karşı köşelerinde ise birer bekleme salonu bulunur. İkinci katında ise deniz tarafındaki bir büyük dikdörtgen terasa açılan ve birinci kattaki birinci bölümün ortasındaki dikdörtgen giriş holünün üstünde bulunan, dikdörtgen lokal salonu ve bu salona açılan iki büyük oda, çay ocağı, tuvalet ve lavabolar ile yapının ön cephesinde yer alan terasa açılan salondan

oluşmaktadır. Yapının dış duvarı yer yer alçı saraklar, bordürler ve sarkıtlarla bezenmiştir. Yapı ayrıca değişik boyutlarda çini ve çini panolarla süslenmiştir. Büyük bir grubu beyaz hamurlu Kütahya çinilerinden oluşan bu çiniler arasında yavru ağzına çalan çiniler dikkati çekmektedir. Yapının tavanları mozaik, bazı kemerlerin kavisleri ve bazı ünitelerin tavanları alçı işçiliği ile süslenmiştir (Seyhan edit., 2001, s. 24, 25).

Ft. 3. 74. Vapur İskele binası deniz cephesinden görünüş (Tuğlacı, 1995)

Yıllar içersinde deforme olan ve yer yer hasar gören yapının restorasyon çalışmasına Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğüne 1999 yılında başlandı ve 2001 yılında özgün görünümü ile tamamlandı. Günümüzde binanın üst katı Turing tarafından dekore edilerek pastane olarak hizmete girdi. Pastanede kullanılan her aksesuar gemi ve deniz karakterli seçildi. Girişte karşıya gelen boş bir duvar kotra, yat ve şarpi modellerini ve oyuncaklarını sergileyen aynalı bir dolapla değerlendirildi. Yüksek duvarlar ise eski vapur tarifeleri ve Şirket-i Hayriye belgelerinin yanı sıra İstanbul kitaplığından alınan çok ender ve değerli İngiliz amirallik

haritalarının Adalar ölçümlerini gösteren 1800'lere ait baskıları ile donatıldı. Üç salon ve ön arka olmak üzere iki geniş terastan oluşan bu şık kafenin tüm dekorasyonu Turing Genel Müdürü Çelik Gülersoy tarafından yapılmıştır.

Ft. 3. 75. Vapur iskele binası yol cephesinden görünüş

3. 5. 3. Günümüzde Bulunmayan Sivil Mimarlık Örnekleri

3. 5. 3. 1. Plaj Otel (Hotel De La Plage) (XIX. yy) (Şekil 3. 4 -30)

Maden Yalı Mahallesi, Altınordu Caddesi'nde deniz kenarında yer alan yapının ilk sahibi Nikolaki Seferoğludur. 1870 yılında tamamlanan ahşap yapı dört katlı ve otuz odalıydı. Geniş bir bahçesi bulunmaktaydı. Otel geniş bir lobi, berber dükkanı, camlı köşk, üç katta ayrı oturma salonu, piyanolar antika Tablolar büfeler, ahşap motifli tavanlar ve büyük bir kahvaltı salonuna sahipti (Tuğlacı, 1995, s.554). 27 Temmuz 1991 günü çıkan yangında yanmış olan yapı günümüzde mevcut değildir. 1994 yılında yapının restorasyon projeleri

hazırlanmışsa da, maliyetinin yüksekliği ve bir yatırımcı bulunamaması nedeniyle tekrar yapılamamıştır (Ft. 3. 76).

Ft. 3. 76. Eski Plaj Oteli'nin denizden görünüşü, 1977 (Milas, 2000b)

3. 5. 3. 2. Sivastopal Köşkü (Trocki'nin Yaşadığı Köşk)

(XIX. yy) (Şekil 3. 4 - 31)

Nizam Mahallesi Hamlacı Sokağında yer alan köşk, 1884 yılında İngiliz şato mimarisi tarzında yapılmıştır. Ünlü Sovyet devrimcisi Trocki, 1932 yılının Ocak ayında Ada'ya tekrar döndüğü zaman Büyükada'da oturduğu ikinci köşk (ilk köşkü İliasko Yalı'dır) Sivastopal Köşkü olmuştur. Trocki 1933 yılında İstanbul'dan ayrılana kadar bu köşte oturmuştur. 3571 m²'lik bir alanda kagir olarak inşa edilen yapı, geniş bir bahçe içinde yer almaktadır (Tuğlacı, 1995, s. 413). Bu köşk günümüzde oldukça bakımsız ve harap durumdadır (Ft. 3. 77).

Ft. 3. 77. Sivastopal Köşkü deniz cephesi (Milas, 2000b)

3. 5. 3. 3. Seferoğlu Köşkü (Azeryan Köşkü) (XIX yy)

(Şekil 3. 4 - 32)

Günümüzde bulunmayan Çankaya Caddesi'nde ki köşk, Amerikan uyruklu tanınmış silah tüccarlarından Ermeni Katolik Joseph Azariyan tarafından yaptırılmıştı. Mimari planları Mimar Fotiadis ile Yorgo Simota Kalfa tarafından yapılmıştı. Yapımına 1885'de başlanmış ve 1890'da tamamlanmıştı (Ft. 3. 78). Köşk Azaryan Efendi'nin ölümünden sonra 1926'da Niko Seferoğlu tarafından satın alınmıştı. Mütareke yıllarında kulüp olarak kullanılmış, 1972'de ise mülkiyeti bugünkü sahipleri Tekno-Mesken A.Ş ye geçmiş ve Büyükkada Tenis ve Su Sporları Kulübü'nün yönetim binası olmuştu (Tuğlacı, 1995, s.211). 25 Ağustos 1999 yılında çıkan bir yangın sonucu tamamen yanan yapı bugün bulunmamaktadır.

Azeryan Köşkü, alanın eğimine uygun olarak yamaca oturtulmuştu. Yapı kagir bir bodrum kat üzerinde iki ahşap kat ile bir çatı katında

oluşuyordu. Yapı cephesinde Ampir, Art-Nouveau ve Neo- Gotik üsluplarını göstermekteydi. Eklektik üslupta bir yapıydı. Sivri konik çatıları, sivri konik çatılı kulesi, yüksek bacaları Neo- Gotik üsluptaydı. Bu çatılar yer yer Art-Nouveau ve Ampir üslupta süslenmişti. Pencere söğelerinin etrafındaki düz ve birbirine geçmiş çıtalar ampir özellik taşımaktaydı. Kargir bodrum katının önünde revak bulunmaktaydı. Revaklar üzerinde geniş ve açık teras vardı.

Ft. 3. 78. Seferoğlu Köşkü, Ağustos 1999 (Milas, 2000b)

Yapı iç sofalı karniyarık plan tipinin güzel bir örneğiydi. Bodrum katta, sarnıç, mutfak, çamaşırhane, mahzen, kiler gibi bölümler vardı. Sütun ayakları ve kemerler tuğladandı. Açma (Revak-arkada) önünden iki yarım kollu mermer basamaklarla açık terasa çıkılırdı. Cadde yönündeki giriş, yol kotu seviyesinde ve yapının dış cephesinden içerdeydi. Yapının bahçe ve denize bakan cephesinde, cepheden daha içerde yer alan bir çıkışla terasa geçilmekteydi. Zeminde köşe odalar, ön ve arka yüzlerde yarım altıgen çıkmalarla zenginleştirilmişti. Ayrıca köşe odalara birer şömine eklenmişti.

Köşe odaların arasına merdiven, tuvalet ve hizmet bölümleri yerleştirilmişti. Bu bölümler, şömine ile birlikte yan yüzlerde çıkma yaparak cephede hareket sağlardı. Köşe odalarındaki yarım altıgen çıkmalar üst katta devam etmez. Girişe göre sağdaki basamaklar kuleye çıkar. Kulenin dört yanında biri çatı düzeyinde, öbürü daha üstte olmak üzere, ahşap korkuluklu iki seyir balkonu bulunurdu. Köşkün bütün kapıları kesme camlı ve camların her birinin üstünde “Azaryan” soyadını simgeleyen büyük ve süslü (A) harfi göze çarpardı. Köşkün giriş kapısının önündeki zeminde bulunan renkli döşeme karolarında “Salve” yazısı görülürdü. Yapı, 25 Ağustos 1999 günü tamamen yanmak suretiyle zarar görmüştür. Bahçede buharlı su makinesi, rıhtım, plaj, otel, motel, iki tenis kortu, üç yüzme havuzu, bir basketbol kortu, iki gazino ve bir diskotek bulunmaktaydı (Tuğlacı, 1995, s.212, 213).

3. 5. 3. 4. Hintıryan Köşkü (Perili Köşk) (XIX. yy) (Şekil 3. 4 - 33)

Maden mahallesi, Tepeköy mevki Çarkıfelek Caddesi'nde yer alan ahşap köşk, XIX. yy sonlarında doktor Hintir Hintıryan tarafından inşa ettirilmiştir. Kilise olarak yapımına başlanan bu yapı gerekli izin alınamayınca yarım kalmıştır. 1932 yılında vefat edene kadar Dr Hintıryan bu evde ikamet etmiştir. Ahşap köşkün alt

Ft. 3. 79. Hintıryan Köşkü
(Perili Köşk) (Tuğlacı, 1995)

katı tamamen sarnıç olduğundan ve çıplak, yansıtıcı, yüksek iç mekan yüzeyleri nedeniyle akustik açıdan olumlu özellikler göstermektedir (Tuğlacı, 1995, s.282). Günümüzde halen bir kısmı ayakta duran bu yapı oldukça harap durumdadır. Halk arasında perili köşk olarak anılmaktadır (Ft. 3. 79).

4. KÜLTÜREL TURİZM KAPSAMINDA BÜYÜKADA İÇİN ÖNERİLER

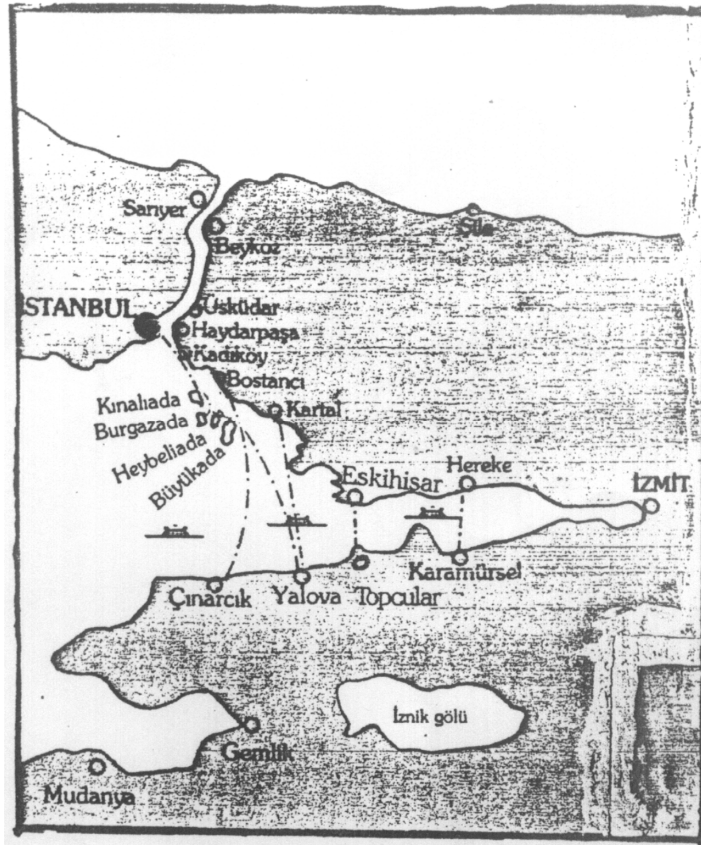
İstanbul'un diğer semtlerine göre daha iyi şekilde korunabilmiş olan Adalar, son yüzyılın batı etkisindeki mimarlığının çeşitli üsluplarının uygulandığı, yoğun bir yapı topluluğunu bir arada bulunduran alanlardır. Ayrıca Adalar, turizm açısından diğer çekici unsurlar bakımından da zengindir. Ormanlar, ilginç kayalıklar, burunlar ve koylar, temiz hava ve deniz, motorlu taşıtların olmadığı sokaklar, gezinti yolları ve dini yapılar Adaların sahip olduğu çekiciliklerden bazılarıdır. Ancak tüm bunlara rağmen Adalar turizm açısından büyük bir önem taşımamaktadır.

Adalar'ın ilginç özelliklerinden biri de yaz ve kış ayları arasında çok büyük fark gösteren nüfusedir. Bölüm 3.1 de anlatıldığı gibi yaz aylarındaki nüfus, kış aylarına oranla yaklaşık on katına çıkmaktadır (Bkz. 3. 1). Yaz nüfusu, kış nüfusu, günübirlikçi nüfusu, dış ve iç turizm nüfusu, klüp üye nüfusu gibi farklı nüfus grupları Adalar'da bulunmaktadır. Bu farklı nüfusların ortak gereksinimlerini karşılamak, yeni gereksinimlere veya değişen işlevlere uygun işlevsel odaklar yaratmak gerekmektedir.

Adalarda turizmin geliştirilebilmesi için öncelikle turizm açısından çekiciliğinin artırılması, ulaşılabilirliğinin geliştirilmesi ve turizme uygun tesislerin sayısı ve niteliğinin büyümesi gerekmektedir. Turistlerin Adalara seyahat etme ve orada konaklama kararını olumlu yönde etkileyecek, onları Adalara çekecek ve geldikleri zamanda daha uzun süre kalmalarını sağlayacak unsurların korunması, geliştirilmesi ve bunlara yeni çekici unsurların eklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Ulaşılabilirlik açısından Adalar, İstanbul'a yakınlığı ve İstanbul – Yalova gibi önemli bir hattın üzerinde bulunmasının üstünlüğüne sahiptir (Şekil 4. 1). Buna rağmen Adaları ziyaret etmek için, Deniz yollarının (Bkz. 3.1)

uygunlukları tartışılabilir saatleri dışında seferlerin (özellikle kış aylarında) bulunmaması, turizm açısından önemli bir sorundur.

Şekil 4. 1. Adalara mevcut toplu ulaşım (Vardar, 1989, s. 43).

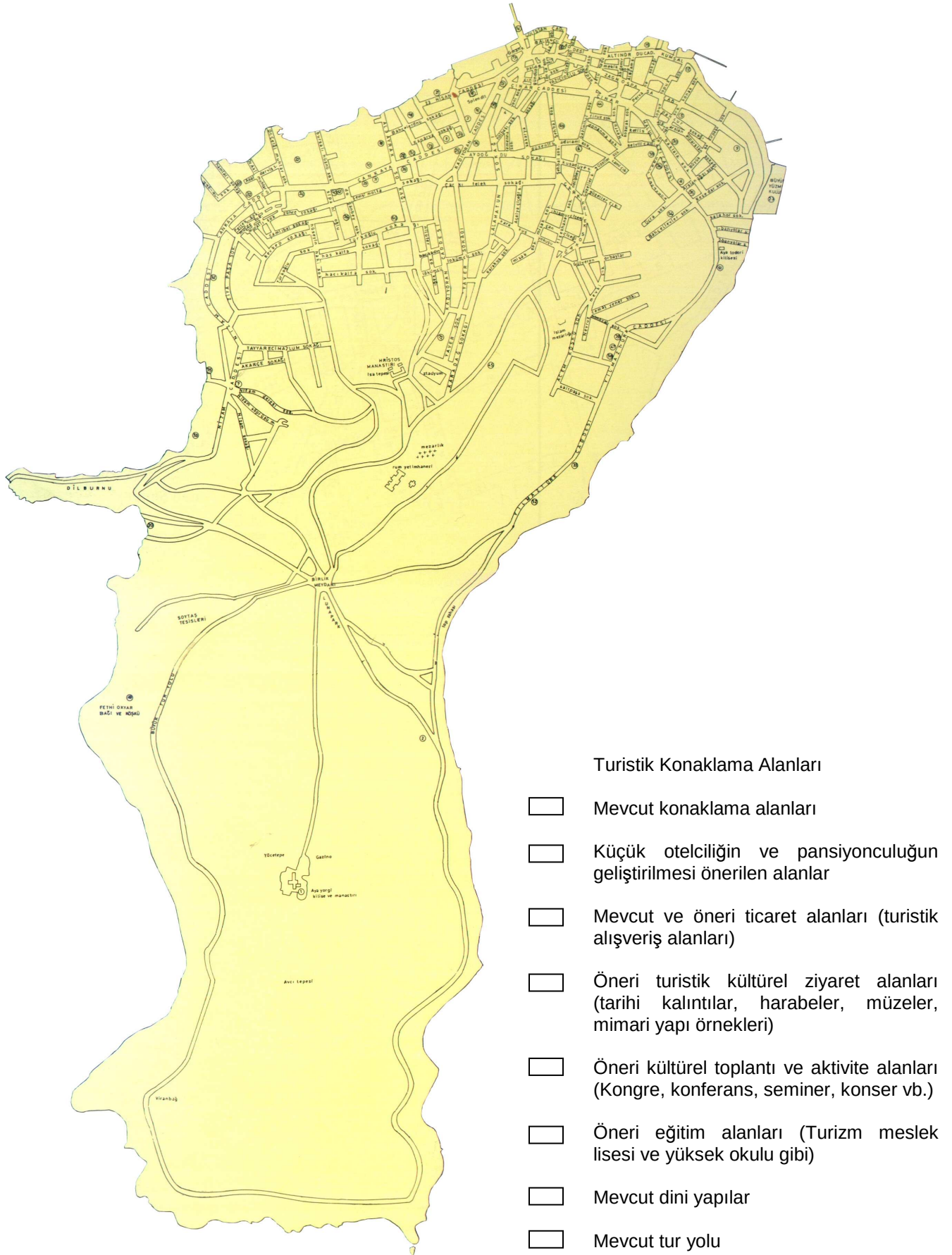
Adalara kısıtlı olan ulaşımın geliştirilebilmesi için Adalar Belediyesince Maltepe sahil dolgu alanında, Adalara en yakın mesafede iskele talebinde bulunulmuştur. Adalar İskelesi olarak talep edilen alanın gerekli yasal işlemleri tamamlanmış, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğünce onaylanmıştır. Adalar Belediyesi iskele izni çıkan yeri, Milli Emlak Genel Müdürlüğünden kiralamıştır. Adalara 10 - 15 dakika ulaşım mesafesinde olan bu alanda iskele yapımı gerçekleştirildikten sonra, alternatifli ring seferleriyle ulaşım sorunu giderilmiş olacaktır.

Adaya dışarıdan gelen turistlerin yerleşmeye kolaylıkla ulaşabilmeleri için de önlemler alınmalıdır. İskeleden sonra denizden taşıma yapılmalıdır. Turistlerin tur yolu (Şekil 4. 2) etrafındaki bütünlükten etkilenmeleri sağlanmalı,

tur yolu imajı temizlik, bakım ve kent mobilyalarıyla güçlendirilmelidir. Ada iç ulaşımında motorlu taşıtların bulunmaması bir özellik olarak kesinlikle korunmalıdır. Ancak ada içi ulaşımında kullanılan faytonların temizlik ve konfor açısından geliştirilmesi gerekmektedir. Adalar'da en çok ziyaret edilen Aya Yorigi Kilisesinin bulunduğu Yüce Tepe'ye faytonla ulaşılammamaktadır. Ada'nın en yüksek tepesi olan bu bölgeye ulaşımın geliştirilebilmesi için teleferik önerilmektedir. Kıyı kesimi turistlerin küçük motorlarla karaya çıkabilecekleri şekilde ıslah edilerek geliştirilmelidir. Aynı zamanda plaj ve gezi standartlarına kavuşturulmalı ve kapasite arttırılmalıdır.

Araştırmada Büyükada'ya kazandırılmak istenen **kültür turizmi**, mevcut tescilli yapı stoklarının ve tarihsel çevrenin korunmasına, gelişmesine ve gelecek kuşaklara aktarılmasına önemli bir katkıda bulunurken, turistler için Ada'yı çekici kılacak, ayrıca yerel ve ziyaretçi nüfusun gereksinimlerini de büyük ölçüde karşılayacaktır. Büyükada da bir turistik-kültürel odak oluşturulması, bu odağın değişik servislere uygunluğunun geliştirilmesi ve getirilen hizmetlerin nitelikli olmasını sağlamak için, gerekli donatı ve toplumsal örgütlenmeleri planlamak gerekmektedir. Bunun için öncelikle Ada'daki mevcut mimari yapı stoklarının günümüzdeki durumlarının tespiti, korunması ve kent yaşamı içindeki kullanım potansiyellerinin değerlendirilmesi için mimar, şehir planı, dekoratör, kalfa, usta ve mali uzmanlardan oluşan bir danışma merkezinin Büyükada'da kurulması gerekmektedir.

Ada'da kültür turizminin gelişmesi için kültürel toplantıların (kongre, seminer, v.b. gibi) yapılabileceği mekanların, kültür ve eğitim merkezlerinin oluşması, dini yapıların (Şekil 4. 2) ziyaretlerinin planlanması (özellikle yortu günlerinde), tarihi yapıların işlevlendirilerek ziyarete açılması, çeşitli kültür ve sanat etkinliklerinin yer aldığı günlerin veya haftaların düzenlenmesi ve özellikle kış aylarında yoğunlaşacak şekilde sergi, festival, seminer ve kongrelerin yapılması gerekmektedir. Ada' da gelişmesi planlanan kültürel toplantı ve aktivite alanları ile turistik kültürel ziyaret alanları için öneriler, Şekil 4. 2. de gösterilmektedir. Önerilerin seçim nedenleri bölüm 4. 1 ve Bölüm 4. 2 de anlatılmaktadır.

Şekil 4.2. Büyükada genelinde kültürel turizm için öneriler

Büyükada'da gelişmesi önerilen turizm nedeniyle artacak turistik nüfusun, konaklama ihtiyacını karşılamaya yönelik önlemler geliştirilmelidir. Mevcut konaklama tesislerinin turizmin gereklerine uygun olarak yeniden düzenlenmesi, temizlik ve konfor açısından geliştirilmesi, hizmet süresinin ve kalitesinin yükseltilmesi yoluna gidilmelidir. Ancak Ada'da yeterli olmayan mevcut turistik konaklama kapasitenin(Bkz. Tablo 3. 3)arttırılması zorunludur. Bu kapasitenin arttırılabilmesi için, stoklardan uygun olanlarının pansiyonculuğun desteklenmesinde kullanılması, bölgenin korunması açısından da önemlidir. Böylece Ada'da küçük konaklama işletmeleri gelişirken, ada halkının daha aktif olarak turizme yönelmesi de sağlanacaktır. Bunun için kentsel sit içi uygun alanlarda pansiyonculuğu özendirmek gerekmektedir.

Araştırmada küçük otelciliğin ve pansiyonculuğun geliştirilmesi önerilen alanlar Şekil 4. 2 de gösterilmektedir. Pansiyonculuğun merkezde İskele Bölgesinde Çınar Caddesi üzerindeki küçük, dar cepheli ve iki katlı yapılarda gelişmesi önerilmektedir. Günümüzde hizmet sektörünün geliştiği bu cadde üzerindeki yapıların zemin katlarında, cafe - barlar, hediyelik eşya satış dükkanları, kuaförler, küçük marketler, eczane, banka ve ayrıca bir sinema bulunmaktadır. Mevcut otellerin de yakınında bulunan bu yapıların üst katları pansiyonculuğun geliştirilmesi için uygun alanlardır. Ayrıca özel mülkiyette kullanılmayan çok sayıda yapı Adalar'da bulunmaktadır. Sivil mimari örneği olan bu yapılar ayrıntılı envanter çalışmasıyla tespit edilerek, bakım ve onarımdan geçtik ten, turizmin gereklerine uygun hale getirildikten sonra yıl boyunca açık pansiyonlara dönüştürülmelidir.

Büyükada'da kültürel turizmin gelişmesi için yapılması gereken yeni yapıların, Adalar'ın sit özelliğiyle uyumlu, mevcut Ada dokusu ve imajı ile bütünleşecek biçimde tasarlanması gerekmektedir. Kültürel Turizm kapsamında yerleşme alanı bünyesinde; 1/500 ölçekli kentsel tasarım projesi ile Turistik üniteler yaratılmalıdır. Arsalar konum ve büyüklüklerine göre işlevlendirilmelidir. Ada yerleşimi içinde yapılacak tüm yeni yapılanmalar ve düzenlemelerde amaç doğal sit'in karakterinin ve sürekliliğinin korunmasıdır. Bölüm 4. 2 de bu yapılarla ilgili değerlendirme yapılmaktadır.

4.1. Anıtsal ve Sivil Mimarlık Örneklerinin Değerlendirilmesi Üzerine Öneriler

Bu çalışmada incelenen anıtsal ve sivil mimarlık örneklerinin kültürel turizm kapsamında değerlendirilmesi üzerine öneriler yapı ölçeğinde aşağıda verilmiştir.

- **Eski Rum Yetim Okulu** : Yapı sahip olduğu eşsiz mimari özellikleri ve boyutları ile, hem Adalar hem de Türkiye turizmi açısından oldukça önemlidir. Yapının aslına uygun esaslı bir restorasyon geçirdikten sonra, ilk yapım amacı olan otel olarak değerlendirilebilir. Ayrıca otel fonksiyonunun yanında, yapı sahip olduğu büyük kütlesi nedeniyle kültürel toplantı ve aktiviteler içinde kullanılabilir.
- **Aya Nikola Manastır Binaları** : Bu yapılar günümüzde kısa süreli kullanımlar dışında çoğunlukla boş kalmaktadır. Yapıların odalardan oluşan planlaması nedeniyle, patrikhaneye anlaşılarak kültür turizmi kapsamında turistik konaklama alanında değerlendirilebilir.
- **Vatikan Büyükelçilik Köşkü** : Saray olarak yapılan bu yapı günümüzde çoğunlukla boş kalmaktadır. Merkeze yakın olması ve mimarisinin uygunluğu nedeniyle yapı, Vatikan temsilciliğiyle uzlaşarak kültürel toplantı ve aktivitelerde değerlendirilebilir.
- **Kültürevi** : Günümüzde çeşitli kültür aktiviteleri için kullanılan yapı, kültür turizmi kapsamında kendi kullanım işlevine de uygun olarak, kültürel toplantı ve aktivitelerde değerlendirilebilir.
- **Sapuncakis Köşkü** : Yapının turistik kültürel ziyaret alanları içinde değerlendirilmesi önerilir. Grek üslubunda yapılmış olan yapı, mimari planının da uygunluğu nedeniyle belirli bir konuda Müzeye dönüştürülerek değerlendirilebilir.

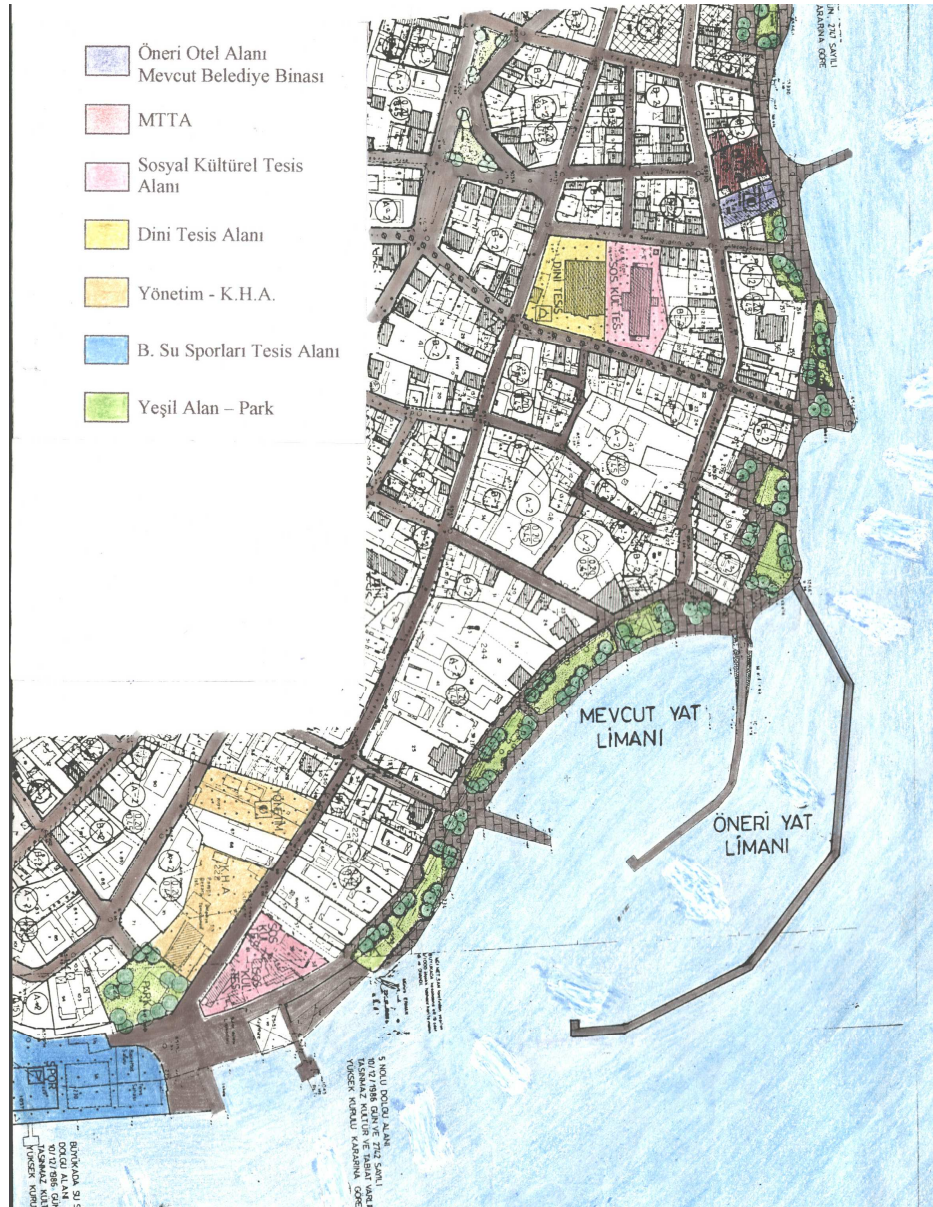
- **Büyükada Rum İlkokulu:** Günümüzde kullanılmayan bu okul yapısı aslına uygun onarımdan sonra, planlamasındaki uygunluğu nedeniyle turizm meslek lisesi veya meslek yüksek okulu olarak değerlendirilmesi önerilir. Ayrıca bu eğitim ile turizmin ihtiyaç duyduğu yetişmiş kalifiye eleman açığı Ada'daki gençlerle kapatılırken, yöre halkının da istihdamı sağlanabilir.
- **İskele Binası:** Yapı üst kat planlamasının uygunluğu nedeniyle, kültür turizmi kapsamında kültürel toplantı ve aktivitelerde kullanılması önerilir.
- **Plaj Otel :** Günümüzde bulunmayan bu önemli otel yapısı, aslına uygun olarak tekrar yapılarak (rekonstrüksiyon) kullanılması önerilir. Bu yapı turistik konaklama ihtiyacını büyük oranda destekleyecektir.
- **Sivastopal Köşkü (Troçki evi) :** Günümüzde çok harap durumda olan bu yapı aslına uygun olarak tekrar yapılarak (rekonstrüksiyon), kültür turizmi kapsamında tarihsel özelliğinden dolayı bir müze olarak değerlendirilmesi önerilir.
- **Seferoğlu Köşkü :** Günümüzde bulunmayan bu yapı aslına uygun olarak tekrar yapılarak (rekonstrüksiyon), gerek mimari üslubu gerekse planlamasındaki uygunluğu nedeniyle turistik konaklama ihtiyacını karşılamada kullanılması önerilir.
- **Hintıryan Köşkü :** Yapı aslına uygun olarak tekrar yapılarak (rekonstrüksiyon) mimari tasarımının uygunluğu nedeniyle, kültür turizmi kapsamında çok sesli müzik yapılan konser salonu olarak değerlendirilmesi önerilir.

4. 2. Büyükada'da Yeni Yapılaşmaya Uygun Parsellerin Değerlendirilmesi Üzerine Öneriler

Büyükada'da kültürel turizm kapsamında değerlendirilecek yeni yapılaşabilecek parsellerin yapılanma koşulları, koruma imar planı kararlarına, genel ve fiziksel tasarım kararlarına uygun olmalıdır. Bu alanlarda mimari oluşum, cephe, çatı, malzeme, bahçe düzeni, baca yön v.s. hususlar 1/500 ölçekli Kentsel Tasarım projelerinde verilecek olan Tasarım Rehberleri'ndeki kararlara göre belirlenmelidir. Genelde Adalar'a karakter kazandıran husus yapı adalarının oluşumundaki değişken yoğunluk ve bunun ortaya koyduğu farklı mimaridir. Dolayısıyla Ada'da üniform bir mimari yaratmaktan kaçınılarak var olan duruma uyan, yapı adasının kendi özelliğine göre tasarlanmış yapılaşma gerekmektedir. Boş parsellerde mevcut dokuyu tamamlayıcı şekilde yeni önerilen kitleler ölçümlendirilmelidir.

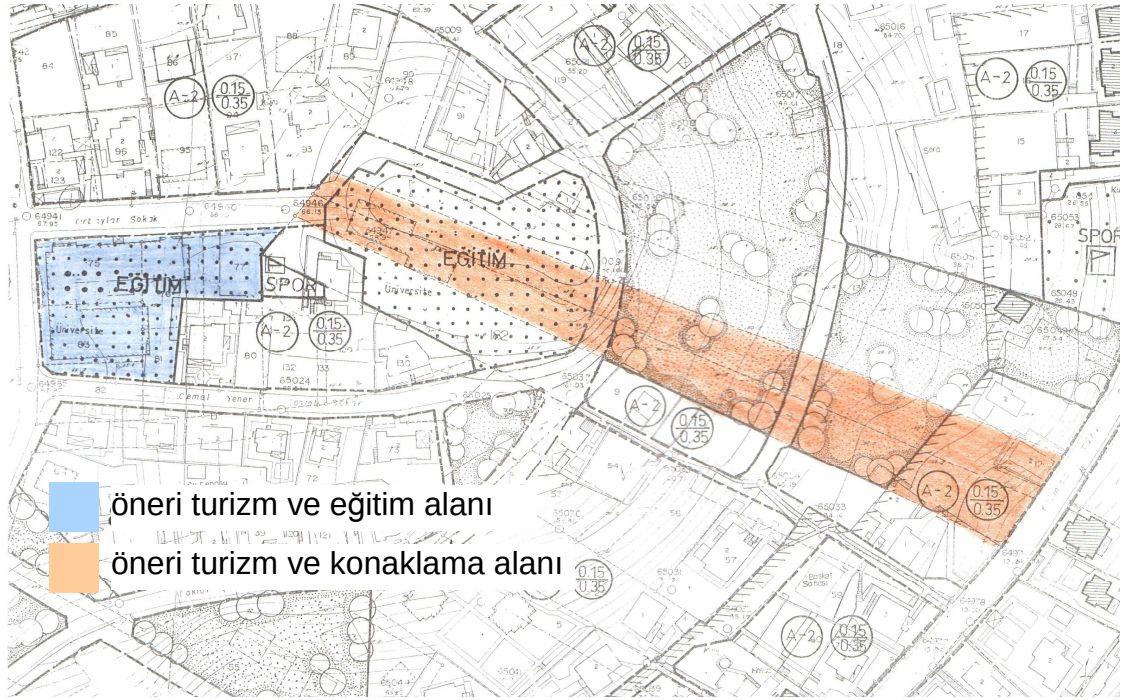
Araştırma kapsamında, Büyükada'nın kuzeyinde yer alan yerleşim alanındaki Vapur İskelesi'nin doğu yönünde bulunan, mevcut balıkçı limanını kucaklayan bir yat limanı önerilmektedir (Şekil 4. 3). Kıyı dokusunu bozmadan önerilen bu yat limanının doğusunda, 223 ada, 38 ve 62 parselde sosyal kültürel tesis alanı ayrılmıştır. Günümüzde Adalar İtfaiye Müdürlüğü olarak kullanılan bu alandaki mevcut fonksiyon için, planda tespit edilen uygun bir alan kentsel hizmet alanı olarak önerilmektedir (Şekil 4. 3). Böylece kıyı ön görünümünde bulunan, Büyükada Su Sporları Klüp Tesislerine entegre olarak **sosyal kültürel tesis** alanına ayrılmış olan bu alan, kültürel turizm kapsamında kültürel toplantı ve aktiviteler için değerlendirile bilinecektir.

Konaklama ihtiyacı için adadaki mevcut otel tesislerinin ve teşvik edilmesi önerilen pansiyonculuğun yanı sıra, imar planında turizm tesis alanında kalan eski plaj otelinin yeniden yapılması, hemen onun yanındaki alanda yer alan mevcut Adalar Belediye Binası parselinin yeni bir konaklama tesisi olarak değerlendirilmesi önerilir (Şekil 4. 3).

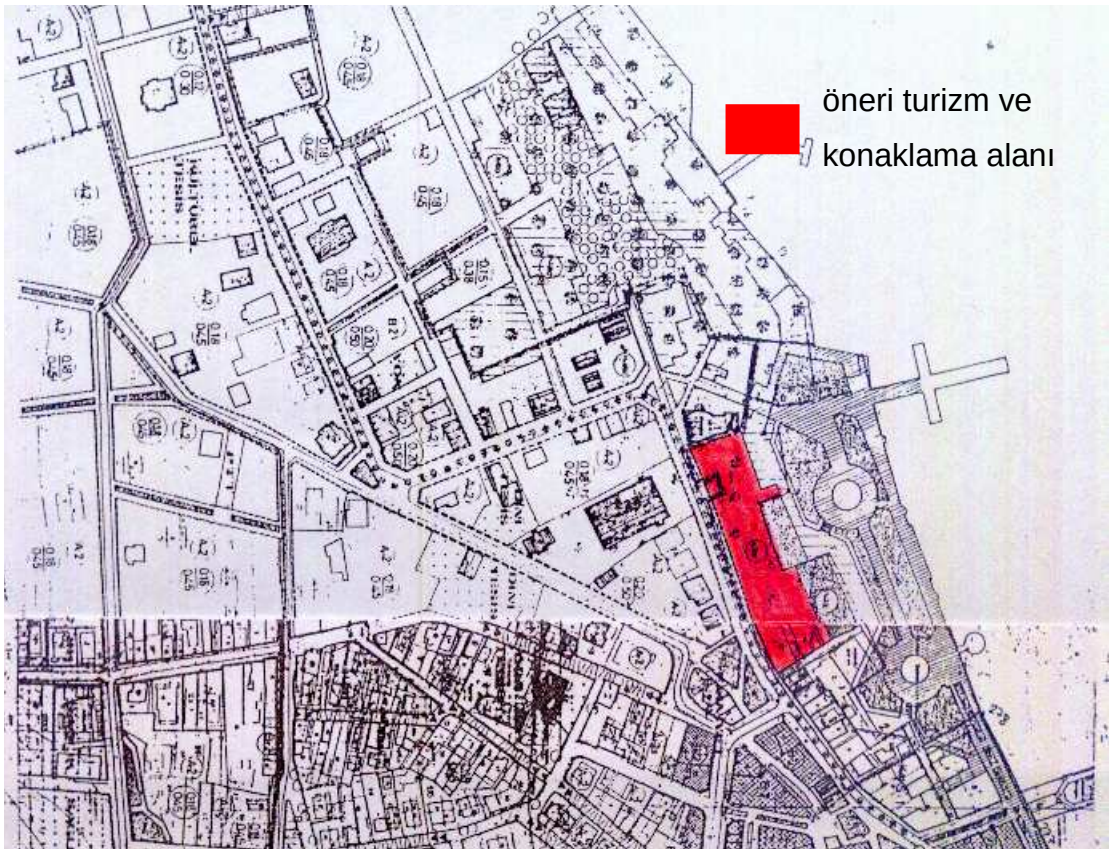

Şekil 4. 3. Büyükada İskele Bölgesi kıyı alanında kültürel turizm için öneriler

Mülkiyeti Anakent Belediyesine ait olan ve bir kısmı yeşil alan bir kısmı iskan alanında kalan Büyükada Maden Bölgesi, Tepeköy Mevkii 182 ada, 227 ve 10 numaralı boş parsellerin, iskana açık olan kısmının kültürel turizm kapsamında konaklama alanı olarak değerlendirilmesi, bu bölgedeki konaklama ihtiyacını giderecektir (Şekil 4. 4). Ayrıca Yedi Tepe Üniversitesi'nin güzel sanatlar fakültesi için eğitim amaçlı yapılan, Büyükada 182 ada, 75, 76, 63 parsellerindeki yapılar kültürel turizm kapsamında eğitim alanı olarak değerlendirilebilir (Şekil 4. 4). Mevcut Vapur İskele yapısının batısında 21 ada, 27 parselde bulunan eski Lido binasının da (Şekil 4. 5) konaklama ihtiyacı için kullanılması önerilmektedir.

Şekil 4. 4. Büyükada Maden Bölgesi, Tepeköy Mevkii'nde kültürel turizm için öneriler

Şekil 4. 5. İskele Bölgesi turizm için öneri konaklama (Eski Lido binası)

5. SONUÇ

Araştırmada Büyükada'nın tarih, kültür ve doğal değerleri kültür turizminde tükenmeyen bir kaynak olarak ele alınmıştır. Ada'da tarihsel çevrenin mekânsal sürekliliğinin sağlanması amacıyla mimari form, mekân ve kültür ilişkisi incelenmiştir. Yerleşme alanı bütünü kültürel turizm kompleksi gibi değerlendirilmiştir. Kültürel turizmin gelişmesi için ihtiyaçlar belirlenmiş bu ihtiyaçların karşılanması için öneriler getirilmiştir.

Adadaki bu dönüşümün bugünkü ekonomik yapı içinde sadece kamu eli ile sağlanmasının imkânsız olduğu ortadadır. Bu dönüşümün planlama süreci ile bütünleştirilerek, çoğulcu katılımı birlikte uygulanması sağlanmalıdır. Yerel yönetim karar alma, planlama ve uygulama sürecine, Ada halkının etkin olarak katılımını sağlayacak programlar geliştirmeli ve uygulamaya teşvik etmelidir. Ayrıca yerel yönetim temsilcileri deneyim ve bilgi alışverişini zenginleştirmek amacıyla, diğer yerel yönetimlerle ve kardeş kentlerle koordinasyon ve işbirliği düzeyini geliştirmelidir. Böylece dönüşüm sürecindeki sorunların, çözümüne yönelik kısa ve uzun dönemli stratejik planların oluşturulmasına, yardımcı olacak öneriler geliştirile bilinecektir. Ayrıca çoğulcu katılımı bunların uygulanmasını sağlayacak mekanizmaların, devreye geçirilmesi sağlanacaktır.

Araştırmanın sonucunda, Adanın sahip olduğu son derece önemli tarihi, kültürel ve doğal potansiyelin gelecek nesillere aktarılmasına yol gösterici bir klavuz belirlenirken, ülkemizin sahip olduğu kıt kaynakların en etkin biçimde kullanılmasına da önemli bir örneklem sağlanmaktadır.

KAYNAKLAR

Adalar İtfaiye Müdürlüğü Yangın Kaydı Raporları, 2004, 1925 -2004 Yılları Arasında Meydana Gelen Önemli Yangınlar, Büyükada – İstanbul

Akpınar S, 1984, “Adaların Tarihi ve Arkeolojisi”, Adaların Türk Turizmindeki Yeri ve Önemi Seminer / Panel, (Bozak Matbaası, Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul) s 1- 43

Baş, İ D, 1995, “Sürdürülebilir Turizmin Hayata Geçirilebilmesi İçin Aktive Olması Gereken Dinamikler ve İşlevleri – Model Çalışması”, Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, ‘Sürdürülebilir turizm : turizm planlamasına ekolojik yaklaşım’, Alanya , MSÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s 341 - 349

Cansever T, 1984, “Adalar’da Mimari Çevrenin Tarihi ve Geleceği”, Adaların Türk Turizmindeki Yeri ve Önemi Seminer / Panel, (Bozak Matbaası, Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul) s 73 -85

Çubuk M, 1995, “Sürdürülebilir Turizm, Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım”, Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, ‘Sürdürülebilir turizm : turizm planlamasına ekolojik yaklaşım’, Alanya , MSÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s 15 – 21

Deleon J, 2003, “Büyükada (Anıtlar Rehberi)”, İngilizce Çev. Priscilla M.İşin ve Jak Deleon, (Remzi Kitabevi AŞ., İstanbul), s 18 – 25, 42 -53, 75 -77

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Nüfus Kaydı Raporları, 2000, İstanbul ilçelerine ait 1927 – 2000 yılları arası sayımda tespit edilen resmi nüfus kayıtları , İstanbul

Devlet Planlama Teşkilatı Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996 Yılı Programı, s 102 -104, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/1996/prog96.pdf>

Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001 Yılı Programı, s 205 - 209, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/taslak.pdf>

Efimeris Eptalofos, 1992, “Arhitektoniki Prinkipu”, İunios, Atina, page 9 -12

Ekinci O, 1991, “Kültür ve Çevre Değerleri Açısından Turizm” Yapı Dergisi **117**, s 35 – 40

Erdenen O, 1962, “İstanbul Adaları”, İstanbul , s 46 – 61

Eryoldaş A, 1995, “Sürdürülebilir Turizm Politikaları, Uygulama Araçları”, Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, ‘Sürdürülebilir turizm : turizm planlamasına ekolojik yaklaşım’, Alanya , MSÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s 325 – 333

Gökçen Ş, Sönmez İ Ö, Ünverdi H Z, 1995, “Turizmi Sürdürülebilme”, Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, ‘Sürdürülebilir turizm : turizm planlamasına ekolojik yaklaşım’, Alanya , MSÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s 334 – 339

Gülersoy Ç, 2001, “Büyükkada Kültür Evi”, Turing Yayınları, İstanbul, s 2 -9

Günay R, 1984, “T. Cansever’in Bildirisine İlişkin Yorum”, Adaların Türk Turizmindeki Yeri ve Önemi Seminer / Panel, (Bozak Matbaası, Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul) s 95 – 104

İstanbul Ansiklopedisi Düünden Bugüne, 1994, “Büyükada”, cilt : **2** (Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul), s 350 – 354

İstanbul Marmara Takım Adaları Sit Koruma Amaçlı İmar Plan Raporu, 1987, (Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul), s 4 -21

Kangür Ö (editör), 2002, “Büyükada Rehberi”, Büyükada Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları No:5, İstanbul

Karaaslan Ş İ, Özelçi T, 1995, “Sürdürülebilir Turizm Planlaması -Politikalar-Türkiye”, Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, ‘Sürdürülebilir turizm : turizm planlamasına ekolojik yaklaşım’, Alanya , MSÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s 361 – 371

Kongre - Aylık toplantı ve Fuar haberleri dergisi, 2001, “Rakamlarla dünya kongre turizmi” ,<http://www.kongredergisi.com/70/haber-2.htm>

Mamboury E, 1943, “Les Iles des Princes”, İstanbul s 61 -68

Millas A, 1988a, “Prinkipos”, Atina, s 51 - 55

Millas A, 2000b, “The Princes Islands”, Atina, s 305 - 311

Mills E D, 1993, “Turizm ve Mimari”, 2000 Yılına Doğru Turizm Mimarlığı Paneli, İstanbul, s 56 - 61

Özgüç N, 1994, “Turizm Coğrafyası”, (İÜ İletişim Fakültesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul) s 8 -11, 282 - 285

Schlumberger G, 2000, "Prens Adaları", (İletişim Yayınları İstanbul Dizisi 22, 2. Baskı, İstanbul) s 10, 143 -146

Seyhan Ö (editör), 2001 Nisan - Haziran, "Önemli Yapılarımız: Hamidiye Camii", Prens Adaları Kültür - Sanat - Aktüalite Dergisi **10** (Adalar Vakfı Yayını, İstanbul) s 22

Seyhan Ö (editör), 2001 Temmuz - Eylül, "Önemli Yapılarımız: Büyükada Vapur İskelesi", Prens Adaları Kültür - Sanat - Aktüalite Dergisi **11** (Adalar Vakfı Yayını, İstanbul) s 24 -25

Toskay T, 1978, Turizm (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul)

Tuğlacı P, 1995, Tarih Boyunca İstanbul Adaları, Büyükada, Cilt: **1**, İstanbul

Vardar M, 1989, Turizm Planlaması ve Turizm Planlamasında Kentsel Tasarımın Gerekliliği ve Büyükada Doğal Sit Bölgesinde Turizm Amaçlı Bir Tasarım Rehberi Denemesi, yayınlanmamış Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

Yaltırık F, 1993, İstanbul Adalarının Doğal ve Egzotik Bitkileri, İstanbul, s 8 -9

Zaloğlu N, 1989, Marmara Takım Adalarından Büyükada'da Korunması Gerekli Yapılar Üzerine Bir Araştırma, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Doğum

- Zonguldak, 1970

Öğrenim

- Zonguldak, Namık Kemal İlkokulu, (1977 – 1981)
- Zonguldak, Merkez Ortaokulu, (1981 – 1984)
- Zonguldak, Mehmet Çelikel Lisesi, (1984 – 1987)
- İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, (1989 – 1994)

Öğrenim Sırası

- Prof. Gündüz Özdeş'in Mimarlık ve Şehircilik bürosunda çeşitli projelere yardım

Öğrenim Sonrası

- Gök Yapı AŞ.de proje ve teklif bölümünde görev aldım.(1994 -1995)
- Peyzaj proje ve uygulamaları (Büyükkada, Heybeliada, Burgazada, Eminönü Ahırkapı – Cankurtaran) (1995 - 1999)
- Adalar Belediyesi Meclis Üyesi (1999 – 2004)
- Adalar Belediye Başkan Yardımcısı (1999 – 2004)
- Adalar Belediyesi ile Nacka Belediyesi Kardeşkent Projesinde grup lideri (2001 – 2004)